

บทที่ 4

ผลงานของมาโลร์ซในช่วงบั้นปลายชีวิต (ค.ศ. 1969-1976)

หลังจากลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมตามหลังนายพลเดอ โกล (มิถุนายน ค.ศ. 1969) มาโลร์ซได้หันมาทุ่มเทเวลาให้กับงานเขียนอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับศิลปะและวรรณคดี ตลอดจนประสบการณ์เกี่ยวกับการเดินทางและการเยี่ยมชมงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์และสถานที่สำคัญทางศิลปะโบราณคดีของประเทศต่างๆ ทั่วโลกทั้งก่อนระหว่างและหลังการเป็นรัฐมนตรี ออกมาในรูปของผลงานประพันธ์ ผลงานสำคัญในช่วง 7 ปีสุดท้ายของมาโลร์ซได้แก่

I **Le Miroir des limbes** (กระจกส่องอันตรภพ, 1976) ประกอบด้วย 2 ภาคใหญ่ๆ คือ

- 1.1 “Les Antimémoires” (ปฏิภาคแห่งความทรงจำ, 1967, 1972 และ 1976)
- 1.2 “La Corde et les souris ” (เชือกกับฝูงหนู 1976)

II “**La Métamorphose des dieux**” (รูปแปรแห่งทวยเทพ) ประกอบด้วย

- 2.1 Le Surnaturel (สิ่งเหนือธรรมชาติ, 1957, 1977)
- 2.2 L’Irréel (ยิ่งกว่าความเป็นจริง, 1974)
- 2.3 L’Intemporel (จีรังกาล, 1976)

III “**L’Homme précaire et la littérature**” (มรรตัยชนกับวรรณคดี, 1977)

I **Le Miroir des limbes** (กระจกส่องอันตรภพ)

ชื่อหนังสือเล่มนี้ มาโลร์ซคิดขึ้นภายหลัง หลังจากที่ได้นำข้อเขียนที่ได้รังสรรค์ไว้ระหว่างปี 1965 ถึง 1975 มารวมเป็นเล่มชุดใหญ่ **Le Miroir des limbes** มาจากคำว่า “le miroir” ซึ่งแปลว่า กระจก และ “les limbes” แปลว่า สภาวะที่ไม่แน่นอน มาโลร์ซต้องการเสนอภาพสะท้อนของสภาวะที่ไม่แน่นอนที่เกี่ยวกับความตายของคนใกล้ชิด และการ “เนียนตาย” ของตนเองหลายต่อหลายครั้ง หนังสือชุดนี้จึงสะท้อนการครุ่นคิดพินิจนึกเชิงปรัชญาของมาโลร์ซเกี่ยวกับความหมายของชีวิตและของความตาย โดยนำเสนอผ่านประสบการณ์ส่วนตัวในชีวิตของผู้ประพันธ์เท่าที่ความทรงจำจะอำนวยให้นึกได้ หนังสือชุดนี้จัดแบ่งเป็น 2 ภาคคือ

- 2.1. “Les Antimémoires” (ปฏิภาคแห่งความทรงจำ, 1967, 1972 และ 1976)
- 2.2. “La corde et les souris” (เชือกกับหนู 1976)

ภาค 1 “Les Antimémoires” (ปฏิภาคแห่งความทรงจำ)

ชื่อหนังสือเป็นศัพท์ที่มาลาโรซ์ได้คิดขึ้นใหม่ เพราะไม่ต้องการเล่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของเขาตามแบบบันทึกความทรงจำแบบที่มีผู้เคยทำมาก่อน เขาไม่ต้องการเขียนคำสารภาพเพื่อเปิดเผยชีวิตส่วนตัวแบบ **Les Confessions** ของฌอง-ฌักส์ รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) หรือไม่ต้องการเขียนบันทึกเล่าเรื่องส่วนตัวแบบ **Journal** ขององครี นิค หรือแบบ **Mémoires** ของแซงต์-ซิมง (Saint-Simon) มาลาโรซ์ต้องการเขียนเฉพาะประสบการณ์ชีวิตทางสังคมของตนเอง ในฐานะที่เป็นนักประพันธ์ เป็นรัฐมนตรี และนักผจญภัยที่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนได้มีโอกาสใกล้ชิดกับบุคคลสำคัญแห่งประวัติศาสตร์ที่ได้ต่อสู้กับชะตากรรมอย่างกล้าหาญ เขาไม่ต้องการเขียนถึงชีวิตส่วนตัว ซึ่งเขาเห็นว่ามีความหมายเฉพาะตัวเขาเองกับคนในครอบครัว ไม่มีประโยชน์สำหรับคนอื่น มาลาโรซ์ต่างจากนักเขียน กวีอื่นๆ ตรงที่เขาไม่ชอบวัยเด็กของเขาและก็ไม่อยากเขียนถึงด้วย มาลาโรซ์อธิบายถึงเหตุผลที่เขาตั้งชื่องานประพันธ์เรื่องนี้ว่า **Antimémoires** หรือ **ปฏิภาคแห่งความทรงจำ** ไว้ดังนี้

ผมให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า “ปฏิภาคแห่งความทรงจำ” เนื่องจากมันตอบคำถามที่หนังสือหรือบันทึกความทรงจำทั้งหลายไม่ได้ตั้งไว้ หรือตั้งคำถามไว้แต่ไม่ได้ตอบ และเพราะว่าเราพบว่ามีการปรากฏตัวที่ลึกลับและโต้แย้งไม่ได้ของสิ่งที่ผมเรียกว่า ความไร้เหตุผล (farfelu) ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับเรื่องเศร้าหรือความตาย ทำนองเดียวกับการปรากฏตัวของแมวในความมืด (OC III, p.16)

งานประพันธ์เรื่องนี้ได้รับแรงกระตุ้นใจจากการเดินทางของมาลาโรซ์ไปเอเชียในปีค.ศ. 1965 สาเหตุที่ทำให้เขาออกเดินทางครั้งนี้ก็เพราะ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมในปีที่ 6 มาลาโรซ์ประสบปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากความเครียดสะสมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะหลังการเสียชีวิตของบุตรชาย 2 คนพร้อมๆกันในอุบัติเหตุทางรถยนต์ และความขัดแย้งกับมาดแลน ภรรยาคนที่ 3 ถึงขั้นที่ทำให้มาลาโรซ์คิดจะฆ่าตัวตาย แพทย์ประจำตัวจึงแนะนำให้เขาลางานแล้วเดินทางไกลเพื่อพักผ่อนอย่างจริงจัง ประธานาธิบดีเดอโกลเห็นด้วยและอนุญาตให้เขาลางานได้ มาลาโรซ์จึงเลือกเดินทางทางเรือเพื่อไปยังทวีปเอเชียอันเป็นดินแดนที่เขาผูกพันตั้งแต่วัยหนุ่ม และเป็นแรงบันดาลใจให้เขาเขียนนวนิยายหลายเรื่อง การเดินทางครั้งนี้มีอัลแบร์ต เบอเร็ต (ซึ่งเป็นเพื่อนสนิท และเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการกองกลางของกระทรวงวัฒนธรรม) ร่วมเดินทางไปด้วย ทั้งสองลงเรือ “เลอ กองบอจ (Le Cambodge)” ซึ่งออกจากท่าเรือเมืองมาร์แซย์ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ. 1965 โดยมีจุดหมายปลายทางที่ฮ่องกง ระหว่างนั้นเรือจะแวะจอดตามเมืองท่าต่างๆ ซึ่งผู้โดยสารสามารถขึ้นบกไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆได้ ขณะที่เรือจอดที่เมืองท่าปอร์ต เซด (Port Saïd) (เมื่อวันที่ 26

มิถุนายน) มาลโรซ์กับอัลแบร์ต์ เบอเรต์ได้ขึ้นรถยนต์ไปเที่ยวที่โคโร เพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และมหาปิรามิดแห่งกิเซห์ ขณะที่ขึ้นพิจารณาปิรามิดอยู่นั้น มาลโรซ์เกิดความรู้สึกที่อยากจะเขียนหนังสือเรื่องใหม่เกี่ยวกับศิลปะกับความตายขึ้นมาอย่างฉับพลันทันที และเกิดมีพลังใจอันแรงกล้า ใหม่ๆ ที่ก่อนหน้านี้เขาเต็มไปด้วยความรู้สึกเมื่อหน่ายท้อแท้ในชีวิต เมื่อกลับถึงเรือเขาเริ่มร่างวางแผนเขียนหนังสือเรื่องใหม่ทันที โดยลืมนึกแผนการเดิมที่จะเขียนเรื่อง “Les Grandes Voix” เสียสิ้น

โครงสร้างและภาพรวมของ Antimémoires (ปฏิภาคแห่งความทรงจำ)

หลังจากที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นเอกเทศเป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1967 และปรับปรุงเพิ่มเติมพิมพ์ครั้งที่ 2 ในปีค.ศ. 1972 ท้ายสุดมาลโรซ์ได้ปรับปรุงงานประพันธ์เรื่องนี้อีกครั้ง โดยเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับญี่ปุ่นเข้าไปด้วย แล้วนำไปรวมพิมพ์เป็นภาคแรกของชุด **Le Miroir des limbes** ในปีค.ศ. 1976

Antimémoires มีความยาว 379 หน้า แบ่งออกเป็น 5 บทใหญ่พร้อมด้วย “บทนำ” แต่ละบทแยกเป็นตอนย่อยๆ หลายตอน ผู้ประพันธ์ไม่ได้ตั้งชื่อบทหรือตอน แต่ใช้วิธีระบุสถานที่และปีค.ศ. กำกับในช่วงต้นบทหรือตอนอย่างคร่าวๆ บางตอนระบุแต่ปีค.ศ. หรือระบุแต่ชื่อสถานที่อย่างเด็ดขาดตลอดไม่มีการนำเสนอเนื้อหา แบบเรียงลำดับเวลา ก่อนหลัง เห็นได้เพียงแต่ว่ามีการเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ระหว่างวันที่ 22 มิถุนายน ถึง 12 สิงหาคม ค.ศ. 1965 (รวม 2 เดือน 10 วัน) กับความทรงจำเกี่ยวกับประสบการณ์ในอดีตก่อนหน้านี้ซึ่งย้อนกลับไปกลับมาจนถึงปีค.ศ. 1913 อนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านงานวิจัยเข้าใจแนวทางการสร้างสรรค์งานประพันธ์ที่ซับซ้อนของมาลโรซ์ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงแก่นเรื่องแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ของผู้ประพันธ์ควบคู่กันไปด้วย

แก่นเรื่อง แนวคิดและกลวิธีการสร้างสรรค์งานประพันธ์

แก่นเรื่องสำคัญของงานประพันธ์เรื่องนี้ คือ การเดินทาง การสนทนา และการครุ่นคิดพินิจนึกเกี่ยวกับความหมายของชีวิต ชะตากรรม สงคราม ความตาย และศิลปะ

มาลโรซ์มีแนวคิดร่วมกับกวีเอกโบดแลร์ในแง่ที่ว่า ศิลปะต้องไม่เลียนแบบธรรมชาติหรือความเป็นจริง ศิลปินควรเลือกสรรองค์ประกอบหรือข้อมูลจากธรรมชาติหรือความเป็นจริง แล้วนำมาจัดระบบใหม่ โดยอาศัยความทรงจำ จินตนาการ และฝีมือทางศิลปะ อันทำให้งานสร้างสรรค์ของตนมีความแปลกใหม่และมีเอกลักษณ์ มาลโรซ์จึงใจเลือกสรรวัตถุดิบคือประสบการณ์ส่วนตัวที่เกิดขึ้นจริงที่เขาเห็นว่ามีความสำคัญในปัจจุบัน มาผสมผสานกับความเป็นจริงในอดีตอย่างเสรี ตามกลไกของความทรงจำที่ได้รับแรงกระตุ้น โดยไม่คำนึงถึงลำดับเวลา ก่อนหลัง นอกจากนี้มาลโรซ์ยังนำความทรงจำเกี่ยวกับนวนิยายเชิงอัตชีวประวัติบางฉากที่เขาเขียนไว้แล้ว โดยเฉพาะในเรื่อง **Les Noyers de l'Altenbourg** (ต้นวอลนัทแห่งอัลเตนบูร์ก) มาผสมผสานไว้ในงานประพันธ์เรื่องใหม่

นี้ด้วย ในด้านการพบปะสนทนากับบุคคลสำคัญนั้น นอกจากมาลโรซ์จะนำเสนอประเด็นที่สนทนากันจริง เขายังเพิ่มเติมสาระที่ได้จากการอ่านหนังสือที่บุคคลนั้นเขียนไว้และในหนังสือที่เกี่ยวข้องเพิ่มเข้าไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อให้การครุ่นคิดพินิจนึกของเขาซึ่งแฝงด้วยสาระเชิงปรัชญา มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น มาลโรซ์ได้สร้างคู่สนทนาในจินตนาการขึ้นมาเพื่อให้การนำเสนอมีชีวิตชีวายิ่งขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่าใน “ปฏิภาคแห่งความทรงจำ” มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างสิ่งที่เป็นจริง/สิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง กับ สิ่งที่เกิดจากจินตนาการ หรือระหว่างความจริงกับความลวง เนื่องจากผู้ประพันธ์ประสงค์จะทำให้ความเป็นจริงที่นำเสนอมีนัยหรือความหมายที่ลึกซึ้งพิเศษยิ่งขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยกลวิธีทางวรรณศิลป์เป็นสำคัญ

เพื่อให้การนำเสนอกลวิธีการสร้างสรรค์บทประพันธ์ตอนนี้เป็นที่เข้าใจสำหรับผู้อ่านที่ไม่ได้อ่านต้นฉบับผลงานของมาลโรซ์ ผู้วิจัยจะสรุปเนื้อหาสาระของ ประสบการณ์ปัจจุบันและในอดีต ที่ผู้ประพันธ์หวนระลึกถึง ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์กลวิธีด้วย ส่วนการวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษานั้น จะนำไปวิเคราะห์โดยรวมในช่วงท้ายของงานวิจัย (บทที่ 5)

1.) การย้อนระลึกถึงประสบการณ์ในอดีตขณะเยี่ยมชมสถานที่ที่มีนัยสำคัญ

1.1 การเยี่ยมชมพีรามิด สฟิงซ์และพิพิธภัณฑสถานในอียิปต์

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าขณะที่มาลโรซ์ ขณะอยู่ตรงหน้าพีรามิดและสฟิงซ์ มาลโรซ์เกิดความรู้สึกอยากเขียนหนังสือเกี่ยวกับศิลปะและความตายขึ้นมาอย่างฉับพลัน แต่อันที่จริงความรู้สึกนึกคิดนี้มีได้เกิดอย่างฉิวเฉียด หากเป็นการตกผลึกของการครุ่นคิดพินิจนึกที่สั่งสมไว้ก่อนหน้านั้น ตอนที่มาลโรซ์ได้เยี่ยมชมสถานที่เหล่านี้ในปีค.ศ. 1934 และ 1955 ด้วย

ขณะเข้าไปชมห้องเก็บศพในพีรามิดใหญ่ มาลโรซ์นึกย้อนไปถึงตอนที่เขาได้ไปดูห้องของอิตเลอร์ที่เมืองนูเรมเบิร์ก (Nuremberg) ทั้งหูยังได้ยินเสียงเพลงที่ทหารเยอรมันร้องตอนเข้าบุกดินแดนฝรั่งเศสในปีค.ศ. 1940 ด้วย ขณะชมมัมมี่และหีบศพทองคำของกษัตริย์ตุตอังค์ (Tut Ankh Amon) ตลอดจนเทพที่มีเศียรเป็นสัตว์ต่างๆในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของอียิปต์ เขานึกถึงการที่เทพซึ่งเป็นรูปเคารพได้แปรมาเป็นงานศิลปะ แล้วนึกโยงไปถึงโครงกระดูกเม็กซิกัน นึกถึงมงกุฏของจักรพรรดิอัสเตคพระนามว่า มงเตซума (Montezuma) ตลอดจนนึกโยงไปถึงบทวิจารณ์ศิลปะของกวีเอกโอบดแลร์ที่กล่าวถึงความ “ดิบ” และ “ไร้เดียงสา” ของศิลปะอียิปต์และศิลปะเม็กซิโกด้วย การได้ชมศิลปะอียิปต์ในปีค.ศ. 1965 นี้ มาลโรซ์ชี้ว่า ศิลปะศักดิ์สิทธิ์แสดงออกซึ่งคุณค่าสูงสุดอันเป็นแก่นของอารยธรรม และไม่ยอมศิโรราบต่อความตาย และตั้งข้อสังเกตว่า “โลกศิลปะไม่ใช่โลกแห่งความเป็นอมตะ แต่เป็นโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรสภาพ กล่าวได้ว่าการแปรสภาพ ถือเป็นชีวิตของงานศิลปะทีเดียว” (OC III, p.51)

1.2 เอเด้นกับความทรงจำเกี่ยวกับดินแดนโบราณของราชินีแห่งซีบา (Saba)

ขณะที่เรือจอดที่ท่าเอเด้น (30 มิถุนายน ค.ศ. 1965) มัลโรซ์กับเพื่อนนั่งรถไปทางตะวันออกเพื่อชมพิพิธภัณฑสถานและร่องรอยของดินแดนโบราณในทะเลทราย เขานึกย้อนไปถึงปีค.ศ. 1934 เมื่อเขาและเพื่อนซึ่งเป็นนักบินชื่อโกลินิเยร์ กอร์นิกลียง (Molinier Corniglion) ได้เดินทางโดยเครื่องบินเล็กขนาด เครื่องยนต์ไปค้นหาร่องรอยของเมืองโบราณอายุมากกว่า 2,000 ปี ชื่อ ซีบาหรือซาบาหรือมาเรบ (Mareb) ซึ่งในคัมภีร์ไบเบิลและคัมภีร์โบราณ รวมทั้งในงานประพันธ์ของ โพลแบร์ต เรื่อง “La Tentation de Saint Antoine” ได้กล่าวถึงราชินีแห่งเมืองนี้ว่ามีความสัมพันธ์กับกษัตริย์โซโลมอน (Solomon) และให้กำเนิดโอรสองค์หนึ่ง มัลโรซ์ย้อนรำลึกถึงประสบการณ์อันน่าระทึกใจตอนขากลับ ขณะเครื่องบินเผชิญกับพายุจนเกือบจะเกิดอุบัติเหตุ แต่ในที่สุดนักบินก็พาเครื่องร่อนลงพื้นดินได้อย่างปลอดภัย มัลโรซ์เรียก “การรอดตาย” ครั้งนี้ว่า “การกลับสู่โลก” และถือเป็นหนึ่งในประสบการณ์ที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตและการสร้างสรรค์งานประพันธ์ของเขา เพราะเขาจะเผชิญกับเหตุการณ์ “เฉียดตาย” ทำนองนี้อีกหลายครั้ง และได้้นำประสบการณ์จริงไปถ่ายทอดในรูปของนวนิยายอิงชีวประวัติ

1.3 โคลอมโบกับความทรงจำในอดีตที่เชื่อมโยงกับศาสนาพุทธศาสนาและฮินดู กับสถานที่สำคัญในอินเดีย

เมื่อเรือจอดแวะที่เมืองโคลอมโบ (8 - 9 กรกฎาคม) มัลโรซ์นึกย้อนไปถึงเหตุการณ์ปีค.ศ. 1923 ที่เขาได้มาเยี่ยมชมเมืองนี้เป็นครั้งแรกซึ่งทำให้เขาสนใจพุทธศาสนา โดยประทับใจพระพุทธรูปที่ทอดสายพระเนตรลงต่ำ เขาสนใจธรรมโดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธองค์ที่มุ่งให้หลุดพ้นจากวิภวสังสาร และประทับใจพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากวังยามค่ำคืนและได้พบคนชรา คนเจ็บ และคนตาย ตอนที่พระองค์ทรงบำเพ็ญสมาธิซึ่งมีพระยานาคแผ่พังพานปกป้อง ตอนผจญมาร ตอนตรัสรู้ตอนบุตรระทมมาสัมผัสโพธิญาณ ตอนที่พระพุทธองค์เผยแผ่ร้อยสี่ 4 ตอน เสด็จดับขันธปรินิพพานท่ามกลางต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีดอกไม้วางลงมาคลุมพระวรกาย และตอนที่พระเพลิงลุกโชติช่วงขึ้นมาเองโดยไม่ต้องมีใครจุด

ภาพเปลวไฟในจินตนาการ ทำให้มัลโรซ์นึกถึงเหตุการณ์และสถานที่ที่เขาได้เยี่ยมชมในอินเดียในปีค.ศ. 1958 ซึ่งหลังจากเยี่ยมชมเมืองสารนาถ มัลโรซ์ได้เดินทางไปเมืองพาราณสี ขณะมองพิพิธภัณฑสถานของชาวฮินดูริมแม่น้ำคงคา มัลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่า “ทุกอารยธรรมดูเหมือนจะหมกมุ่นกับเรื่องเกี่ยวกับความตาย เพียงแต่จะแสดงออกให้เห็นหรือไม่เท่านั้น (OC III, p.198) มัลโรซ์ครุ่นคิดถึงความเชื่อของชาวฮินดูเกี่ยวกับตำนานอุษินารอท เรื่องมายา และความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด จนกว่าจะบรรลุถึงสัจธรรมสูงสุด คือ ได้ไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าเบื้องบน ตกกลางคืน มัลโรซ์เดินไปตามถนนแคบๆ และตามบันไดแม่น้ำคงคา เขาประทับใจเพลงสวดภควัดลิตาว่าด้วยพระ

เป็นเจ้าของ โดยเฉพาะตอนที่กล่าวว่า “ข้าคือการเริ่มต้นและการสิ้นสุดของมนุษย์ทุกคน... ข้าคือความตายและการเกิดของสรรพสิ่ง” และอีกวรรคหนึ่งที่ว่า “ขอได้โปรดพาฉันออกจากสิ่งที่ไม่จริงผู้สิ่งที่เป็นจริง ออกจากคืนที่มีมืดสู่ความสว่าง และจากความตายสู่ความเป็นอมตะด้วยเถิด” (OC II, p.202-203)

จากพาราณสี มาลโรซ์เดินทางไปเยี่ยมชมวัดที่มีชื่อเสียงของเมืองมธูรา เขาประทับใจในความใหญ่โตของเทวสถาน สนใจเทวรูปเจ้าแม่กาลีสิดำทรงภัสตราภรณ์เป็นอันเลือด สนใจเทพที่มีพาหนะเป็นสัตว์ เช่น พระกฤษณะกับโคนนทิ พระพิฆเนศกับหनु พระรามกับวานร พวกปาณฑพกับช้าง พระวิษณุปางวราหาวาดารอู่มแม่โพสพ เทพที่มีเนตรเป็นปลา นอกจากนี้ยังสนใจรูปพระศิวะกับพระนางปาร์วตี รวมทั้งศิวลึงค์ที่ทำด้วยศิลาด้วย

ต่อจากนั้น (3 ธันวาคม ค.ศ. 1958) มาลโรซ์ได้ไปเยี่ยมชมห่มู่ถ้ำเอลโลรา ซึ่งสร้างขึ้นจากการเจาะสลักหินชั้นเดียวที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีภาพสลักเรื่องราวในศาสนาพุทธ เช่น และศาสนาฮินดูที่ได้สัดส่วนงดงาม มาลโรซ์ประทับใจถ้ำมหาวิหารไกรลาสเป็นพิเศษ ซึ่งชมภาพสลักของเทพเจ้าต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพสลักศิวนาฏราช ซึ่งเขาสันนิษฐานว่า บรมครูช่างที่แกะสลักประติมากรรมแห่งมหาวิหารน่าจะต้องการนำเสนอสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปมองไม่เห็นด้วยตา และตั้งข้อสังเกตว่าศิลปะอันศักดิ์สิทธิ์ถ่ายทอดความเร้นลับของโลกที่ศิลปินยังเห็น แต่ไม่เปิดเผยความเร้นลับนั้นต่อคนทั่วไป (OC III, p. 209)

มาลโรซ์เดินทางตามรอยพระศิวะต่อไปที่ถ้ำเอลเฟ็นต้า ซึ่งอยู่ที่เกาะในอ่าวบอมเบย์ เขาประทับใจภาพสลักพระเศียรหีมาของพระศิวะ ซึ่งมีชื่อว่า “มหาศตรีมูรติ”(มาลโรซ์เรียกว่า “La Majesté”) สูง 5-6 เมตร ซึ่งแสดงภาคทั้งสามของพระศิวะเข้าไว้ในร่างเดียวกัน คือ ภาคผู้สร้าง ภาคผู้รักษา และภาคผู้ทำลาย เขาบันทึกว่านี่เป็นงานชิ้นเอกที่เป็นหนึ่งในบรรดารูปสลักที่งามที่สุดนับเป็นการสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นสัญลักษณ์แห่งประเทศอินเดีย ยิ่งไปกว่านั้นเขาประทับใจเสียงสวดภควัดคีตาที่ดังกังวานมาจากถ้ำข้างเคียง ตอนที่พระกฤษณะหวานล่อมอรชุนให้เกิดความกล้าในการทำมหาภารตยุทธ์ และตอนที่กล่าวว่า “ข้าคือสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไร้ชีวิต คืออมตภาพและความตาย” และ “ใครเล่าจะฆ่าอมตภาพได้” (OC III, p.214)

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่า การสวดภควัดคีตานี้กระทำในทุกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แสดงว่ามหากาพย์เรื่องนี้สถิตอยู่ในใจของชาวอินเดียตลอดเวลา นับเป็นสัญลักษณ์ของอินเดีย เช่นเดียวกับภาพสลักมหาศตรีมูรติ บัดนี้เขาเข้าใจแล้วว่าเหตุใดมหาตมะกานธีจึงได้พยายามแปลภควัดคีตาเป็นภาษาถิ่น

การเยี่ยมชมถ้ำเอลเฟ็นตา มาลโรซ์กลับถึงที่พักซึ่งเคยเป็นบังกาโลของเจ้าผู้ครองแคว้นคนสุดท้ายของเมืองบอมเบย์ (มุมไบ) คืนนั้นเขาคุ่นคิดถึงความเชื่อของชาวฮินดูที่ว่าความตายมีความหมาย แล้วนึกโยงไปถึงฉากในนวนิยายเรื่อง **ต้นวอลนัทแห่งอัลเตนบูร์ก** เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตัวเขาเองและเพื่อน 3 คน ในปีค.ศ. 1940 ซึ่งขณะที่กำลังอยู่ในรถถังที่ขับไปสู่กับ

ทหารเยอรมันทางเหนือของฝรั่งเศส รถถังของพวกเขาตกหลุมพรางของศัตรูในตอนกลางคืน ทำให้เขาและเพื่อนๆ ภาวนาว่าจะถูกศัตรูยิงตาย ตลอดคืนแห่งความกังวลนั้นเขาและเพื่อนๆ รู้สึกว่าการตายเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย แต่ในที่สุด เขาและเพื่อนๆ ก็รอดตายและเขารู้สึกถึงคุณค่าแห่งการกลับมาสู่โลกและไออุ่นแห่งมนุษย์ (ดูบทที่ 2)

1.4 การเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางศิลปะและทางประวัติศาสตร์ในจีน

ในตอนต้นของบทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของ “**Antimémoires**”(V.1) มาลโรซ์เล่าถึงการเยี่ยมชมประเทศจีนอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 19 กรกฎาคม - 3 สิงหาคม ค.ศ. 1965 ระหว่างคอยพบบุคคลสำคัญ เขาได้ไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และทางศิลปะ โดยเริ่มที่เมืองกวางตุ้ง เมืองนี้มัลโรซ์นึกย้อนไปถึงตอนที่เขาไปเมืองนี้เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1925 และนี่ก็ถึงประโยคแรกตอนเปิดเรื่อง **Les Conquérants** (ผู้พิชิต) นวนิยายเรื่องแรกของเขา คือ “การนัดหยุดงานครั้งใหญ่เริ่มขึ้นที่กวางตุ้ง” และเมื่อได้ไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งการปฏิวัติ ซึ่งจัดขึ้นที่อนุสรณ์สถานของดร. ซุนยัตเซ็น เขาได้เห็นภาพถ่ายประวัติศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 1920 ซึ่งขบวนการคอมมิวนิสต์ได้เริ่มก่อตัวในกวางตุ้งและในเซียงไฮ้ มัลโรซ์เห็นภาพถ่ายแกนนำกรรมกรที่นัดหยุดงานในปีค.ศ. 1925 ซึ่งต่อมาคนเหล่านี้ถูกฆ่าตายหมด และเมื่อได้เห็นภาพของผู้ที่ถูกตัดลิ้นประหารชีวิตกำลังคุกเข่า มีผ้าดำคาดที่ตา ทำให้เขานึกถึงตัวละครในนวนิยายของเขาเรื่อง **La Condition humaine** (มนุษย์ภาวะ) ด้วย จากการชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ มัลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าจีนในช่วงดังกล่าวไม่มีกระบวนยุทธกรรม มีแต่กระบวนแห่งการลงโทษ ภาพที่แสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานไม่ได้มุ่งสอนเรื่องการปฏิวัติแต่เพื่อสอนเกี่ยวกับการสละชีพเพื่อปกป้องอุดมการณ์เสียมากกว่า ตอนคำมัลโรซ์ไปชมละครเรื่อง “**L’Orient est rouge**” (ตะวันออกสีแดง) ที่โรงละครภายในบริเวณอาคารที่บรรจุศพ ดร.ซุนยัตเซ็น ขณะที่นั่งคอยการแสดงที่เริ่มเล่นช้ากว่ากำหนด มัลโรซ์นึกเปรียบเทียบจีนกับรัสเซียเหมือนกัน ตรงที่ละคร เครื่องบิน รถไฟ ฯลฯ ไม่เคยตรงต่อเวลา และบันทึกว่าละครในยุคของเหมาเจ๋อตงเล่นเรื่องเกี่ยวกับตำนานการปลดปล่อย และการต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกัน โดยใช้นักแสดงและนักร้องประสานเสียงจำนวนมาก มีการผสมผสานดนตรีและบัลเลต์แบบตะวันตกกับอุปรากรจีน ซึ่งไม่คุ้นตาคุ้นหูเขา

จากกวางตุ้ง มัลโรซ์นั่งเครื่องบินมาที่ปักกิ่ง หลังจากได้เข้าพบนายพลเฉิน-ยี (Chen-Yi) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ¹ มัลโรซ์ไปเยี่ยมชมถ้ำพระแห่งหลงเหมิน, เมืองหลัวหยาง และเมืองซีอาน

ในทัศนะของมัลโรซ์ หลัวหยาง ซึ่งมีพระราชวังที่หลังคาทำด้วยกระเบื้องสีม่วง เป็นเมืองแห่งกวีนิพนธ์ งดงามพอกันเมืองอิสฟาฮันของเปอร์เซีย ต่อจากเมืองนี้ มัลโรซ์ได้ไปชมถ้ำพระที่หลงเหมิน เขาตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในถ้ำพระนี้มีสไตล์อินเดียผสมกรีก ต่างจากพระพุทธรูปในถ้ำพระสมัยเว่ย (Wei) ซึ่งเป็นสไตล์แบบจีนมากกว่า

เมื่อเดินทางไปถึงเมืองซีอาน มาลโรซ์สนใจพิพิธภัณฑที่ซึ่งประกอบด้วยอาคารสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิก มีหลังคาสี่เหลี่ยมและสีฟ้า มีประตูทรงกลมที่เปิดออกสู่สวนดอกไม้แดงงาม ระหว่างเดินทางไปชมหลุมฝังศพของจักรพรรดิไต้-ซ่ง (T'ai-Tsong) ซึ่งมาลโรซ์เปรียบกับจักรพรรดิซาร์ลมาญ เห็นภาพสลักนูนต่ำรูปสัตว์ แสดงม้าตัวโปรดของพระจักรพรรดิ แต่มีบางส่วนที่ขาดหายไปและมีป้ายติดไว้ว่า “ถูกชาวอเมริกันขโมยไป” ทำให้เขาตั้งข้อสังเกตว่าจีนคงจะสนใจโหมโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่อต้านสหรัฐอเมริกาอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะที่นี้เท่านั้น

หลังจากเข้าพบนายกรัฐมนตรีนจีน คือ จู เอนไล(Chou En-lai)² มาลโรซ์ได้ไปเยี่ยมชมเมืองหยางอานอันเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพรรคคอมมิวนิสต์ เขาสนใจภูเขาที่ถูกเจาะเป็นถ้ำจำนวนมากคล้ายภูเขาแถบแม่น้ำลัวร์ในฝรั่งเศส เพื่อเป็นที่อยู่ที่กำบังของเหมา เจ๋อ ตุง และสหายผู้ร่วมรบทั้งหลาย มาลโรซ์สนใจห้องประชุมของผู้นำกองทัพแดงที่มานั่งและเพดานทำด้วยลำต้นไม้ทั้งต้น ได้ชมห้องที่เหมา เจ๋อ ตุงแสดงสุนทรพจน์เกี่ยวกับวรรณคดีรวมทั้งห้องที่พักของประธานเหมาซึ่งมาลโรซ์เปรียบว่าคล้ายกับ “หลุมฝังศพของอียิปต์” ต่อจากนั้นเขาได้เข้าชมพิพิธภัณฑที่ที่อยู่ใกล้ๆ ซึ่งแสดงอาวุธยุทธโศปกรณ์และเครื่องมือสื่อสารที่พวกทหารชาวนาคอมมิวนิสต์ทำขึ้นเอง และที่ยึดได้จากกองทัพญี่ปุ่น และจากกองทัพของเจียงไคเช็ค ต่อจากนั้นได้ชมภาพยนตร์สารคดี ตอนที่กองทัพของเจียงไคเช็คเข้ามายึดเมืองหยางอานที่ไร้ผู้คน เพราะชาวเมืองอพยพหนีออกไปหมด จนถึงตอนที่กองทัพแห่งการปลดปล่อยยึดเมืองทุกเมืองในประเทศจีนได้

มาลโรซ์จะแสดงทัศนะของเขามีต่อการเยือนหยางอาน เมื่อได้เข้าพบประธานเหมา เจ๋อ ตุง (ดูต่อไป)

2.) การสนทนากับบุคคลสำคัญ

มาลโรซ์ให้ความสำคัญแก่การสนทนากับผู้นำประเทศซึ่งมีบทบาทเด่นชัดในฐานะบุคคลแห่งประวัติศาสตร์และเป็นนักเขียนหรือกวีด้วย ในที่นี้จะคัดมานำเสนอเพียง 3 คน คือ นายพลซาร์ลส์ เดอโกลประธานาธิบดีแห่งฝรั่งเศส เนห์รู นายกรัฐมนตรีแห่งอินเดีย และ เหมา เจ๋อ ตุงประธานพรรคคอมมิวนิสต์และประมุขแห่งจีน

น่าสังเกตว่า นอกจากเนื้อหาสาระที่ได้จากการสนทนาจริงภายในเวลาอันจำกัด มาลโรซ์ได้นำสาระจากหนังสือที่คู่สนทนาของเขาได้เขียนเผยแพร่ไว้มาเพิ่มเติมด้วย ทั้งนี้เพื่อให้บันทึกการสนทนาความหมายลุ่มลึกและรอบด้านยิ่งขึ้น

2.1 ประธานาธิบดีซาร์ลส์ เดอโกล แห่งประเทศฝรั่งเศส

ในบทที่ II ตอน 2 ของ “Antimémoires” มอลโรซ์ฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับการเข้าพบนายพลเดอโกลเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 เขารู้สึกประทับใจมากและได้บันทึกการสนทนากับวีรบุรุษที่เขาชื่นชมและที่จะมีอิทธิพลต่อชีวิตและงานของเขาไว้อย่างละเอียด

บุคคลที่มีส่วนทำให้เขาได้พบกับนายพลเดอโกล คนแรกน่าจะเป็นนายพลกอร์นิกเลียง-โมลินีเยร์ นายทหารนักบินที่เคยขับเครื่องบินพาเขาไปค้นหาร่องรอยเมืองโบราณของราชินีแห่งซีบา เมื่อปีค.ศ. 1934 นั่นเอง กอร์นิกเลียงทำงานใกล้ชิดกับนายพลเดอโกล หลังจากร่วมต่อสู้กับชาตินิยมด้วยกันระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างทรหดมาแล้ว นายทหารผู้นี้สนิทกับแพทย์ประจำตัว และโดยเฉพาะกับกาสต์ง ปาเลฟสกี (Gaston Palewski) หัวหน้าสำนักงานของท่านนายพล ก่อนหน้านั้นปาเลฟสกีได้เคยเชิญมอลโรซ์มาพบเพื่อทำความรู้จักกันคุ้นเคยกันอย่างดีแล้ว

ต้นเดือนสิงหาคม นายพลเดอโกล ส่งนายทหารคนสนิทไปพบมอลโรซ์เพื่อทบทวนนัดหมายก่อน ต่อจากนั้นก็ได้เชิญมอลโรซ์มาพบที่ห้องทำงานในกระทรวงกลาโหม และซักถามถึงจุดยืน แนวคิด และกิจกรรม ตลอดจนประสบการณ์ของเขาเป็นเวลานาน ซึ่งมอลโรซ์ก็ได้เล่าถึงตอนที่เขาเป็นประธานคณะกรรมการนักเขียนนานาชาติต่อต้านฟาสซิสต์ ตอนที่เขากับอ็องเดร มิค ไปเบอร์ลินเพื่อยื่นหนังสือประท้วงฮิตเลอร์ที่ได้กล่าวหาดีมิทรอฟ (Dimitrov) ว่าวางเพลิงอาคารรัฐสภาตอนเขาร่วมรบช่วยรัฐบาลรีพับลิกันต่อต้านนายพลฟรังโกในสงครามกลางเมืองสเปน ตอนที่เขาร่วมขบวนการฝรั่งเศสเสรีต่อต้านกองทัพเยอรมันระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเป็นผู้บังคับกองกำลังอัลซาส-ลอแรน (Brigade Alsace-Lorraine) ภายใต้ชื่อพันเอกแบร์ฌเอร์ (Colonel Berger) มอลโรซ์เล่าด้วยว่าเขาเคยส่งจดหมายถึงนายพลขณะที่ท่านอยู่ที่ลอนดอน แต่จดหมายไปไม่ถึงเนื่องจากผู้นำจดหมายไปส่งถูกเกณฑ์ไปเยอรมันจับได้เสียก่อน ฯลฯ หลังจากนั้นเป็นการสนทนาซักถามเกี่ยวกับทัศนะที่มีต่อเหตุการณ์และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ อาทิ การปฏิวัติฝรั่งเศส สตาลิน ทโรตสกี รวมทั้ง เซอร์ซิล เคลมมิงโซ และบรรยากาศในฝรั่งเศสหลังการได้รับอิสรภาพ ฯลฯ

มอลโรซ์บันทึกความประทับใจของเขาเกี่ยวกับบุคลิกแบบทหารของนายพลเดอโกลที่เคร่งขรึม สุขภาพผุคน้อย แต่หนักแน่นจริงจัง แม้จะไม่แสดงความเห็นเป็นกันเอง แต่ก็ฟังคำพูดของคู่สนทนาอย่างตั้งอกตั้งใจ คอยให้พูดจบช่วงแล้วจึงซักถามเพิ่มเติมเพื่อความกระจ่าง มอลโรซ์ซึ่งได้ติดตามผลงานและวีรกรรมของท่านมานานนับตั้งแต่ท่านกล้าขัดขืนคำสั่งของผู้บังคับบัญชา (celui qui a dit “Non”) ไม่ยอมรับการที่นายพลเปแต็ง (Pétain)ยอมทำสัญญาสงบศึกกับเยอรมนี การออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1940 (Appel du 18 juin) ผ่านทางวิทยุบีบีซี ที่ลอนดอนเรียกร้องให้ชาวฝรั่งเศสต่อต้านศัตรูที่เข้ามายึดครองประเทศ จนกระทั่งสามารถกู้เอกราชได้สำเร็จ มอลโรซ์มองว่านายพลเดอโกลเป็นบุคคลที่มีมิติของตำนาน (OC III, p. 98)

หลังจากการเข้าพบครั้งแรกนี้ มอลโรซ์ได้รับเชิญจากนายพลเดอโกล ผู้นำรัฐบาลให้รับตำแหน่งที่ปรึกษาด้านเทคนิคเพื่อเตรียมพัฒนาระบบการศึกษาให้ทันสมัย และต่อมาให้ทำหน้าที่

รัฐมนตรีกระทรวงประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 1945 อย่างไรก็ตามรัฐบาลของนายพลเดอโกลก็อยู่ได้ไม่นาน เนื่องจากมีความขัดแย้งกับรัฐมนตรีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคสังคมนิยมที่เรียกร้องผลประโยชน์มากเกินไปจนทำงานร่วมกันได้ยาก

หลังจากนายพลเดอโกล ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 1946 และได้ก่อตั้งพรรครวมประชาชนฝรั่งเศส (R.P.F.: Rassemblement du Peuple Français) มาลโรซ์ได้ช่วยออกวารสาร และทำกิจการด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์ แต่เขาไม่เล่าถึงเหตุการณ์ช่วงนี้ ข้ามไปเล่าเหตุการณ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958

ใน “Antimémoires” บทที่ II ตอนที่ 3-5 มาลโรซ์รำลึกถึงเหตุการณ์ในช่วงปี ค.ศ. 1958-1965 อันเป็นช่วงเวลาที่นายพลเดอโกลได้รับการเรียกร้องให้กลับมาเป็นหัวหน้ารัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง และมาลโรซ์ได้ร่วมงานกับท่านนายพลอย่างใกล้ชิด เขากล่าวถึงวิกฤตการณ์สงครามแอลจีเรียในปี ค.ศ. 1958 ซึ่งทำให้เกิดการเรียกร้องให้นายพลเดอโกลกลับมาบริหารประเทศ ซึ่งท่านนายพลก็ประกาศว่าพร้อมจะกลับมาหากได้รับอำนาจให้แก่รัฐธรรมนูญเพื่อแก้จุดอ่อนต่างๆ หลังจากรัฐสภาลงคะแนนเสียงให้เขามีอำนาจในการจัดการกับเหตุการณ์ฉุกเฉิน และมีอำนาจในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1958 ประธานาธิบดีเดอโกลได้เดินทางไปแอลจีเรีย กล่าวปราศรัยเพื่อลดความรู้สึกต่อต้านที่คุกรุ่นอยู่ในหมู่ชนของกองทัพและในหมู่ชาวฝรั่งเศสในแอลจีเรีย หรือพวก“ตีนดำ” (les Pieds-noirs) และต่อมาเสนอให้มีการลงประชามติว่าต้องการให้แอลจีเรียเป็นอิสระมีสิทธิในการปกครองตนเองโดยยังขึ้นกับฝรั่งเศสต่อไป หรือต้องการให้แอลจีเรียเป็นของฝรั่งเศสโดยไม่แบ่งแยกชาวมุสลิมซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ออกไป ผลของการลงประชามติคือให้แอลจีเรียเป็นอิสระ แต่พวก“ตีนดำ”กลับไม่เห็นด้วย ทำการตอบโต้ด้วยการก่อตั้งองค์กรลับทางทหาร (O.A.S.: Organisation de l’armée secrète) วางระเบิดเพื่อทำร้ายชาวแอลจีเรีย รวมทั้งวางระเบิดในประเทศฝรั่งเศสด้วย หลังจากนั้นเมื่อมีนายพลเกษียณ 4 คนก่อรัฐประหาร ในแอลจีเรีย เมื่อวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1961 ประธานาธิบดีเดอโกล ก็ปรากฏตัวทางโทรทัศน์ในชุดเครื่องแบบทหาร เรียกร้องให้ทหารในแอลจีเรียเลิกสนับสนุนการก่อรัฐประหารครั้งนี้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจนทำให้การทำรัฐประหารไม่บรรลุผล นอกจากนี้ประธานาธิบดีเดอโกลได้เจรจากับกลุ่มแนวหน้าปลดปล่อยแห่งชาติ (F.L.N.: Front de Libération nationale) จนบรรลุข้อตกลงหยุดยิง เมื่อวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1962 แต่พวกองค์กรลับ(O.A.S.)ก็ยังก่อการร้ายในกรุงปารีสอีก เช่น วางระเบิดที่บ้านของมาลโรซ์ และพยายามลอบสังหารประธานาธิบดีเดอโกล ถึงสองครั้ง

ในทัศนะของมาลโรซ์ซึ่งได้ทำงานร่วมกับประธานาธิบดีเดอโกล อย่างใกล้ชิด เขาเห็นว่าประธานาธิบดีเดอโกลทุ่มเทชีวิตให้แก่การทำงานเพื่อพัฒนาชาติ สามารถตัดสินใจอย่างแม่นยำจับไวจนทำให้แก้ปัญหาวิกฤตในหลายๆเรื่องได้สำเร็จ และพัฒนาประเทศฝรั่งเศสที่เคยอ่อนแอมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ให้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจ มีบทบาทสำคัญในระดับนานาชาติได้อีกครั้งหนึ่ง

มาล โรซ์เลือกเล่าเหตุการณ์ตอนที่เขาได้ร่วมงานกับนายพลเดอโกลโดยเฉพาะตอนที่เขาเป็นรัฐมนตรีอาวุโสรับผิดชอบด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมฝรั่งเศส โดยได้ไปพบปะกับผู้นำของดินแดนโพ้นทะเลแห่งฝรั่งเศสและผู้นำของประเทศในทวีปแอฟริกาที่เคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เช่น ประธานาธิบดีของกอร์ (Senghor) แห่งเซเนกัล เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1958 และในปลายปีเดียวกันได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประธานาธิบดีไปเจริญสัมพันธไมตรีด้านการเมืองและวัฒนธรรมกับผู้นำประเทศในเอเชีย (อิหร่าน อินเดีย และญี่ปุ่น) ซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะเน้นเฉพาะการไปพบผู้นำของประเทศอินเดีย

2.2 การสนทนากับชาวฮราล เนห์รู นายกรัฐมนตรีอินเดีย

มาล โรซ์ให้ความสำคัญแก่การพบปะและสนทนากับ เนห์รู นายกรัฐมนตรีของอินเดีย ระหว่างวันที่ 27 พฤศจิกายน - 7 ธันวาคม ค.ศ. 1958 เป็นอย่างมาก ทั้งนี้มาล โรซ์เคยได้พบกับเนห์รูมาก่อนแล้วเมื่อปีค.ศ. 1934 และได้อ่านผลงานประพันธ์ของเนห์รูมาแล้วด้วย

หลังจากพิธีรับรองอย่างเป็นทางการ และหลังจากการเจรจาเพื่อเตรียมนิทรรศการศิลปะ “Trésors de l’Inde” (สมบัติล้ำค่าแห่งอินเดีย) ซึ่งจะจัดขึ้นที่ปารีสในปีค.ศ. 1960 มาล โรซ์มีโอกาสดูได้สนทนากับเนห์รูอย่างสนิทสนมจริงถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกที่ทำการของรัฐบาล (Capitole) ครั้งที่ 2 ที่บ้านส่วนตัวของเนห์รู และครั้งที่ 3 ที่ทำเนียบเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำกรุงนิวเดลี

สาระสำคัญของการสนทนา คือ การต่อสู้โดยใช้หลักอหิงสาของมหาตมะคานธี และของเนห์รู เพื่อให้อินเดียเป็นอิสระจากการยึดครองของอังกฤษ ซึ่งเต็มไปด้วยความยากลำบากและต้องถูกจำคุกหลายครั้ง มาล โรซ์ประทับใจคำพูดของคานธีที่เคยกล่าวไว้ว่า “เสรีภาพนั้นต้องแสวงหาระหว่างกำแพงคุก และบางครั้งจากตะแคงแคง...” (OC III, p.195) จึงเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้นำอินเดียกับประสบการณ์ส่วนตัวของเขา ตอนที่ตัวเองถูกจำคุกระหว่างการต่อสู้เพื่อกู้ชาติฝรั่งเศสให้พ้นจากการยึดครองของเยอรมนีในปีค.ศ. 1940 และ 1944 (ซึ่งจะมีการศึกษาวิเคราะห์กันต่อไป)

เมื่อได้รับเชิญไปรับประทานอาหารค่ำที่บ้านของเนห์รู มาล โรซ์สะดุดใจที่เห็นภาพพระพุทธรูปเจ้าในห้องรับแขก เนห์รูอธิบายว่าเป็นภาพที่เพื่อนชาวศรีลังกาส่งมาให้เพื่อเป็นกำลังใจระหว่างที่เขาถูกจำคุก จากการสนทนา มาล โรซ์ได้ทราบว่าเนห์รูสนใจบุคลิกของพระพุทธรูปเจ้าและสังฆกรรมที่พระองค์ทรงค้นพบมาก ถึงกับกล่าวว่าพระพุทธรูปเจ้าคือ “บุตรที่ยิ่งใหญ่ของอินเดีย” และทราบว่าเนห์รูสนใจสาระด้านจริยธรรมมากกว่าพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้มาล โรซ์ยังตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเชื่อของชาวฮินดู โดยเปรียบเทียบกับความเชื่อของชาวตะวันตก โดยเฉพาะในเรื่องความจริงกับมายา (mayâ) และเรื่องการให้ความหมายแก่ความตาย โดยชี้ว่าในขณะที่ชาวตะวันตกให้ความหมายแก่ความตายเพียงบางแง่ แต่ชาวฮินดูซึ่งเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ถือว่าความตายเชื่อมโยงกับชีวิตในท่ามกลางเวลาที่ไม่สิ้นสุดและถือว่าคุณค่าสูงสุดคือการได้รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า

ระหว่างอาหารค่ำที่ทำเนียบเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส มีการสนทนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม มาลโรซ์ชี้ว่าวัฒนธรรมไม่อาจแทนที่เทวานุเทพได้ แต่สามารถนำมาซึ่งมรดกแห่งความสูงส่งของโลกได้ (OC III, p. 261) การทำให้คนปัจจุบันรักผลงานศิลปะชิ้นเอกในอดีต คือการทำให้งานศิลปะเหล่านั้น “กลับฟื้นคืนชีวิต” สามารถสื่อสารกับคนปัจจุบันได้ แต่ทั้งนี้ต้องหาทางจัดการให้ผลงานศิลปะแห่งอดีตเหล่านั้นมีพลังมากพอที่จะต้านทานพลังของสัญชาตญาณทางเพศและความรุนแรงที่มากับ “อุตสาหกรรมแห่งความฝัน” ซึ่งผู้ผลิตมุ่งทำเงินมากกว่ามุ่งจรรโลงจิตใจมนุษย์ เนห์รูเห็นว่าหนึ่งในปัญหาสำคัญของอินเดียหลังได้รับอิสรภาพ ก็คือ ความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมแห่งจิตวิญญาณกับอารยธรรมแห่งเครื่องจักรกล และเห็นว่าการจะทำให้คนปัจจุบันสนใจศิลปะแห่งอดีตในอินเดียทำได้ไม่ยากสำหรับคนในเมืองใหญ่และคนชนชั้นกลาง แต่เป็นไปได้สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านซึ่งรักศิลปะและมีความเป็นศิลปินซ่อนอยู่ในตัวอยู่แล้ว

หลังปีค.ศ. 1958 มาลโรซ์ได้พบกับเนห์รูอีก 2-3 ครั้ง คือในปีค.ศ. 1960 เมื่อผู้นำอินเดียได้มาร่วมเปิดงานนิทรรศการ “สมบัติล้ำค่าแห่งอินเดีย” ที่ปารีส และในปีค.ศ. 1962 เมื่อเนห์รูได้รับเชิญเป็นทางการที่ทำเนียบประธานาธิบดีฝรั่งเศส (Les Elysées) นอกจากนั้นได้ไปรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ขณะเนห์รูมาแวะที่สนามบินออร์ลี (Orly) ก่อนเดินทางไปอังกฤษ

น่าสังเกตว่า ในการเดินทางมาเอเชียในปีค.ศ. 1965 นั้น มาลโรซ์แวะอินเดียเป็นระยะเวลาสั้นๆ เพราะขณะนั้นเนห์รูถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เขาจึงได้แต่ไปคารวะอนุสรณ์สถานของเนห์รูและของคานธี และได้ไปเยี่ยมบ้านของเนห์รูซึ่งกลายเป็นพิพิธภัณฑสถาน สิ่งที่มาลโรซ์ประทับใจเป็นพิเศษคือข้อความในพินัยกรรมของเนห์รู ซึ่งระบุให้นำถ้ำอังการของเขาไปโปรยในแม่น้ำคงคาตอนบรรจบกับแม่น้ำยมนาที่เมืองอัลลาฮาบาดบ้านเกิด โดยไม่ต้องมีพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งแสดงว่าเนห์รูรักและผูกพันกับแม่น้ำสองสายนี้มาก

มาลโรซ์เขียนถึงเนห์รูผู้เป็นประมุขของอินเดียด้วยความชื่นชม เนื่องจากเห็นว่าเป็นทั้งนักคิด นักเขียน และนักการเมืองที่ไม่ยอมจำนนต่อชะตากรรม ทุ่มเทชีวิตอุทิศตนเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดินิยมอังกฤษอย่างทรหด มาลโรซ์ชอบหนังสือชีวประวัติของเนห์รูที่เขียนขึ้นระหว่างถูกจำคุก และยกย่องความเป็นรัฐบุรุษที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เห็นความสำคัญของการผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกกับตะวันตก และในทัศนะของผู้วิจัย มาลโรซ์น่าจะสนใจเนห์รูในแง่ที่เป็น ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า (agnostic) เช่นเดียวกับเขาด้วย

2.3 การสนทนากับประธานเหมา เจ๋อตง แห่งจีน

ขณะเดินทางไปถึงฮ่องกง (19 กรกฎาคม ค.ศ. 1965) มาลโรซ์ได้รับโทรเลขจากประธานาธิบดีเดอโกลให้ไปปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นทางการในจีน โดยให้เข้าพบกับผู้นำของจีน เช่น รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ (นายพลเชน-ยี) นายกรัฐมนตรี (จู เอิน ไล) ประธานาธิบดี (Lion Shao Qi) และประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน (เหมา เจ๋อตง)

ระหว่างคอบเวลาเข้าพบบุคคลสำคัญ มาลโรซ์ได้ไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางศิลปะและทางประวัติศาสตร์ (ดูข้อ 1.4) และหลังจากได้เข้าพบรัฐมนตรีต่างประเทศและนายกรัฐมนตรี มาลโรซ์ได้เข้าพบประธานเหมา เจ๋อตง อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 1965 พร้อมด้วยเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศจีน

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่า ในห้องรับรองซึ่งตกแต่งอย่างเรียบง่าย ยังประดับตกแต่งด้วยภาพวาดสีหมึกจีนแบบประเพณี ไม่ใช่แบบสัจ-สังคมนิยม และเล่าว่าเขาได้ยืมสำเนาของประธานาธิบดีเดอโกล ต่อประธานาธิบดีจีนและประธานเหมา ซึ่งมีใจความว่าได้มอบหมายให้ มาลโรซ์เป็นตัวแทนมาแสดงสันถวไมตรี และแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับจีนและฝรั่งเศส รวมทั้งที่เกี่ยวกับอนาคตของโลกด้วย

มาลโรซ์วาดภาพบุคลิกลักษณะของประธานเหมาไว้ว่า ท่านมีรูปร่างสูงใหญ่ ใบหน้ากลมเกลี้ยง สวมหูหิ้ว สวมเสื้อแบบ “เหมา” มีท่าสงบนิ่งน่าเกรงขาม คล้ายประติมากรรมสำริด ภาพเหมือนของจักรพรรดิ (un empereur de bronze) นั่งอยู่ท่ามกลางบุคคลสำคัญของจีนซึ่งมีท่าทางเคร่งขรึม รวมทั้งมีนางพยาบาลคอยดูแลอยู่ใกล้ๆ ด้วย

การสนทนากับประธานเหมากินเวลาเพียงประมาณ 40 นาที แต่มาลโรซ์บรรยายไว้ถึง 29 หน้า (OC III, pp.397-426) โดยนำเนื้อหาสาระที่ได้จากการอ่านงานนิพนธ์ของประธานเหมาและจากหนังสือที่ Edgar Snow และคนอื่นๆ เขียนเกี่ยวกับเหมา เจ๋อตงมาเพิ่มเติมในบางประเด็นด้วย

มาลโรซ์บันทึกว่าประธานเหมาเริ่มการสนทนาด้วยการถามความเห็นของเขาเกี่ยวกับการไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เมืองหยางอาน ซึ่งมาลโรซ์ก็ตอบว่าเขาไม่ได้เห็นในสิ่งที่อยากเห็น เช่น ภาพถ่ายการเดินทางไกล ภาพชนเผ่าโลโล (Lolo) ที่ให้ความช่วยเหลือแก่กองทัพของเหมา รวมทั้งภาพภูเขา และหนองน้ำที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ แต่เขาก็รู้สึกถึงความ เป็นอยู่ที่ยากลำบากของฝ่ายกองทัพคอมมิวนิสต์ ซึ่งตรงกันข้ามกับความอยู่ดีกินดีของฝ่ายทหารเจียงไคเช็ค และเห็นว่าที่พักของเหมาและเพื่อนร่วมทัพที่เจาะเข้าไปในภูเขามีลักษณะเหมือนที่ฝังศพของกษัตริย์อียิปต์ ต่อจากนั้นเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิวัติในจีน ซึ่งมีแรงกระตุ้นจากความยากจน การนำทฤษฎีของมาร์กซ์และเลนินมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศจีน โดยให้ชาวนาและกรรมกรเป็นกำลังสำคัญของกองทัพแดงแห่งการปลดปล่อย การต่อสู้กับทหารเจียงไคเช็คที่ปราบปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างทารุณ การเดินทางไกลเป็นระยะทางเกือบหมื่นกิโลเมตร การต่อต้านการยึดครองของกองทัพญี่ปุ่น การ “ล้างสมอง” เชลยที่จับมาได้ รวมทั้งการกำจัดปัญญาชนชนชั้นกลางที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียซึ่งเป็นไปด้วยดี สมัยสตาลิน แต่เปลี่ยนมามีปัญหาสมัยครุสชอฟ ทั้งประธานเหมาและมาลโรซ์เห็นร่วมกันในแง่การต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและไม่เห็นด้วยที่ทหารอเมริกันเข้าไปทำสงครามและทิ้งระเบิดที่เกาหลีและเวียดนาม

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่า ประชานเหมาดูเหมือนจะให้ความสำคัญแก่เยาวชน โดยธรงค์เสนอ คำขวัญ “ดอกไม้ร้อยดอก” เปิดโอกาสให้เยาวชนแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้ที่เป็นผู้ปฏิบัติและต่อต้านอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ถูกส่งไปอบรมที่คอมมูนประชาชน แล้วให้มีการวิพากษ์ตนเองตลอดเวลา แต่มาลโรซ์ไม่ได้บันทึกว่าวิธีการนี้เป็นเหตุให้ชาวจีนนับแสนคนถูกฆ่า

เมื่อเหมา เจ๋อ ตง ถ้ามถึงพรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ในฝรั่งเศสและจุดยืนของประชานาธิปไตยเดอโกล มาลโรซ์ตอบว่าพรรคสังคมนิยมในฝรั่งเศสส่วนใหญ่เป็นพรรคของข้าราชการ โดยมีบทบาทในรูปของสหภาพ เป็นพรรคเสรีนิยมที่ใช้ภาษามาร์กซิสต์ ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์ครองเสียง 1 ใน 5 ของเสียงทั้งหมด มีแกนนำที่หุ้มเทและกล้าหาญ ส่วนใหญ่ต้องการ “จูบแก้ม” รัสเซีย และ “จูบแก้ม” ทำนด้วย ส่วนประชานาธิปไตยเดอโกลนั้นให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นผ่านการเลือกตั้ง และชี้ว่าชะตากรรมของฝรั่งเศสปัจจุบันขึ้นอยู่กับชาวฝรั่งเศสและประชานาธิปไตยเดอโกล

เนื่องจากมีคนมากระซิบเตือนประชานเหมาเรื่องสุขภาพเป็นครั้งที่ 3 มาลโรซ์และทูตฝรั่งเศสจึงลากลับ มาลโรซ์เล่าว่าขณะประชานเหมาขึ้นมือมาให้จับ เขาสังเกตว่ามือของเหมา เจ๋อ ตง “มีลักษณะคล้ายมือผู้หญิง” และรู้สึกแปลกใจที่ประชานเหมาเดินมาส่งถึงรถ (โดยมีนางพยาบาลตามมาติดๆ) มาลโรซ์เปรียบเทียบท่าทางของเหมาที่เดินช้าๆ ก้าวขาทีละก้าวอย่างลำบาก ว่า ทำให้นึกถึง “บุคคลในตำนานที่เดินออกมาจากหลุมฝังศพของจักรพรรดิ” (OC III, p.417) ทั้งนี้ก่อนขึ้นรถประชานเหมากล่าวแก่มาลโรซ์ว่า “ผมรู้สึกโดดเดี่ยวท่ามกลางมวลชน ... มีแต่เพื่อนที่อยู่ห่าง 2-3 คน ฝากการวะประชานาธิปไตยเดอโกล ด้วย” (OC III, p.422)

มาลโรซ์บันทึกความรู้สึกนึกคิดของเขาเกี่ยวกับการได้พบเหมา เจ๋อ ตง บุรุษแห่งประวัติศาสตร์ ผู้ที่ต่อต้านชะตากรรมและทำให้จินเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ว่า เหมา เจ๋อ ตง “มีชีวิตอยู่ในมหากาพย์” (vie épique) ห้อมล้อมด้วยพิธีกรรมที่ดูไร้เหตุผล และเข้าใจยาก เขาเห็นว่าเหมามีน้ำเสียงที่เรียบง่ายดูเป็นกันเอง แต่มีความว่างล้อมรอบตัว ดูราวกับว่าความว่างทำให้เขาเกิดความกลัว ... (OC III, pp.423)

3.) การสนทนากับบุคคลในจินตนาการ

นอกจากจะสนทนากับบุคคลจริงที่มีบทบาทในการต่อสู้กับชะตากรรมและทิ้งรอยจารึกในประวัติศาสตร์แล้ว มาลโรซ์ยังสร้างบุคคลในจินตนาการเป็นคู่สนทนา เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นบางอย่างที่อยู่ในใจของเขาออกมา ได้แก่

3.1 คลาปิก (Le Baron de Clappique) เป็นตัวละครในนวนิยายเรื่อง *มนุษย์ภาวะ* ซึ่งมีชีวิตรอด สามารถหนีออกมาจากประเทศจีนโดยปลอมตัวเป็นกลาสีเรือเดินทางไปกับเรือสินค้า คลาปิกปรากฏตัวที่สิงคโปร์ และมาคอยพบมาลโรซ์ที่งานวันชาติฝรั่งเศส โดยทราบจากทางหนังสือพิมพ์ว่ามาลโรซ์อยู่ที่นั่น หลังงานเลิก คลาปิกเชิญมาลโรซ์ไปที่โรงแรมแรฟเฟิลส์ (Raffles)

ที่เขาพำนักอยู่ เพื่อขอให้มาลโรซ์วิจารณ์บทภาพยนตร์ เรื่อง “Marayna, le roi de Sédangs” ที่เขาเขียนไว้ เนื่องจากรู้ว่ามาลโรซ์เคยนำแรงบันดาลใจจากชีวประวัติของเมเรน่าไปสร้างตัวละครในเรื่อง **ราชมรรคา** และกำลังเขียนนวนิยายอิงชีวะประวัติของนักผจญภัยผู้นี้ (แต่เขียนไม่จบ ตอนที่ 2) คลาปิกอ่านบทภาพยนตร์ให้มาลโรซ์ฟังอย่างออกรสโดยทำท่าทางประกอบไปด้วยเพราะดึ่มไวน์เข้าไปมาก มาลโรซ์บันทึกว่าเขารู้สึกสนุกและขบขันกับการแสดงออกด้วยท่าทางและน้ำเสียงของคลาปิกมากกว่าเรื่องการผจญภัยของเมเรน่าเสียอีก เป็นไปได้ว่าคลาปิกคือตัวแทนของความไร้สาระไร้เหตุผล (farfelu) ที่ซ่อนอยู่ในตัวของมาลโรซ์ ที่สำคัญคลาปิกชอบแมวเช่นเดียวกับมาลโรซ์ด้วย

3.2 ฌากส์ เมรี (Jacques Méry) เป็นตัวแทนของบุคลิกด้านลบซึ่งแฝงอยู่ในจิตใจใต้สำนึกของมาลโรซ์ อาทิ การดื่มจัด การทดลองเสพยาเสพติด การมองโลกในแง่ร้าย ความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังและหมกมุ่นครุ่นคิดเกี่ยวกับความตาย เมรีเป็นข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการของฝรั่งเศส ถูกส่งมาทำงานอยู่ในอินโดจีนจนเกษียณ เมื่อหญิงเวียดนามคู่ชีวิตตายจากไป เขาใช้เวลาว่างสะสมผีเสื้อ เลี้ยงเด็กเวียดนามเป็นบุตรบุญธรรม และหันมาสนใจพุทธศาสนา ระหว่างกำลังสนทนาเมรีสุขภาพทรุดโทรม แพทย์ลงความเห็นว่าเขาจะอาจจะตาย ภายใน 2-3 เดือนนี้ คลาปิกช่วยจัดการให้เมรีมาพบมาลโรซ์เพราะรู้ว่าเป็นเพื่อนเก่า เมรีแจ้งข่าวแก่มาลโรซ์ว่าทนายปอล มอเน็ง (Paul Monin) ที่เคยร่วมกับมาลโรซ์ทำหนังสือพิมพ์ **L’Indochine** และ **L’Indochine enchaînée** ได้ถึงแก่กรรมแล้วที่โรงพยาบาลในช่วงก่อน ก่อนตายอยู่ในสภาพที่เกือบสิ้นเนื้อประดาตัว ต่อจากนั้นทั้งสองได้สนทนากันเกี่ยวกับบทบาทของโฮจิมินห์หลังการต่อสู้กับกองทัพฝรั่งเศสในสงครามเวียดนามฟู และขณะนี้ลุงโฮกับสหประชาชาติกำลังทำสงครามครั้งใหญ่อีกครั้งเพื่อต่อต้านการรุกรานของกองทัพอเมริกา ซึ่งใช้ระเบิดนาล์มทำลายล้างชีวิตของชาวเวียดนามจำนวนมาก โดยได้รับการช่วยเหลือจากเหมาเจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน มาลโรซ์ไม่รู้จักโฮจิมินห์เป็นการส่วนตัว แต่สนใจวีรกรรมในการต่อสู้กับชะตากรรมของบุรุษผู้มีสมญาว่า “ชายชราแห่งขุนเขา” ผู้นี้

เมรีสารภาพกับมาลโรซ์ว่าเขากำลังหมกมุ่นครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องความตาย และกำลังตั้งคำถามเกี่ยวกับความหมายของชีวิต เมรีเกลียดและกลัวสิ่งที่มาลโรซ์เรียกว่า “มนุษย์ภาวะ” แต่ก็ไม่ต้องถามว่าตาย ทั้งนี้เขาอยากจะเขียนบันทึกก่อนตายแบบที่ชาวพุทธควรจะเขียน และอยากจะตายอย่างสงบเหมือนโสเครตีส นักปราชญ์ชาวกรีกด้วย

3.3 เลอบงซ์ (le Bonze) มาลโรซ์สร้างตัวละครในจินตนาการขึ้นมา โดยให้ชื่อว่า “Le Bonze” ซึ่งแปลว่า “พระ” ทั้งๆที่บุคคลผู้นี้ไม่ได้เป็นพระ แต่มีบุคลิกคล้ายพระ คือ ศีรษะโล้น และสวมกิโมโนสีดำคล้ายนักบวชญี่ปุ่น มาลโรซ์เขียนว่า “เลอบงซ์” เป็นบิดาของเพื่อนชาวญี่ปุ่น ชื่อทาเกียว มัทสึอิ (Takyo Matsui) ซึ่งเป็นนักบินที่ได้สละชีพขณะบินไปทิ้งระเบิดที่อ่าวเพิร์ลระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 บุคคลผู้นับถือศาสนาพุทธนิกายเซ็นผสมกับศาสนาชินโต เคยเป็นอาจารย์สอนประวัติศาสตร์ศิลป์ตะวันตก เป็นปราชญ์ที่รู้ภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสเป็นอย่างดี และเคย

เดินทางไปเยี่ยมชมงานศิลปะในยุโรป ในอียิปต์ และอินเดียมาแล้ว³ ทั้งสองนัดพบกันที่สวนหินหรือ “สวนแห่ง”⁴ ของวัดเซ็นริวอันจิ ที่เกียวโตในปี 1960⁵ และได้สนทนากันอยู่นานจนพลบค่ำ

มาลโรซ์บันทึกว่า “เลอบงซ์” อธิบายถึงความหมายของการจัดสวนซึ่งวางก้อนหินไว้บนพื้นทราย ที่ทำให้นึกถึงภูเขา เกาะ และคลื่นในทะเล ว่าเป็นวิถีของชาวพุทธนิกายเซ็นที่ต้องการให้คนปลีกตัวออกจากโลกแห่งวัตถุภายนอก เข้ามาหาความสงบ โดยการนั่งสมาธิเพ่งสำรวจจิตใจ พิจารณาตัวตนภายใน เพื่อจะบรรลุถึงสภาวะอุดมคติซึ่งเรียกว่า “ซาโตริ” หรือ “การรู้แจ้งทางจิตวิญญาณ” สามารถหยั่งเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของตนเองและสรรพสิ่งอย่างฉับพลัน “เลอบงซ์” กล่าวด้วยว่า สวนหินเป็นวิธีสื่อสารถึงความหมายของชีวิต โดยอธิบายเชื่อมโยงกับศิลปะการจัดดอกไม้ดอกเดียวในแจกัน บทกวีสั้นไฮกุ และภาพวาดด้วยหมึกสีเดียว (le lavis) เขาชี้ด้วยการวาดภาพแบบเซ็นหรือการเพ่งมองภาพก็เป็นวิธีฝึกสมาธิที่สามารถทำให้จิตว่างและบรรลุการหยั่งเห็นสัจธรรมอย่างฉับพลันได้

คู่สนทนาชาวญี่ปุ่นกล่าวถึงศิลปะของตะวันตกและตะวันออกว่า เขาเข้าใจประติมากรรมในมหาวิหารก็ด้วยการเปรียบเทียบกับพระพุทธรูป และเข้าใจจิตรกรรมอิมเพรสชันนิสม์ ก็ด้วยการเปรียบเทียบกับภาพวาดแบบเซ็น เขาตั้งข้อสังเกตว่าจิตรกรฝรั่งเศสรู้จักภาพวาดแบบเซ็นน้อยมาก รู้จักแต่ภาพพิมพ์ญี่ปุ่น เขาขอบคุณมาลโรซ์ที่ได้ช่วยทำให้คนฝรั่งเศสรู้จักภาพจิตรกรรมของศิลปินทาคาโนบุ (Takanobu) และประติมากรรมโพธิสัตว์กวนอิม (Le Kennon de Kudara) รวมทั้งศาสนาพุทธนิกายเซ็นด้วย

เลอบงซ์ตั้งข้อสังเกตว่าขณะที่ชาวคริสต์บูชารูปพระเยซูบนไม้กางเขน ชาวพุทธกลับไม่นิยมพุทธปฏิมาปางปรินิพพาน ชอบปางตรัสรู้มากกว่า เขากล่าวด้วยว่าคนญี่ปุ่นเห็นว่าการทำสมาธิสำคัญกว่าการสวดมนต์ และในขณะที่คนตะวันตก ผสมปนเปเรื่องศาสนากับพระเจ้า คนตะวันออกเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ กับจักรวาล และเชื่อว่าหลังความตายวิญญาณจะผ่านจากร่างหนึ่งไปสู่ร่างอื่น ซึ่งจะเป็นคน สัตว์ หรือพืชก็ได้ (la métempsychose)

เลอบงซ์กล่าวถึงเรื่องฮาราคีรี (seppuku) และลัทธินูชิโดว่าคนตะวันตกเข้าใจผิดว่าฮาราคีรีคือการฆ่าตัวตาย แต่ที่จริงเป็นพิธีกรรมแห่งการสละชีพเพื่อรักษาเกียรติของนักรบ ถือเป็นตัวอย่างที่น่าสรรเสริญ แต่เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่สนใจปัจจุบัน ไม่สนใจลัทธินูชิโด กลับไปสนใจยาเสพติด ในอนาคตสวนหินแห่งนี้อาจจะตายไปเพราะคนรุ่นใหม่มีแวแต่ลุ่มหลงลัทธิวัตถุนิยม บริโภคนิยม อย่างไรก็ตาม เขาก็มองว่าแม้ญี่ปุ่นจะสูญเสีย “ร่างกาย” แต่ก็ยังพยายามรักษา “จิตวิญญาณ” เอาไว้ เช่น ยังรักษาประเพณีโบราณ เช่น เทศกาลฉลองคนตาย และพิธีกรรมแบบชินโตสำคัญๆ

ก่อนลาจากกันตอนพลบค่ำ เลอบงซ์นำพระพุทธรูปไม้ปิดทอง สูงประมาณ 20 เซนติเมตรออกมาเพื่อมอบให้มาลโรซ์เป็นของขวัญ แต่แทนที่มอบให้โดยตรง เขากลับจุดไฟเผาพระพุทธรูปไม้เองครั้งนี้ เพื่อแสดงว่า “สิ่งที่มองไม่เห็นนั้นสำคัญกว่าสิ่งที่มองเห็น” เปลวไฟที่ลุกโผลง ทำให้มาลโรซ์นึกเชื่อมโยงไปถึงประเพณีการเผาศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์แห่งอิเซะ (Isé: préfecture de Mie) ซึ่งเป็นศาล

เจ้าที่ทำด้วยไม้⁶ มีการเผาทุก 20 ปี แล้วสร้างขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิม เพื่อเป็นการเตือนใจให้ตระหนักว่า ศาสนสถานก็ต้อง “ตาย” เช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ก็มีความเป็น “อมตะ” เพราะไม่มีการหยุดเผาและไม่หยุดสร้างใหม่ มาลโรซ์เขียนบันทึกความประทับใจนี้ไว้ว่า “สถาปนิกฝรั่งเศสฝันที่จะให้มหาวิหารมีความเป็นนิรันดร์จึงสร้างด้วยหิน แต่สถาปนิกศาลเจ้าอิเซะ ฝันที่จะให้วิหารของตนเป็นเสมือนเมฆที่ยิ่งใหญ่ที่สุด และความไม่จริงนี้สามารถบอกถึงความเป็นอมตะได้อย่างมีพลังมากกว่ามหาวิหารหรือพีรามิดเสียอีก” (OC III, p. 444)

4.) การเชื่อมโยงประสบการณ์ของกลุ่มชนกับประสบการณ์ส่วนตัว

จากการที่ได้สนทนากับเนห์รู มาลโรซ์ประทับใจเรื่องการถูกจำคุกขณะที่ต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศของตนให้พ้นจากการยึดครองของมหาอำนาจ และคิดถึงคำพูดของเนห์รูที่อ้างคำกล่าวของมหาตมะคานธีที่ว่า “เสรีภาพนั้นต้องแสวงหาระหว่างกำแพงคุกและบางครั้งจากตะแลงแกง...” (ดูข้างต้นข้อ 2.2) ทำให้เขาย้อนรำลึกและเขียนถึงเหตุการณ์ในช่วงฤดูร้อนปีค.ศ. 1944 (บทที่ 2 ตอนที่ 6 ใน *Antimémoires*) ช่วงที่เขาเข้าร่วมรบต่อต้านทหารเยอรมัน และถูกจับ โดยถูกยิงที่เขาว่า และถูกแกสตาโปซังประวัติสอบสวนอย่างหนัก เขาถูกห้ามไปพักค้างคืนที่ห้องโถงของโรงแรมเล็กๆ ในเมืองเกรมาต์ (Grémat) ในแคว้นโลต์ (Lot) ซึ่งอยู่ก่อนไปทางใต้ของฝรั่งเศส เขาได้รับความเมตตาจากพนักงานหญิงของโรงแรมซึ่งดูแลให้อาหารและน้ำแก่เขาเป็นพิเศษ รุ่งเช้าเขาถูกห้ามใส่รถพยาบาลเพื่อเดินทางลงไปทางใต้ ต้องพักค้างคืนที่วัดแห่งหนึ่ง มีแม่ชีมาดูแลอย่างดี นำพระคัมภีร์ของนักบุญยอห์นมาให้ตามที่เขาร้องขอ และสวดมนตร์ให้ ทำให้เขารู้สึกประทับใจในโมตรีจิต (ภราดรภาพ) เมื่อมาถึงเมืองเรอแวล (Revel) เขาถูกปิดตายด้วยผ้าสีดำ คล้ายกำลังจะถูกยิงเป้า แต่แล้วก็มีนายทหารเยอรมันมาพาเขาไปสอบสวนใหม่ เขาถูกซักอย่างละเอียดถึงเหตุที่ไม่อยู่ฝ่ายนายพลเปแต็ง แต่เลือกที่จะอยู่ในขบวนการฝรั่งเศสเสรี เขาถูกบังคับให้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพวกทำงานใต้ดิน เมื่อได้รับคำตอบที่ไม่น่าพอใจ นายทหารเยอรมันผู้นี้ก็ส่งเขาไปเข้าคุกแซงต์ มิเชล (Saint Michel) ที่เมืองตูลุส รวมกับนักโทษซึ่งเป็นพวกทำงานใต้ดินต่อต้านเยอรมันอีกประมาณ 500 คน เขาถูกสอบสวนอย่างหนักอีกครั้งเพราะฝ่ายเยอรมันสืบสนเรื่องประวัติของเขากับประวัติของน้องชายต่างมารดาชื่อ รอลองด์ (Roland Malraux ซึ่งอายุอ่อนกว่าเขา 9 ปี) เพราะแกสตาโปสียงทราบว่ารอลองด์เคยไปอยู่ในรัสเซียมา 18 เดือนและเคยอยู่ในเยอรมนี แต่ขณะเดียวกันแกสตาโปสียงก็มีหลักฐานว่ามาลโรซ์เคยเป็นประธานคณะกรรมการนักเขียนนานาชาติต่อต้านลัทธิฟาสซิสต์และสมาคมต่อต้านการเป็นปรปักษ์ต่ออิวมาก่อน เป็นไปได้ว่าเขาจะต้องถูกทรมานหรือถูกยิงเป้า แต่ตลอดคืนนั้นข้างนอกคุกมีเสียงอีกที่ก้องกังวาล วันรุ่งขึ้น ทหารเยอรมันหายไปหมด มีแต่เสียงอีกที่ก้องกังวาลในเมือง โดยเฉพาะผู้หญิงที่เดินร้องเพลงชาติลา มาแซแยส (La Marseillaise) เพื่อเฉลิมฉลองการที่เยอรมนีต้องถอนทหารที่ยึดครองเมืองตูลุสออกไปหมด

5.) การย้อนรำลึกถึงความโหดร้ายของนาซีเยอรมัน

ในตอนท้ายของบทที่ 5 (V.3) มาล โรช์นึกถึงหัวหน้าฝรั่งเศสเสรีมอง มูแล็ง (Jean Moulin) ที่ถูกพวกนาซีทรมาณอย่างโหดร้ายทารุณเพื่อบังคับให้บอกความลับเกี่ยวกับผู้ที่ทำงานใต้ดินต่อต้านเยอรมัน แต่เขาไม่ยอมบอกจึงถูกทรมาณจนตาย มาล โรช์นึกถึงคืนวันที่ 19 ธันวาคม ค.ศ. 1964 ที่ทางการฝรั่งเศสจัดพิธีเคลื่อนย้ายอัฐิของมอง มูแล็ง เข้าประดิษฐานในอนุสรณ์สถานปองเต-อง ในฐานะที่ได้พลีชีพเพื่อชาติ และมาล โรช์ได้กล่าวสุนทรพจน์สดุดีวีรกรรมของท่านผู้นี้ท่ามกลางอากาศที่หนาวเหน็บต่อหน้าประธานาธิบดีเดอโกล บุคคลสำคัญๆ ทายาทของผู้ตายและประชาชนที่มาร่วมงานและที่ชมการถ่ายทอดทางโทรทัศน์โดยมีกองทหารบรรเลงเพลง La Marche funèbre และมีขบวนเยาวชนถือประทีปแห่แห่อย่างสวยงามยิ่งใหญ่อลังการ

การถูกทรมาณจนตายของมอง มูแล็ง ทำให้มาล โรช์นึกเชื่อมโยงถึงความทุกข์ทรมานของเพื่อนมนุษย์และโดยเฉพาะเพื่อนชาวฝรั่งเศสที่ทำงานกู้ชาติแบบใต้ดิน เมื่อถูกพวกนาซีจับได้ บ้างก็ถูกยิงเป้า บ้างก็ถูกส่งไปค่ายกักกัน ถูกทุบตีทำร้าย ถูกยิง ถูกทรมาณจนตายหรือตายเพราะถูกรุมด้วยแก๊สพิษ อันที่จริงน้องชายต่างมารดา 2 คนของมาล โรช์ ก็ถูกนาซีจับได้เมื่อต้นปีค.ศ. 1944 รอลองด์ถูกส่งไปค่ายกักกันและถูกยิงเป้า โกลี๊ดเสียชีวิตที่แหลมอาร์คอน (Cap Arcon) แต่มาล โรช์เอ่ยถึงเรื่องเหล่านี้ไว้น้อยมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่ต้องการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนในครอบครัวของเขาเองก็เป็นไปได้

อย่างไรก็ตาม มาล โรช์ก็ต้องการนำเสนอ “ความจริงที่ลุ่มลึก” เกี่ยวกับสถานะของมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับความเลวร้ายน่าสะพรึงกลัวและความไร้มนุษยธรรมจนแทบไม่น่าเชื่อว่าจะเกิดขึ้นในโลกนี้ โดยเลือกถ่ายทอดคำบอกเล่าของพยาน 2 คนที่รอดชีวิตจาก “ค่ายนรก” ภายใต้ปฏิบัติการของทหารหน่วยเอสเอสของจอมเผด็จการฮิตเลอร์ พยานทั้งสองคนทำงานให้กับขบวนการฝรั่งเศสเสรีใต้ดินก่อนถูกพวกเกสตาโปจับตัวไป คนแรกเป็นชายชื่อเอดมอนด์ มิเชเลต์ (Edmond Michelet) ถูกคุมขังอยู่ในค่ายกักกันที่ดาเซา (Dachau) คนหลังเป็นหญิงชื่อบริจิตต์ ฟรียง (Brigitte Friang) ถูกคุมขังอยู่ในค่ายนรกที่ราเวนสบริค (Ravensbrück) มาล โรช์เลือกเสนอจากเหตุการณ์ที่แสดงถึงความบ้าคลั่ง ความป่าเถื่อนโหดร้ายและความโหดร้ายทารุณของผู้คุม นาซีที่กระทำต่อนักโทษอย่างไร้มนุษยธรรม โดยเฉพาะจากเหตุการณ์วันคริสต์มาสอันหนาวเหน็บ มาล โรช์เชื่อว่าสภาพที่มนุษย์ถูกกระทำเยี่ยงสัตว์เท่ากับเป็นการเผชิญกับ “ความเลวร้ายอย่างที่สุด” (le Mal absolu) และเชื่อว่า “ซาตานได้ปรากฏตัวบนโลกอย่างเห็นได้ชัดอีกครั้งหนึ่งในค่ายกักกันและโรงงานล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์เหล่านี้” (OC III, p.456) เขาเชื่อว่าที่น่าสมเพชและไร้สาระยิ่งกว่านั้นก็คือ หลังจากผู้รอดตายกลับมาบ้านเกิดเมืองนอนพบหน้าคนในครอบครัวได้แล้ว “ฝันร้ายอันน่าสะพรึงกลัว” ก็ยังคงตามมาหลอกหลอน ทำให้กลายเป็นคนแปลกแยก ต้องจมอยู่ในสถานะซึมเศร้าอีกเป็นเวลานานกว่าจะเยียวยาให้ทุเลาลงได้

ภาค 2 : **La Corde et les souris** (เชือกกับฝูงหนู)

ชื่อของภาค 2 ของ **Le Miroir des limbes** เป็นความเปรียบเชิงอุปลักษณ์ที่เน้นถึงการเผชิญกับความตายและการรอดตายมาได้โดยอาศัยความเชี่ยวชาญทางศิลปะ ภาคนี้มีเนื้อหาที่แบ่งออกเป็น 6 บท ได้แก่ Hôtes de passage 1-3 (อาคันตุกะ 1-3), Les chênes qu'on abat (ต้นไม้ที่ถูกโค่น), La Tête d'obsidienne (หัวหินแก้ว) และ Lazare (ลาซารุสผู้ฟื้นคืนชีพ)

ในบทแรก (อาคันตุกะ 1) มาลโรซ์เล่าถึงตอนที่เขาได้รับเชิญจากประธานาธิบดีของกอร์ (Senghor) แห่งสาธารณรัฐเซเนกัล ให้ไปเปิดนิทรรศการศิลปะแอฟริกา ที่จัดขึ้นที่เมืองดาการ์ (Dakar) เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1959 งานนิทรรศการครั้งนี้จัดอย่างยิ่งใหญ่มาก เพราะรวบรวมประติมากรรมของทวีปแอฟริกามาแสดงไว้ถึง 600 ชิ้น และมีงานฉลอง (เฟสติวาล) ทั้งในเมืองและรอบๆเมืองดาการ์ด้วย

มาลโรซ์เปรียบของกอร์ซึ่งเป็นทั้งนักการเมืองและกวีที่มีชื่อเสียงว่ามีความเป็นฝรั่งเศสพอๆ กับเนห์รูที่มีความเป็นอังกฤษ (OC III, p. 493) สาเหตุสำคัญของการสนทนาระหว่างมาลโรซ์กับของกอร์ในครั้งนี้ มีอาทิ อิทธิพลของศิลปะแอฟริกาที่มีต่อจิตรกรกลุ่มคิวบิสม์และกวีอาปอลิแนร์ มาลโรซ์เชื่อว่าคุณูปการของประติมากรรมแอฟริกา ก็คือทำให้ศิลปะในฝรั่งเศสและในยุโรปเป็นอิสระหลุดพ้นจากอิทธิพลและการครอบงำของศิลปะแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โดยเฉพาะกรีกและโรมันมานานหลายร้อยศตวรรษ การค้นพบศิลปะแอฟริกาและการก่อกำเนิดของศิลปะคิวบิสม์ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีส่วนกระตุ้นให้เกิดศิลปะแนวใหม่ที่แปลกใหม่ท้าทายขึ้นในโลกตะวันตก ในทัศนะของของกอร์ การจัดนิทรรศการและเฟสติวาลในปีค.ศ. 1966 ถือเป็นปกป้องและเผยแพร่ความเป็นแอฟริกา (la négritude) เป็นวิธีที่จะทำให้เห็นศักยภาพและศักดิ์ศรีของแอฟริกา ซึ่งน่าจะช่วยทำให้คนดำในอเมริกาที่ตระหนักถึงจุดอ่อนของระบบอุตสาหกรรมนิยมและบริโภคนิยม เกิดความภูมิใจในความเป็นแอฟริกา และหันมาช่วยกันทำให้แอฟริกาเป็น “สวรรค์บนดิน” ทั้งนี้ของกอร์อยากเห็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมละตินกับวัฒนธรรมแอฟริกา ซึ่งจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “มนุษยธรรมสากล” ด้วย มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าคนแอฟริกาส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะอยู่ในเซเนกัล คองโก ชาด หรือ กาบองที่เขารู้จัก แม้จะนับถือศาสนาอิสลามหรือศาสนาคริสต์ พวกเขาเหล่านั้นก็ยังนับถือผี นับถือจิตวิญญาณของบรรพบุรุษ (animisme) อยู่เสมอ

นอกจากนิทรรศการศิลปะแอฟริกา มาลโรซ์ได้มีโอกาสไปชมพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำคาซามองซ์ (Casamance) ซึ่งบูชาต้นไม้ใหญ่ โดยมีหัวหน้าชุมชนเป็นหญิง ชื่อราชินีซาเบต (La reine Sebeth) และได้ไปเยี่ยมชมศิลปะของชุมชนชาวคริสต์แซงต์-ซุลปีซ (Saint-Sulpice) ที่แสดงรูปพระเยซูบนไม้กางเขนผสมผสานกับการแสดงออกทางจิตวิญญาณแบบคนแอฟริกา

ในตอนคำมีคนพามาลโรซ์ไปร้านขายของเก่า ขณะที่เห็นรูปจำลองลาวิกตัวร์ เดอซาโมทราซ (La Victoire de Samothrace) มาลโรซ์พลันนึกถึงเหตุการณ์ตอนที่เขาไปร่วมเปิดนิทรรศการแสลง สี เสียง ที่ทางการกรีซจัดขึ้นเป็นครั้งแรกที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแอโครโพลิส ณ กรุงเอเธนส์ เมื่อต้นปีค.ศ. 1959 และรู้สึกประทับใจการแสดงละคร โศกนาฏกรรมกลางแจ้ง เรื่องเลเปอร์ซ (Les Perses) ของ เอสคิลัส (Eschyle) จึงนึกโยงไปถึงกวีซอโฟคลีส (Sophocle) และนึกโยงไปถึงนักการเมืองชื่อ เพริคลีส (Périclès) ตลอดจนนักปราชญ์กรีก เช่น โสเครติส เพลโต อริสโตเติล รวมทั้งเทพแห่ง เรขาคณิตด้วย

บทนี้จบลงด้วยการที่มัลโรซ์มองออกไปนอกหน้าต่างของสถานทูตฝรั่งเศสที่ดาการ์ยามค่ำ ค่ำ เห็นพลุสว่างไสว ได้ยินเสียงดนตรีเพลงเต้นรำ เขาถูกคิดถึงคำพูดของไอน์สไตน์ที่เคยกล่าวว่า “สิ่งที่เยี่ยมที่สุด ก็คือ ทุกอย่างย่อมมีความหมาย” (OC III, p. 515)

บทที่ 2 Hôtes de passage 2 ว่าด้วยความทรงจำของมัลโรซ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1957 ที่ฌอร์จส์ ซาลส์ (Georges Salles) ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานลูฟวร์เสนอให้มัลโรซ์ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพิพิธภัณฑสถานผ้าโบราณสีคล้ำ มีลวดลายคล้ายผีเสื้อตัดครั้งที่พ่อค้าชาวอิหร่านส่งมาให้ทางพิพิธภัณฑสถานเพื่อพิจารณาว่าจะซื้อเข้าพิพิธภัณฑสถานหรือไม่ ซาลส์แจ้งว่าหลังจากส่งผ้าชิ้นนี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ทุกคนยืนยันว่าเป็นของแท้ แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ในยุคสมัยใด และสำคัญอย่างไร เมื่อไม่สามารถระบุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เขาจึงชวนมัลโรซ์ไปหาหญิงหมอลูคูชือมาตามเคาดารี-ปาชา (Khaodari-Pacha) ซึ่งมีชื่อเสียงด้านพยากรณ์ ขณะที่นางจับผ้าและวางมือบนภาพถ่ายแล้วหลับตานั่งทางใน นางกล่าวว่าผ้าชิ้นนี้เป็นผ้าเก่าซึ่งเปื้อนเลือด นางหลับตาเห็นภาพการทำสงคราม ในท่ามกลางภูมิประเทศที่เป็นทะเลทรายและภูเขา นางกล่าวว่าเห็นแม่ทัพ เป็นคนผิวขาว จีมีขาวแดงตัวคล้ายพวกซุวาฟ (Zouaves) หรือทหารแอลจีเรียในกองทัพฝรั่งเศส ต่อมาก็บอกว่าเห็นภาพแม่ทัพผู้นี้ในงานเลี้ยง มีผู้หญิงและผู้คนมาร่วมจำนวนมาก คุณคล้ายงานแต่งงาน ซาลส์ถามว่าเห็นหน้าชายผู้นั้นชัดหรือไม่ นางตอบว่าตอนนี้เห็นชัดแล้ว ชายผู้นี้มีตา 2 สี ข้างหนึ่งเป็นสีฟ้าและอีกข้างหนึ่งเป็นสีดำ ซาลส์กับมัลโรซ์มองหน้ากันเพราะรู้กันว่าผู้ที่มีตาเช่นนี้มีอยู่คนเดียว คือพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช

หญิงหมอลูคูชือบรรยายต่อไปว่า เห็นภาพเมืองหนึ่งที่มีสวนขนาดใหญ่ มีงานเลี้ยงใหญ่อีก ผู้คนในงานมีหลายพันคน ภาพสุดท้ายที่เห็นคือชายผู้นี้กำลังจะตาย นอนอยู่บนเตียงในพระราชวัง มีทหารเข้าแถวมาร่ำลาทีละคนๆ ซึ่งผู้ที่นอนอยู่ได้แต่กระพริบตารับรู้

มัลโรซ์และผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานกลับไปคุยกันต่อที่ลูฟวร์ แล้วลงความเห็นว่าจะไม่ซื้อผ้าชิ้นนี้ เพราะหลักฐานคำบอกเล่าจากหญิงหมอลูคูชือไม่เป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการ และเมื่อโทรศัพท์แจ้งกลับไปให้ผู้ขายชาวอิหร่านก็ได้ทราบว่ามีผู้ประสงค์จะซื้อผ้าชิ้นนี้แล้ว

อย่างไรก็ตาม มัลโรซ์บอกกับซาลส์คู่สนทนาของเขาว่า เขาอยากจะค้นคว้าศึกษาเรื่อง “เหนือธรรมชาติ” ที่เกี่ยวกับกษัตริย์อเล็กซานเดอร์ อาทิจ ความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับเทพซุส

(Zeus) การให้ความสำคัญแก่ไฮเมอร์และพระอาทิตย์พระจันทร์ รสนิยมในการแปลงตัวเป็นเทพ เฮอร์คิวลีส(Héracles) เฮอร์คิวลีส(Hercules) ไดโอนิซุส(Dionysus) รวมทั้งการแปลงตัวเป็นเทพี อาร์เทมิส(Artemis) มาลโรซ์กล่าวด้วยว่าเขาอยากจะทำภาพยนตร์โสกนาฏกรรมเรื่องอเล็กซานเดอร์ โดยเฉพาะตอนทำพิธีเผาศพม้าคู่ใจบูเซฟาโล (Bucéphale) และพิธีศพที่ทรงทำให้แก่พระสหายรัก เฮฟาอิสตอส (Héphaïstos) รวมทั้งตอนที่อเล็กซานเดอร์กำลังจะสิ้นพระชนม์ โดยจะให้ภาพยนตร์จบตอนที่เปลือกพระเนตรหยุดเคลื่อนไหว

น่าสังเกตว่าชื่อเรื่องเดิมของบทนี้ คือ “Roi, je t’attends à Babylone” (กษัตริย์ ข้าคอยพระองค์อยู่ที่บาบิโลน) ซึ่งเราอาจสันนิษฐานได้ว่าผู้ที่คอยอเล็กซานเดอร์นั้นจะเป็นใครอื่นไปไม่ได้ นอกจาก “la Mort” (ความตาย) และน่าสังเกตด้วยว่าเรื่องหญิงหมอดูกับเรื่องผ้าเปื้อนเลือดนั้นน่าจะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นตามจินตนาการของมาลโรซ์ แม้ว่าฌอร์ชส์ ซาลส์จะมีตัวตนจริงก็ตาม

ใน บทที่ 3 “Hôtes de passage III” มาลโรซ์สร้างตัวละครในจินตนาการขึ้นมาอีก ให้ชื่อว่ามักซ์ ตอแรส (Max Torrès) ตอแรสเป็นอาคันตุกะที่แวะมาสนทนากับเขาที่ห้องทำงานในกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม (Mai 1968) อันเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาในปารีส (และในต่างจังหวัด) กำลังทำการประท้วงครั้งใหญ่

มักซ์ ตอแรส เป็นชาวสเปน อายุ 70 ปี เป็นนักจิตวิเคราะห์ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซอร์บอนน์ เคยทำงานในตำแหน่งสำคัญของแคว้นคาตาลัน รู้จักกับมาลโรซ์ช่วงที่เกิดสงครามกลางเมืองสเปน เขาต่อต้านนายพลฟรังโก หลังจากนั้นได้ลี้ภัยอิตาลี (เนื่องจากมีเชื้อสายยิว) ไปเป็นอาจารย์สอนจิตวิทยาที่มหาวิทยาลัยเม็กซิโกและมหาวิทยาลัยเบิร์กลีย์ เคยจัดสัมมนาครั้งใหญ่เกี่ยวกับเคมีในสมอง ตอแรสแวะมาหา มาลโรซ์หลังจากไม่ได้พบกันมานานถึง 30 ปี

มาลโรซ์เห็นว่าตอแรสในวัยชรา มีหน้าตาทำทางบุคลิกคล้ายวอลแตร์มาก เป็นปัญญาชนปากกล้าที่ชอบวิจารณ์ ชอบเสียดสี และบางครั้งมีพฤติกรรมที่แปลกและไร้เหตุผล (farfelu) ตอแรสแสดงความยินดีที่มาลโรซ์จัดสัณนิบาตวรรณคดีสถานที่ที่คำขมขมัวให้ชาวสเปนนำดูขึ้น แล้วเขาก็เริ่มพูดปัญหาเกี่ยวกับนักศึกษา โดยเปรียบเทียบนักศึกษายุคก่อนตอนเขาเรียนที่ซอร์บอนน์ กับนักศึกษาในปัจจุบัน เขากล่าวว่านักศึกษายุคก่อนสนใจเรื่องจิตไร้สำนึกเพื่อพยายามควบคุมมัน แต่นักศึกษาปัจจุบันกลับถูกจิตไร้สำนึกควบคุม เริ่มตั้งแต่การทดลองเซพยาเซพติด เขาเล่าว่านักศึกษาของเขาที่เบิร์กลีย์เห็นว่าซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) สำคัญน้อยกว่าคาร์ล ยุง (Carl Jung) พวกนี้ชอบนำเรื่องเซ็กซ์และจิตไร้สำนึกมารวมกับความมึนเมา มีการเสพทั้งสุราและยาเสพติด

ระหว่างการสนทนา มีเจ้าหน้าที่นำโทรเลขรายงานความเคลื่อนไหวของนักศึกษาที่กำลังประท้วงเป็นระยะๆ ฉบับแรกและฉบับที่ 2 ระบุว่า นักศึกษา 1,500 คนกำลังจะไปชุมนุมกันที่ย่านดองแฟร์ต์-ร็อชโร (Denfert-Rochereau) และอาจารย์ 1,000 คนก็กำลังมุ่งหน้าไปสมทบ มีการปะทะกับตำรวจด้วย มาลโรซ์กล่าวว่าขณะนั้นมหาวิทยาลัยนองแตร์ (Nanterre) ถูกสั่งปิดแล้ว ตำรวจเข้ายึดซอร์บอนน์ เมื่อ 4 วันก่อนมีคนบาดเจ็บ 43 คน ผู้นำการประท้วงดาเนียล โกลเอน เบนดิด

(Daniel Cohen Bendit) กำลังเข้าพบผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อเสนอข้อเรียกร้อง และคืนนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะปราศรัยทางวิทยุและโทรทัศน์ วิกฤตการณ์ครั้งนี้ทำให้ มาลโรซ์นึกย้อนไปถึงคืนที่ได้รับข่าวว่านายทหารที่แอลเจียร์ (Alger) ทำการรัฐประหารและนึกย้อนไปถึงข้อความในโทรเลขที่ระบุว่า “ประกาศนัดหยุดงานครั้งใหญ่ที่กว้างขวาง” อันเป็นประโยคแรกในนวนิยายเรื่องแรกของเขา คือ **Les Conquérants** (ผู้พิชิต)

ต่อแอสกล่าวว่ามีนักเรียนมหาวิทยาลัยกำลังคิด “โรคเสพติดฟรอยด์กับมาร์กซ์” แต่ต่างกันว่าคนรุ่นเขาได้เรียนรู้ว่าคุณค่าที่สำคัญที่สุด คือ ความจริงที่ตรวจสอบได้ซึ่งทั้งฟรอยด์และมาร์กซ์ก็ยอมรับข้อนี้ แต่เยาวชนคนรุ่นใหม่ขณะนี้สนใจเฉพาะประเด็นที่ว่า “ไม่ควรเข้าใจโลกเท่านั้น แต่ต้องเปลี่ยนโลกด้วย” นอกจากนี้ยังไม่สนใจเรื่องความรู้เรื่องภูมิปัญญาอะไรเลย ไม่อยากเรียนรู้เรื่องอดีต ไม่สนใจคนสูงอายุ คิดว่าเกอเธ่ (Goethe) คือ ไอ้ทึม (un con) พอถามว่าฮิตเลอร์คือใคร ก็ตอบว่า “ไม่รู้จัก” เยาวชนเหล่านี้สนใจแต่ตัวเอง (le moi) ผสมกับอุดมการณ์ของลัทธิมาร์กและ ฟรอยด์อะไรที่ผิดแปลกไปจากนี้ โยนทิ้งถึงขยะหมด

โทรเลขฉบับที่ 3 รายงานว่า นักศึกษานำรถยนต์ สิ่งกีดขวาง(barricades)มาขึ้น เพื่อต่อสู้กับตำรวจที่ถนนแซงต์-แฌร์แม็ง (Saint-Germain) และบริเวณรูปปั้นดิเดอโรต์ (Diderot) มีคนบาดเจ็บ 100 คน ในต่างจังหวัดมีการประท้วงที่เมืองเกรอนอบล์(Grenoble), รู-อง(Rouen) และ ตูลูส(Toulouse) มีพวกกรรมกรเข้าร่วมประท้วงกับนักศึกษาที่เมืองสตราสบูร์ก(Starsbourg) และ นองต์(Nantes) นักเรียนมัธยมที่ปารีสก็เข้าร่วมการประท้วงด้วย มีการใช้แก๊สน้ำตา มีคนบาดเจ็บรวมแล้วประมาณ 300 คน ฯลฯ

ในหนังสือพิมพ์ **Le Monde** ที่เจ้าหน้าที่นำมาให้ มีข่าวการประท้วงรุนแรงของนักศึกษาและกรรมกร และข่าวการประชุมระหว่างสหรัฐอเมริกากับเวียดนามที่ปารีส

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่า ยุคปัจจุบันเป็นยุคที่คนไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า เรื่องบาป มนุษย์พยายามปลดปล่อยตัวเองจากพระเจ้า แต่ก็เต็มไปด้วยความกังวล กระวนกระวาย จึงมีความสัมพันธ์อย่างลึกๆ กับปีศาจที่อยู่ในตัว โรคนี้กำลังระบาดในฝรั่งเศสและทุกหนทุกแห่งในลักษณะต่างๆกัน และจะกลายเป็นเรื่องร้ายแรงถ้าการประท้วงของนักศึกษาลุกลามกลายเป็นการจลาจล (L'insurrection) ต่อแอสเสริมว่านักศึกษาสมัยนี้นับถือการปฏิบัติแบบฟรอยด์และแบบมาร์กซ์ หรือแบบเหมา เจ๋อตง เป้าหมายของการปฏิบัติของเยาวชนเหล่านี้ไม่ใช่การพิชิต แต่เป็นการผสมผสานระหว่างงานฉลอง 14 กรกฎาคม กับงานฉลองของพวกโรมันที่มัวเมาในเรื่องเพศรสกันอย่างสุดขีด คำว่า “ดิบเถื่อน” (sauvage) กลายเป็นแฟชั่น แต่ทั้งนี้อาจจบลงด้วยการผสมผสานระหว่างงานฉลองกับลัทธินิฮิลิซึม (Le nihilisme) ที่จะนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้

ก่อนลาจาก มักซ์ ต่อแอสเอ่ยว่า เพื่อนร่วมงานของเขาได้ทำการทดลองผลิตสารอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดภาพหลอนชวนรื่นรมย์ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน(douceur inconnue) ซึ่งเป็นสภาวะที่จิตไร้สำนึกและประสบการณ์มาประจวบกัน สารนี้ไม่ใช่กัญชา ไม่ใช่เมสกาลิน ไม่ใช่มอร์ฟินและไม่ใช่

เฮโรอิน ซึ่งนักศึกษาที่ร่วมทดลองบอกกับเขาว่า “มันคือสวรรค์” แต่ตอนนี้เพื่อนร่วมงานของเขาเลิกผลิตสารนี้แล้วเพราะกลัวตำรวจ แต่ได้ฝากมาให้มาลโรซ์ 1 ห่อ แต่ถ้ามาลโรซ์ไม่ต้องการเขาก็จะเอาไปคืนเจ้าของให้ มาลโรซ์ถามว่าเพื่อนคนนั้นต้องการให้เขาเสพสารนี้แล้วเขียนหนังสือแบบ ฮักซ์เลย์ (Huxley) หรือ มิโชซ์ (Michaux) ไข่หรือไม่ มักซ์ ตอบแสรบตอบว่าไม่ทราบ เพื่อนบอกมาแค่นี้ ก่อนจากไปต่อแสรบมอบห่อของนี้ให้มาลโรซ์พร้อมกับพูดว่า “บอกแล้วไงว่าผมเป็นคนที่อยู่ในยุคประหลาด – “ยุคแห่งอันตรรกภาพ” (le temps des limbes).

บทที่ 4 “Les Chênes qu'on abat...” (ต้นไม้ที่ถูกโค่น) เป็นงานประพันธ์ที่ มาลโรซ์ อุทิศให้แก่นายพล เดอ โกล อีกครั้ง เนื่องจากเป็นบุคคลที่ มาลโรซ์ยกย่องรักใคร่เทิดทูนเป็นอย่างยิ่ง โดยได้ติดตามผลงานและได้ร่วมงานอย่างใกล้ชิดมาตลอดเกือบ 25 ปี นับแต่ ค.ศ. 1945 จนถึง 1969

“Les Chênes qu'on abat” เป็นสำนวนที่ยืมจากบทกวีของวิกตอร์ อูโก ซึ่งน่าจะมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ les Chênes = ต้นโอ๊ก ไม้อายุยืน แกร่ง ทน เปรียบได้กับบุคคลที่เป็นเสาหลัก เป็นประมุขของประเทศ นอกจากนี้ต้นโอ๊กยังเป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่พวกพระของชาวโกตดิวัวร์ นับถือ ซึ่งเชื่อมโยงกับชื่อตระกูล Gaulle ซึ่งภาษาเคลติก แปลว่าต้นโอ๊ก เนื่องจากบรรพบุรุษของนายพลเดอ โกล สืบเชื้อสายมาจากชาวโกตดิวัวร์⁷

แรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้มาลโรซ์เขียนบทประพันธ์นี้ก็คือ การได้รับเชิญไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน “La Boiserie” ของนายพลเดอ โกล ที่กอลอมเบย์-เล-เดอเซกลีซ (Colombey-les-deux-Eglises) เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1969 หรือประมาณ 8 เดือนหลังจากการที่นายพลลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี หรือประมาณ 11 เดือน ก่อนนายพลเดอ โกล ถึงแก่อสัญกรรม การเข้าพบครั้งนี้จึงถือเป็นการพบครั้งสุดท้าย ขณะนั่งรถไฟกลับบ้าน มาลโรซ์ได้จับบันทึกประเด็นไว้แต่ยังไม่ทันได้เริ่มเขียนจริงจัง ก็ต้องวุ่นอยู่กับเรื่องที่คุณชีวิตคนที่ 4 คือ กวีหญิงลูอิซ เดอ วิลมอเร็็ง (Louise de Vilmorin) เสียชีวิตอย่างกะทันหัน ต่อเมื่อได้ทราบข่าวอสัญกรรมของท่านนายพล เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1970 มาลโรซ์รู้สึกสะเทือนใจมาก จึงรีบลงมือเขียนเรื่องนี้ให้จบทันที เพื่อเป็นการคารวะและไว้อาลัยวีรบุรุษที่เขาชื่นชมยกย่องเป็นอย่างสูง “ต้นไม้ที่ถูกโค่น” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1971 และต่อมาผู้ประพันธ์ได้เขียนปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง โดยเติมเรื่องราวเกี่ยวกับแนวคิดของเดอ โกลหรือ le gaullisme เพิ่มเข้าไปอีกประมาณ 30 หน้า แล้วนำมารวมพิมพ์ในภาค 2 ของ **Le Miroir des limbes** (1976)

ในบทนำของ “Les Chênes qu'on abat...” ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1971 นั้น มาลโรซ์เขียนไว้ว่า น่าแปลกใจอย่างยิ่งที่ไม่มีใครบันทึกการสนทนาระหว่าง “บุรุษที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์กับศิลปินผู้ยิ่งใหญ่เป็นลายลักษณ์อักษรเลย ทั้งๆที่การสนทนาในลักษณะนี้เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ อาทิ การสนทนาระหว่างพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชกับบรรดานักปราชญ์ในราชสำนักของพระองค์ ระหว่างไมเคิล แองเจโล กับพระสันตปาปาฆุสที่ 2 ระหว่างวอลแตร์กับจักรพรรดิเฟรเด

ริกที่ 2 แห่งปรัสเซีย ระหว่างกวีเอกเอกเชกกับจักรพรรดินโปเลียน ฯลฯ ความรู้สึกเสียดายเช่นนี้ทำให้ มาลโรซ์เขียนอย่างอ้อมๆว่า มาอ่านที่ข้าพเจ้าเขียนนี้ซิ นี่แหละคือการสนทนาระหว่างบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ กับศิลปินผู้ยิ่งใหญ่ที่นำมาบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องหนึ่ง⁸

มาลโรซ์ตั้งใจเขียนงานประพันธ์บทนี้เพิ่มเติมที่ ศิลปะการประพันธ์จึงมิได้เพียงอยู่ที่ความ ประณีตในการสร้างบทสนทนาที่ก่อปรด้วยเนื้อหาสาระที่ลุ่มลึกและมีชีวิตชีวาเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่การ พรรณนาสถานที่ด้วยภาพพจน์ที่สละสลวย โอ้อ้อ โดยเจตนาจะให้สมควรแก่สถานะอันยิ่งใหญ่ของกลุ่ม สนทนา ดังนั้น “ต้นโอ๊กที่ถูกโค่น” จึงไม่ใช่บทสัมภาษณ์ธรรมดาซึ่งมีผู้เข้าใจผิดๆ เพราะมาลโรซ์ ไม่ได้ทำตัวเหมือนผู้สื่อข่าวที่จดจำคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์ข้างเดียว หากแต่ทำตนเป็นคู่สนทนาอย่าง แท้จริง และได้นำเนื้อหาสาระของการสนทนามาปรับปรุงเรียบเรียงและเพิ่มเติมให้สมบูรณ์น่าสนใจ ยิ่งขึ้นด้วย ตามที่มาลโรซ์นำเสนอ เดอโกลเป็นฝ่ายตั้งคำถามหลายข้อ ส่วนเป็นคำถามที่มาลโรซ์เอง เคยนึกสงสัยอยู่แล้ว เห็นภาพว่าต่างฝ่ายต่างพูดกันที่ที่อยากจะพูด หรือบางทีก็แย้งกันพูดด้วยซ้ำ

มาลโรซ์แบ่งบทประพันธ์ออกเป็น 3 ตอน หรือ 3 ฉาก ทำนองเดียวกับการแบ่งบทใน หนังสือ แต่ละฉากมีเนื้อหาสอดคล้องกับสถานที่ที่ใช้สนทนากัน กล่าวคือในตอนแรก ท่านนายพล ต้อนรับอดีตรัฐมนตรี-เพื่อนร่วมงานในห้องทำงาน ตอนที่ 2 นำเสนอถ้อยสนทนาระหว่างรับประทานอาหารกลางวันในห้องอาหาร โดยมีท่านผู้หญิงและแขกอีก 2 คน (ซึ่งเคยเป็นทหารคนสนิทของท่าน นายพล) ร่วมสนทนาด้วย แต่ผู้ประพันธ์แทบไม่ได้บันทึกคำพูดของ 3 คนนี้ไว้เลย แม้แต่คำพูดของ ท่านผู้หญิงก็มีเพียง 2 ประโยคสั้นๆเท่านั้น ส่วนตอนสุดท้ายนั้นเป็นการสนทนาในห้องรับแขก ซึ่งใช้ เป็นที่นั่งดื่มกาแฟ เห็นได้ว่าถ้อยสนทนาในช่วงหลังนี้ยาวกว่า 2 ช่วงแรกมาก

น่าสังเกตว่า มาลโรซ์ใช้กลวิธีผสมผสานความคิดของตนเองเข้ากับความคิดของนายพลเดอ โกลคู่สนทนาอย่างแนบเนียน จนหลายต่อหลายครั้ง แม้จะได้เห็นเครื่องหมายแยกคำพูดโต้ตอบ ออกเป็น 2 ฝ่าย ไม่ว่าจะ เป็นเครื่องหมายอัฒประกาศ หรือขีดแยกคำพูดแบบฝรั่งเศส (tiret) ผู้อ่านก็ยังไม่ เข้าใจผู้ดีว่าช่วงไหนใครพูดกันแน่ ความคลุมเครือดังกล่าวทำให้การสนทนามีลักษณะคล้ายคำ ราพึงโดยลำพังขนาดยาว ราวกับมาลโรซ์พูดอยู่คนเดียว

คำพูดของท่านนายพลที่เราได้อ่าน มีทั้งคำที่ท่านพูดในการสนทนาครั้งนั้น และที่มาลโรซ์ เก็บเอามาจากที่ท่านเคยพูดกับเขาในกาลก่อน เมื่อครั้งที่เขาเป็นรัฐมนตรี หรือบางครั้งก็นำถ้อยความที่ ท่านนายพลเคยเขียนไว้ในหนังสือหรือในบทสุนทรพจน์มาใส่ไว้ด้วย ทุกอย่างเมื่อนำมาผสมผสาน กันมีผลทำให้ถ้อยสนทนามีลักษณะไม่แน่นอนตายตัว ทั้งในแง่กาลและเทศะ

เนื้อหาของการสนทนานอกจากจะเกี่ยวกับเรื่องราวในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องแมว ภาพวาด หนังสือ เรื่องต้นฉบับพิมพ์พิสูจน์ของ *Les Mémoires d'Espoir* ที่ท่านนายพลจะต้องตรวจแก้ก่อน ตีพิมพ์แล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์คนอื่นๆอีกหลายคน เช่น เนห์รู เหมมา เจอ ตง สตาลิน ทروتสกี ไรน์ฮาร์ด ฮอห์น เอฟ. เคนเนดี จักรพรรดินโปเลียน พระเจ้าซาร์ แห่งอิหร่าน หรือเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ รวมทั้งเรื่องการประทุ้งของ

นักศึกษาเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1968 ด้วย คู่สนทนาต่างแข่งกันเล่าและชิงกันยกถ้อยคำของผู้อื่นมา อ้างอิงอย่างเอาจริงเอาจัง เพื่ออาศัยเป็นสักขีพยานเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และผู้ประพันธ์ก็มักแฝงทัศนะหรือความกังวลเชิงปรัชญาไว้ด้วย กล่าวได้ว่าประเด็นที่เดอโกล-มาลโรซ์สนทนากัน เป็นเรื่องที่เราอ่านพบในงานของมาลโรซ์เป็นประจำ เพราะเป็นประเด็นความคิดที่เขาหมกมุ่นครุ่นคิดอยู่แล้ว เช่น คนเรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร เขียนหนังสือเพื่ออะไร ความตายเป็นอย่างไร ชีวิต ศิลปะสัมพันธ์กับความตายอย่างไร นอกจากนี้ก็มีประเด็นเรื่องความเชื่อความศรัทธา เรื่องศิลปะ (ประติมากรรมยุคกรีก และยุคกลาง) ตลอดเรื่องอนาคตของประเทศฝรั่งเศสและของโลก เป็นต้น

มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า จากการอ่านถ้อยสนทนาครั้งสำคัญระหว่าง “บุรุษผู้ยิ่งใหญ่กับศิลปินผู้ยิ่งใหญ่” แล้ว เราพอจะยืนยันได้ว่าเดอโกลใช้ทัศนะของศิลปินในการพิจารณาภารกิจของเขา ส่วนมาลโรซ์นั้นพิจารณาภารกิจของเขาในทัศนะของนักสู้ที่ตามรอยท่านนายพลมาติดยๆ และอาจเป็นไปได้ว่าทั้งสองคนสามารถกลายกลืนเข้าเป็นคนเดียวกันได้ เพราะตลอดเวลา 20 ปีเศษ ต่างคนต่างก็อาศัยทัศนะของกันและกันเสมอมา⁹

น่าสังเกตด้วยว่า “ภาพเหมือน” ของนายพลเดอโกลที่จิตรกรมาลโรซ์นำเสนอในครั้งนี้ เราได้เห็นบุคลิกส่วนตัวของ “ตัวแบบ” มากขึ้นกว่าที่เสนอไว้ในภาคแรก เราได้เห็นภาพของ “ชาร์ลส์” ผู้รักสันโดษ สมถะ ทำหน้าที่เจ้าของบ้านที่ดูแลเอาใจใส่แขกเป็นอย่างดี เช่น รินเหล้าด้วยตัวเองให้มาลโรซ์ถึง 2 ครั้ง ทั้งๆที่โต๊ะอาหารมีผู้ให้บริการอยู่แล้วถึง 2 คน นอกจากนี้มาลโรซ์ยังนำเสนอตัวแบบของเขาด้วยมิติของบุคคลในตำนานด้วย เช่นเปรียบเทียบเดอโกล หลายครั้งกับนักบุญเซนต์แบร์นาร์ดี (Saint Bernard) หรือพระ-นักรบผู้ปกป้องศาสนาแห่งยุคกลาง และที่สำคัญเขาเพิ่มมิติแห่งความเร้นลับไร้เหตุผลในการวาดภาพด้วย กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงตอนที่ท่านนายพลออกมาส่งแขกหน้าบ้าน มาลโรซ์บรรยายว่าขณะที่นายพลยื่นมือให้เขาจับ (เป็นครั้งสุดท้าย) ท่านแห่งนมองดูดาวที่พรายแสงอยู่บนท้องฟ้า ทั้งๆที่แขกที่ไปด้วยกันเป็นพยานว่ามาลโรซ์ลากลับเวลาบ่าย 3 โมง ไม่ใช่ยามราตรีดังที่มาลโรซ์ระบุ เรื่องนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมาก แต่ฌอง ลากูตูร์ (Jean Lacouture) ผู้เขียนชีวประวัติของมาลโรซ์และของเดอโกลได้ให้คำอธิบายโดยใช้ทัศนะของกวีว่า “คนที่มองเห็นดวงดาวตอนเที่ยงก็มี คนพวกนี้แหละที่เชื่อว่ามิบางสิ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1940 ”¹⁰

หากข้อความที่นายพลเดอโกลเขียนถึงมาลโรซ์ ในหนังสือ *Mémoires d'espoir* เป็นประจักษ์พยานที่แสดงถึงความยกย่องชื่นชมที่ท่านนายพลมีต่อมาลโรซ์ผู้เป็น “อัจฉริยมิตร” มากเพียงไร (ดูงานวิจัยบทที่ 3) “Les Chênes qu'on abat...” (ต้นโอ๊กที่ถูกโค่น) ก็เป็นประจักษ์พยานที่แสดงถึงมิตรภาพอันแนบแน่นและความจงรักภักดีอย่างไม่เสื่อมคลายของมาลโรซ์ที่มีต่อนายพลชาร์ลส์ เดอโกล วีรบุรุษของเขา มากเพียงนั้น

บทที่ 5 “La Tête d’obsidienne” (หัวหินแก้ว) เป็นงานประพันธ์ที่มาลโรซ์เขียนขึ้นเพื่ออุทิศให้ศิลปินใหญ่ปีกัสโซ (Picasso) ที่ถึงแก่กรรม เมื่อปีค.ศ. 1973 แรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้มาลโรซ์เขียนบทประพันธ์นี้ก็คือ คำเชิญ (ทางโทรศัพท์) ของฌากลีน (Jacqueline) ภรรยาของปีกัสโซที่ต้องการให้เขาไปชมผลงานศิลปะของสามี ตลอดจนผลงานของศิลปินอื่นๆ ที่ปีกัสโซสะสมไว้ รวมทั้งจะขอให้มาลโรซ์ช่วยเลือกผลงานที่จะมอบให้เป็นสมบัติของประเทศฝรั่งเศสด้วย

มาลโรซ์ไม่ได้เพียงนำเสนอถ้อยสนทนาระหว่างตัวเขากับฌากลีน ขณะพิจารณาผลงานศิลปะจำนวนมหาศาลที่ปีกัสโซสร้างไว้ ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายไว้ระเบียบในห้องต่างๆ ของคฤหาสน์ที่มูฌังส์ (Mougins) และท้ายที่สุดที่ปราสาทวอเฟนาร์กส์ (Château de Vauvenargues) เท่านั้น เขาหวนระลึกถึงถ้อยสนทนาระหว่างเขากับศิลปินเมื่อปีค.ศ. 1922 ที่พิพิธภัณฑน์มานุษยวิทยาที่ทรอกาเดโร (Trocadéro) และที่สตูดิโอของปีกัสโซ ถนนแซงต์ ออกุสแต็ง (Saint Augustin) ที่ปารีส เมื่อปีค.ศ. 1945 หลังสงครามโลกยุติ นีกโยงไปถึงนิทรรศการศิลปะที่กระทรวงวัฒนธรรมสมัยที่เขาเป็นรัฐมนตรีจัดให้เพื่อเป็นเกียรติแก่ศิลปินใหญ่ผู้หนึ่งที่เปอติปาเลส์ (Petit Palais) ในปีค.ศ. 1966 รวมทั้งนีกโยงไปถึงนิทรรศการศิลปะครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายของปีกัสโซที่จัดขึ้นที่ปาเลส์ เดปาปส์ (Palais des Papes) แห่งเมืองอาวียง (Avignon) ในปีค.ศ. 1970 นอกจากนั้นยังเชื่อมโยงถึงถึงสุนทรพจน์ที่เขาแสดง ณ มูลนิธิมาเกท์ (Fondation Maeght) เมื่อปี 1973 ด้วย และที่สำคัญขณะเห็นผลงานประติมากรรม “La Tête de mort” (หัวคนตาย) ของศิลปินใหญ่ผู้นี้ เขาก็นึกเชื่อมโยงไปถึงประติมากรรมอัสเตล ซึ่งมีชื่อว่า “La Tête d’obsidienne” (หัวหินแก้ว) ที่พิพิธภัณฑน์แห่งชาติเม็กซิโก อันเป็นที่มาของชื่อบทประพันธ์เรื่องนี้

มาลโรซ์อ้างอิงบทสัมภาษณ์และหนังสือชีวประวัติที่มีผู้เขียนถึงปีกัสโซด้วยเช่นกัน¹¹ ทั้งนี้เพื่อประกอบการสร้างบทสนทนาให้มีชีวิตชีวามากขึ้น เนื่องจากเขาไม่ค่อยรู้จักตัวตนของปาโบล (Pablo) มากนัก แต่รู้จักความเป็น “ปีกัสโซ” และผลงานของเขามากกว่า

จากการที่ติดตามผลงานของปีกัสโซมาตั้งแต่ทศวรรษ 1920 มาลโรซ์แสดงความเข้าใจและชื่นชมแนวคิดทางศิลปะและกระบวนการสร้างสรรค์ของศิลปินผู้นี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของเขาหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยขอนำมาสรุปไว้ดังนี้

1.) การไม่เลียนแบบธรรมชาติ

สำหรับปีกัสโซ การสร้างสรรค์ต้องไม่เลียนแบบธรรมชาติ เขาต้องการสร้างโลกแห่งศิลปะแข่งกับธรรมชาติ หรืออีกนัยหนึ่งคือการแข่งกับพระเจ้านั่นเอง และเห็นว่า “ธรรมชาติมิไว้เพื่อให้ข่มขืนได้ จิตรกรรมก็เช่นกัน” (Il faut bien que la nature existe pour pouvoir la violer. Oui. La peinture aussi . OC III, p. 716)

2.) การให้ความสำคัญแก่พลังสร้างสรรค์กับการต่อต้านชะตากรรมและมนุษยภาวะ มาลโรซ์เชื่อว่าปีกัสโซก็เช่นเดียวกับฟาน ก็อก (Van Gogh) ให้ความสำคัญสูงสุดต่อพลังสร้างสรรค์ และปีกัสโซก็มักอ้างคำพูดของฟาน ก็อกว่า “ในชีวิตและในจิตรกรรม ผมอาจขาดพระเจ้าได้ แต่ผมไม่อาจขาด

บางสิ่งบางอย่างที่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิตของผม นั่นคือพลังที่จะสร้างสรรค์” และชอบที่ฟานก๊อกกล่าววว่า “ผมฟังการสร้างสรรค์จากส่วนลึกในตัวของผม ซึ่งเร้นลับพอๆกับพระเจ้า” (OC III, p.783) และเช่นเดียวกับศิลปินใหญ่อีกหลายคน ปิกัสโซต้องการขบถต่อโลก ต่อชะตากรรมและต่อมนุษยภาวะ

3.) การ “ผละ” จากอิทธิพลของ “ครู” หรือ “ต้นแบบ”

เมื่อปิกัสโซเห็นผลงานของศิลปินอื่นที่สะดุดใจเขา ไม่ว่าจะเป็ผลงานของศิลปินในอดีตหรือศิลปินร่วมสมัย เขาจะทุ่มเทศึกษาแนวคิดและกลวิธีการสร้างสรรค์ของศิลปินต้นแบบอย่างจริงจัง แล้วทำการ “สื่อสารเสวนา” หรือ “โต้ตอบ” กับต้นแบบนั้น โดยใช้จินตนาการ อารมณ์ขัน เสรีภาพ และฝีมือ สร้างผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตามแบบของเขาด้วยความสนุกสนานมั่นมือ และด้วยความเมามัน (frénésie) ผลก็คือ จะมีภาพจิตรกรรมที่แสดง “ทวิวจน์” ของปิกัสโซออกมาหลายชุด อันเป็นผลจากการโต้ตอบกับภาพเช่น “Les Ménines”(นางกำนัล) ของเวลาสเกซ (Velasquez) หรือโต้ตอบกับภาพ “Les Femmes d’Alger”(นางในฮาเร็มแห่งแอลเจียร์) ของเดอลาครัวส์ (Delacroix) หรือภาพ “Le Déjeuner sur l’herbe”(อาหารกลางวันบนหญ้า) ของมานเนต์ (Manet) เป็นต้น

สำหรับกรณีของศิลปินโกย่า (Goya)¹² ซึ่งปิกัสโซถือเป็ “ครูต้นแบบ” ของเขานั้น ปิกัสโซได้นำแรงบันดาลใจจากภาพชื่อ “La Fusillade de 3 mai”(1808) มาแปรแปลงเพื่อกำทอดความสะเทือนใจอันเกิดจากการได้เห็นคนและสัตว์ถูกฆ่าอย่างทารุณในสงครามกลางเมืองสเปนมาสร้างผลงานจิตรกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวชื่อ “Guernica” (1937) ซึ่งมีชื่อเสียงมาก

4.) ปิกัสโซ กับ “พิพิธภัณฑน์ในโมนอทสน์” และความสัมพันธ์กับพลังเร้นลับของผลงานในอดีต

ปิกัสโซเป็นักสะสมตัวยง นอกจากจะซื้อภาพวาดของศิลปินร่วมสมัยที่เขาสนใจไว้เป็จำนวนมากและมีผลงานที่เก็บไว้ในความทรงจำมากมายแล้ว เขายังสะสมผลงานที่เป็นรูปเคารพหรือศิลปวัตถุแห่งอดีตไว้มากด้วย เช่น หน้ากากแอฟริกา ตุ๊กตาของพวกอินเดียนแดงเผ่าโฮปี (Hopi) รูปจำลองวินัสแห่งเลปุก (Vénus de Lespuque) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสำเนารูปเคารพ ที่พบในหลุมฝังศพของชาวเกาะซีกลาดอส (Cyclades) ในกรีซเป็ต้น โดยจัดเก็บผลงานเหล่านี้ไว้ในตู้แล้วล้นกุญแจอย่างมิดชิด แต่จะนำออกมา “เสวนา” ด้วยบ่อยครั้ง เขาบอกมาลโรซ์ว่าเขาสามารถสื่อกับจิตวิญญาณที่สิงอยู่ในรูปเคารพได้ ปิกัสโซเล่าว่าตอนที่เขาเขียนภาพ “Les Demoiselles d’Avignon” นั้น ที่จริงเขาไม่ได้วาดเพราะได้อิทธิพลด้านรูปทรงจากเครื่องราง (fétiches) จากแอฟริกา แต่ที่วาดภาพนั้นก็เพราะต้องการขับไล่ภูติผี จิตวิญญาณมากกว่า ปิกัสโซยอมรับกับมาลโรซ์ด้วยว่า สามารถ “ติดต่อกับ” กับผู้สร้างรูปเคารพอายุสองพันปีแห่งเกาะซีกลาดอสได้ และได้รับแรงบันดาลใจมาสร้างงาน เช่นประติมากรรมชื่อ “La Figure au vase” (หญิงถือแจกัน)

5.) การแปรสภาพกับการสร้างสรรค์

มาล โรธซ์ชี้ว่า สำหรับปีกัสโซ “การสร้างสรรคกับการแปรสภาพ เป็นห่วง 2 ห่วงตรงปลายโซ่เส้นเดียวกัน” (OC III, p.783) ปีกัสโซได้สร้างผลงานประติมากรรมที่เกิดจากการนำวัสดุที่อยู่รอบตัวในชีวิตประจำวันมาแปร แปลง เชื่อมต่อ สร้างให้เป็นงานศิลปะที่มีรูปทรงใหม่ และสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ อาทิเช่น ผลงานชื่อ “La fille sautant à la corde” (เด็กหญิงกระโดดเชือก) ซึ่งเกิดจากการนำตะกร้าหวาย แม่พิมพ์ทำขนม รองเท้า ไม้ เหล็ก เซรามิก และปูนปลาสเตอร์ มาประกอบเข้าด้วยกัน หรือผลงานชื่อ “Tête de taureau” (หัววัวกระทิง) ที่เกิดจากการนำแฮนด์และอานรถจักรยานมาประกอบสร้างเป็นรูปทรงของหัววัว นอกจากนี้ยังมีผลงานที่ผสมผสานคนและพืชเข้าด้วยกัน (อันเป็นแนวคิดและกลวิธีที่ศิลปินกลุ่มเซอร์เรียลลิสม์ชอบใช้) เช่นผลงานชื่อ “Femme au feuillage” (พฤษณารี) แสดงรูปทรงลำตัวของหญิงที่เป็นใบไม้มีสีเขียวทรงเหลี่ยมหน้าตาอ่อนโยนที่เร้นลับ เป็นต้น

6.) ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปิน ศิลปะกับความตาย

มาล โรธซ์เห็นว่าปีกัสโซหมกมุ่นครุ่นคิดเกี่ยวกับความตาย (OC III, p.782) และสนใจผลงานของศิลปินใหญ่ชาวสเปนผู้นี้ที่อ่อนโยนเกี่ยวกับความตาย หรือแสดงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับความตายเป็นอย่างมาก ขณะพินิจพิจารณาประติมากรรมชื่อ “La Figure au vase” (บุคคลถือแจกัน) ซึ่งฉากลีนนำมาติดตั้งเหนือหลุมฝังศพของปีกัสโซ (แทนที่จะติดตั้งไม้กางเขน) ที่หน้าปราสาทโวฟนาร์กส์ เห็นว่าผลงานชิ้นนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความตาย ในสายตาของมาล โรธซ์ ประติมากรรมชิ้นนี้ดูจะได้รับแรงบันดาลใจจากรูปเคารพอายุกว่า 2 พันปีที่ถูกขุดพบในหลุมฝังศพที่เกาะกรีกซีกลาดอส ซึ่งปีกัสโซมีความผูกพันมากและมีรูปจำลองเก็บไว้ในตู้ปิดมิดชิด ประติมากรรมของปีกัสโซอีกชิ้นหนึ่งที่มาล โรธซ์สนใจมากคือ “Tête de mort” (หัวคนตาย) ซึ่งทำให้เขานึกโง่ไปเปรียบเทียบกับประติมากรรมอัสเต็ค ชื่อ “La Tête d’obsidienne” (หัวหินแก้ว) ซึ่งเป็นรูปกะโหลกที่สลักจากหินแก้วที่เกิดจากภูเขาไฟ ที่เขาเคยได้ชมที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเม็กซิโก มาล โรธซ์ตั้งข้อสังเกตว่าความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับความตายนั้นเข้าใจยากพอๆกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับความตาย เขาเชื่อว่าศิลปินได้ให้ชีวิตที่เป็นปริศนาแก่ศิลปะและทำให้ศิลปะในอดีตมีชีวิตรอดมาถึงปัจจุบันผ่านการแปรสภาพ และชี้ด้วยว่าการสร้างสรรค์นั้นเร้นลับพอๆกับความตาย (OC III, p.780) เขาเคยกล่าวว่า “ผมฟังการสร้างสรรค์จากส่วนลึกในตัวของผมเอง ซึ่งเร้นลับพอๆกับพระเจ้า” (J’écoute ma création au plus profond de moi-même-aussi mystérieuse que Dieu OC III, p.783)]

บทที่ 6 (สุดท้าย) “Lazare” (ลาซารุสผู้ฟื้นคืนชีพ) เขียนขึ้นหลังจากที่มาล โรธซ์ป่วยหนัก มีอาการเวียนศีรษะและเป็นลมหมดสติไป จึงถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลลา ซาลเปตริแยร์ (La Salpêtrière) ที่ปารีสโดยด่วน เมื่อต้นเดือนพฤศจิกายนค.ศ. 1972 ระหว่างอยู่ที่โรงพยาบาลเขาก็เป็นลมหมดสติไปอีกครั้ง แต่ก็ฟื้นขึ้นมาได้ วิกฤตการณ์ครั้งนี้เป็นแรงกระตุ้นให้มาล โรธซ์เขียนบท

ประพันธ์ชื่อ “Lazare” โดยยืมชื่อของลาซารุสบุคคลในตำนานคริสต์ศาสนา (พระสหายของพระเยซู) ผู้ซึ่งได้ตายไปแล้วและกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาอีกครั้งมาเป็นชื่อเรื่อง

อันที่จริงมาลโรซ์เคยถูกความตายคุกคามมาหลายครั้งแล้ว แต่ที่ผ่านมาเป็นการคุกคามจากภายนอก ในครั้งนี้เขาถูกคุกคามจากภายในตัวของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาถึงตระหนกและหมกมุ่นเกี่ยวกับความตายมากยิ่งขึ้น และเนื่องจากคิดว่าเขาใกล้จะตายแล้วจึงเปิดใจแสดงความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวออกมามากกว่าครั้งใดๆ โดยหวังให้ผลงานนี้เป็นพินัยกรรมหรือมรดกแทนตัวหลังจากที่เขาจากโลกนี้ไปแล้ว อย่างไรก็ตามวิธีการนำเสนอของมาลโรซ์ก็ยังคงเป็นการย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตสลับกับการบรรยายเหตุการณ์ปัจจุบันแต่ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ในแบบที่เขาเรียกว่า “un je-sans-moi” คือการเปิดเผยตัวตนโดยไม่มีกรควบคุม มาลโรซ์เล่าว่าระหว่างที่นอนอยู่ในโรงพยาบาล เขาลุกขึ้นจากเตียงนอนตอนกลางคืน แล้วก็ไปลมหมดสติไป เขารู้สึกเหมือนกับว่าได้ “หลุดจากโลก” (j’ai perdu la terre) และเมื่อฟื้นขึ้นมาได้ เขาก็คิดว่า “ผมกลับมาจากอาณาจักรแห่งความตายที่น่าสะพรึงกลัว...” (Je reviens de terribles limbes...” OC III, p.839) แพทย์ลงความเห็นว่าเขามีปัญหาเกี่ยวกับระบบการทำงานของสมองน้อย (le cervelet) ระหว่างนอนชมด้วยพิชไซ้เป็นบางช่วง และได้ยินเสียงกรวยครางของคนไข้ที่อยู่ในห้องข้างเคียง เขานึกย้อนไปถึงเหตุการณ์ในวัยเด็ก นึกถึงวันที่บิดาฆ่าตัวตายและข้างตัวมีหนังสือเปิดอยู่เห็นข้อความที่ขีดเส้นใต้ไว้ มีใจความว่า “แล้วใครรู้บ้างว่าเราจะพบอะไรหลังความตาย” เขานึกถึงคำพูดของตัวละครชื่อเพรเกน ในนวนิยายเรื่อง **ราชมรรคา** ที่กำลังจะตายด้วยพิษบาดแผล ที่ว่า “ไม่มีความตายหรอก มีแต่ตัวผม...ผมซึ่งกำลังจะตาย” (OC I, p.829) นอกจากนี้ยังนึกถึงเพื่อนร่วมรบที่ตายไปในสงครามกลางเมืองสเปน นึกถึงหญิงม่ายแต่งชุดดำจำนวนมากมายนั่งตลอดคืนเพื่อไว้อาลัยสามีที่ตายในสงคราม นึกถึงฉากส์ เมริคูสนทนาที่สิงคโปร์ที่กำลังใกล้ตาย นึกถึงน้องชายและเพื่อนๆ ร่วมขบวนการใต้ดินที่ถูกพวกนาซีฆ่า และนึกถึงภาพศิลปินญี่ปุ่นที่ถูกมัดไว้กับเสา ใช้หัวแม่เท้าวาดรูปหนู ซึ่งเหมือนจริงจนกลายเป็นหนูที่มีชีวิต กัดเชือกที่มัดขาไว้จนขาด ทำให้ศิลปินรอดชีวิตจากการถูกประหาร (ซึ่งก็คือที่มาของชื่อ “La Corde et les souris”) ต่อจากนั้นก็นึกเปรียบเทียบวาระสุดท้ายของโสเครติสกับพระเยซู เขาเห็นว่านักปราชญ์กรีกผู้นี้สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ยอมดื่มยาพิษและสามารถสั่งเสียศิษย์ได้อย่างสงบ ในขณะที่พระเยซูทรงเต็มไปด้วยความกระวนกระวาย ทรงสวดอ้อนวอน ตั้งคำถาม และตัดพ้อต่อพระบิดาเจ้า

ความหมกมุ่นเรื่องความตายทำให้ผู้เล่าเรื่อง(มาลโรซ์) ได้ตั้งคำถามแก่เพื่อนซึ่งเป็นอาจารย์แพทย์ที่เข้ามาสนทนากับเขา ว่าคนไข้ที่เข้าชั้นโคม่าฟื้นขึ้นมาได้เล่าอะไรให้ฟังเกี่ยวกับประสบการณ์ในช่วงที่หมดสติบ้าง แพทย์ตอบว่าก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อด้วย คนไข้ที่นับถือคริสต์เชื่อว่าเมื่อตายจะได้รับการช่วยให้รอดและจะได้ไปสู่ชีวิตนิรันดร์ คนที่ไม่นับถือพระเจ้าก็เห็นแต่ความว่างเปล่า บางคนก็นึกถึงความตายด้วยความกระวนกระวาย

ในช่วงที่นอนอยู่ตามลำพัง มาลโรซ์ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความตายมักมีภราดรภาพเคียงคู่อยู่ด้วย เขานึกถึงตัวละครกาตอป ในนวนิยายเรื่อง *มนุษย์ภาวะที่เสียดสละยาพิษ* ให้ผู้ร่วมอุดมการณ์รุ่นน้องที่หวาดกลัวว่าจะต้องถูกฆ่าตายอย่างทารุณจนแทบคุมสติไม่อยู่ แล้วยอมรับความตายนั่นเสียเอง เขานึกถึงตัวละครกาสเนอร์ ในเรื่อง *ทฤษฎี* ขณะถูกจำคุกรอการประหารชีวิต มีเพื่อนร่วมอุดมการณ์มาอ้างว่าเป็นตัวเขาและยอมถูกประหารชีวิตแทน เพื่อเปิดโอกาสให้กาสเนอร์ออกไปดำเนินกิจกรรมเพื่อการปฏิวัติต่อไปได้ แต่ภราดรภาพที่ฝังใจมาลโรซ์มากที่สุดก็คือ เหตุการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่บิดาของผู้เล่าเรื่อง (ในนวนิยายเรื่อง *ต้นวอลนัทแห่งอัลเตินบวร์ก*) สังกัดกองทัพอเยอรมันซึ่งโจมตีทหารรัสเซียด้วยแก๊สพิษ แต่เมื่อเห็นว่าทหารรัสเซียที่ถูกแก๊สพิษมีอาการบาดเจ็บสาหัสทรนทรายนำเวทนามาก ก็ทนดูไม่ได้ ตัดสินใจแบกศัตรูที่อาการสาหัสปางตายไปที่รถพยาบาล มาลโรซ์สรุปว่าพลังแห่งภราดรภาพนั้นสามารถทำให้มนุษย์ก้าวพ้นความเป็นศัตรูคู่กริกันได้

เสียงครวญครางของคนไขข้างห้องที่กำลังใกล้ตายยิ่งทำให้ ผู้เล่าเรื่อง (มาลโรซ์) ครุ่นคิดถึง ความตายของตนเองมากยิ่งขึ้น หลังจากได้กลับจากอาณาจักรแห่งความตายในช่วงที่เขาสลบไป เขารู้สึกว่าความตายเป็นเรื่องที่ “คิดไม่ถึง” (OC III, p.872) แม้ความตายจะไม่เผยให้เห็นอะไรเลย แต่กระนั้นเขาก็ยังหมุ่นครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องของความตาย เห็นภาพหน้าตาที่ทรุดโทรมของมรณะมาหลอนอยู่ตรงหน้า

ปฏิกิริยาของผู้วิจารณ์

ปฏิกิริยาของผู้อ่านหนังสืออัตชีวประวัติเรื่อง *Le Miroir des limbes* (กระจกส่องอันตราย) มีทั้งเชิงลบและเชิงบวก ส่วนที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุดก็คือ “Antimémoires” หรือ “ปฏิภาคแห่งความทรงจำ” ซึ่งตีพิมพ์เป็นเอกเทศในปีค.ศ. 1967 ผู้ที่ต่อต้านมากที่สุดคือซิมอน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) ผู้วิจารณ์ว่า “หนังสือ (Antimémoires) ทั้งเล่มเป็นเรื่องที่กุขึ้นมาโดยตลอด และจบลงด้วยการโกหกคำโต... การนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างเหลือเชื่อ ทำให้ไม่อาจตรวจสอบอะไรได้เลย”¹³ โอลิวีเยร์ ทอดด์ (Olivier Todd) ผู้เขียนหนังสือชีวประวัติของมาลโรซ์ คนล่าสุดซึ่งมุ่งตรวจสอบเปรียบเทียบข้อเขียนของมาลโรซ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ กล่าวหาว่ามาลโรซ์คือ “จอมโกหก” (un mythomane) ที่ต้องการเขียนหนังสือเพื่อโฆษณาตัวเอง และกล่าวหาว่ามาลโรซ์ผสมผสานเรื่องราวที่เกิดขึ้นชั่วคราวเข้ากับประวัติศาสตร์ (l'Histoire) ผสมผสานความจริงที่มีลักษณะของนิยาย (la vérité romanesque) เข้ากับนวนิยายที่ปรุงแต่งจากประสบการณ์จริงด้วยตรรกะที่ไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังเห็นว่า “การนำฉากเหตุการณ์ในนวนิยายมาใช้ใหม่ (recyclés) ทำให้คิดไปได้ว่าแรงบันดาลใจหรือจินตนาการของมาลโรซ์น่าจะหมดจดอยู่แล้ว”¹⁴ ส่วนฟรองซัวส์ มิแตรองด์ (François Mitterrand) ก็วิจารณ์ว่า “มาลโรซ์เป็นคนมีเสน่ห์

พูดเก่งอย่างน่าอัศจรรย์ใจ ผมคิดว่าบุคลิกที่มีพลังของเขาทำให้เขามีชื่อเสียงมากกว่าความสามารถด้านการเป็นนักเขียน”¹⁵ และเนื่องจากใน **Antimémoires** กล่าวถึงเหมา เจ๋อตง ซึ่งนักศึกษาปัญญาชนฝรั่งเศสในช่วงทศวรรษ 1960 สนใจมาก ทำให้หนังสือเล่มนี้ขายดี แต่ก็มีนักหนังสือพิมพ์เสนอข่าวเปรียบเทียบสิ่งที่มาโลว์เขียนเกี่ยวกับเหมา กับรายงานของนักการทูตฝรั่งเศสที่ได้เข้าพบประธานเหมาพร้อมกับมาโลว์ โดยเชื่อว่าประเด็นเนื้อหาต่างกันมาก และโจมตีมาโลว์ว่าเขียนเกินเลยจากการเจรจาจริง

อย่างไรก็ตาม ก็มีนักวิชาการและผู้ติดตามศึกษาผลงานของมาโลว์อย่างต่อเนื่องอีกจำนวนมากที่แสดงความชื่นชมในผลงานชุดนี้ทั้งภาคแรกและภาคหลังของชุด **กระจกส่องอันตราย** ฌอง ลากูตูร์ ผู้เขียนชีวประวัติของมาโลว์ชื่อว่า **ปฏิภาณแห่งความทรงจำ** เป็นผลงานที่แสดงความชื่นชมมาโลว์ได้อย่างดีเยี่ยม ประสบความสำเร็จในการผสานสิ่งที่เป็จริงกับสิ่งที่เป็จินตนาการผสานประสบการณ์จริงเข้ากับความฝัน และผสานวัตถุดิบที่ได้จากชีวิตจริงเข้ากับเรื่องศิลปะ¹⁶ มิคาเอล ริฟฟาตร์ (Michael Riffaterre) ระบุว่า **Antimémoires** ไม่ใช่ความทรงจำแห่งชีวิต แต่เป็งานศิลปะสร้างสรรค์จากวัตถุดิบในชีวิตโดยอาศัยกลไกของความทรงจำ¹⁷ อ็องรี กอดาร์ (Henri Godard) ระบุว่ามาโลว์ต้องการต่อต้านขนบการเขียนบันทึกความทรงจำแบบที่เคยทำๆกันมา โดยผสมผสานรวมเรื่องจริง (la vérité) กับเรื่องแต่ง (la fiction) ซึ่งเคยขัดแย้งกันให้มาอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืน¹⁸ และเห็นร่วมกับ ฌอง-หลุยส์ ฌานแนลล์ (Jean-Louis Jeannelle) ในคำนำหนังสือชื่อ **Modernité des Miroir des limbes** ว่าผลงานของมาโลว์เล่มนี้มีลักษณะที่เป็สมัยใหม่อยู่หลายประการ¹⁹ มารี ฌิล (Marie Gil) ระบุว่ามาโลว์มีจุดยืนร่วมกับนักเขียนใหญ่แบร์นานอส (Bernanos) ผู้เชื่อว่าความหลงทำให้เข้าถึงความจริงได้ลึกซึ้งขึ้น และการนำเสนอเรื่องราวให้เกินจริงถือเป็ความหลงที่มีเกียรติ²⁰ ฌอง-โคลด์ ลารรัต (Jean-Claude Larrat) ตั้งข้อสังเกตว่าการที่มาโลว์ต่อต้านการเลียนแบบธรรมชาติ ไม่ต้องการเสนอเรื่องราวตามลำดับเวลา ไม่ต้องการเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่อง แต่ตั้งใจแบ่งท่อนเนื้อเรื่องออกเป็ส่วนๆ แล้วนำมาประกอบสร้างใหม่อย่างอิสระ ตามแรงกระตุ้นหรือตามการทำงานของความทรงจำนั้น นับเป็กลวิธีใหม่และมีส่วนคล้ายกับกลวิธีของกลุ่มเซอร์เรียลลิสม์ที่เรียกว่า “การปะติดปะต่ออย่างเสรี” (associations libres) ของมิเชล ไลริส (Michel Leiris) ที่นำเรื่องที่ค้นคว้าเกี่ยวกับชนเผ่าในแอฟริกาเสนอโดยเสนอเป็ส่วนๆแล้วปะติดปะต่อกันอย่างอิสระในงานประพันธ์เรื่อง **L'Age d'homme** (1939)²¹ มงเซฟ เคมิรี (Moncef Khemiri)²² ตั้งข้อสังเกตว่า ความพยายามของมาโลว์ในการผสมรวมอัตชีวประวัติเข้ากับ เรื่องแต่งของตนเอง (l'autofiction) นั้นทำให้ศิลปะการเขียนอัตชีวประวัติมีลักษณะใหม่ ทำให้เป็อิสระจากวิธีการเล่าเรื่องตามข้อเท็จจริงแบบเดิม และเป็นกลวิธีที่จะได้แทรกความฝันและจินตนาการ เพื่อตอบโต้กับความบ้ำคั่งของประวัติศาสตร์หรือโศกนาฏกรรมแห่งความตาย ที่สำคัญเพื่อเป็วิธีที่จะให้ความหมายแก่ชีวิตของเขาเอง ซึ่งเจ้าตัวเห็นว่าเป็น “ชีวิตที่ไร้ค่าและอาบไปด้วยเลือด” ในทัศนะของเคมิรี มาโลว์น่าจะเป็แนวคิดร่วมกับกวีเอกโบคแลร์ที่ได้เขียนไว้ในบทกวีร้อย

แก้ว “Les Fenêtres” ว่า : “ความเป็นจริงที่อยู่นอกตัวผม จะเป็นอย่างไรก็ช่าง ขอเพียงช่วยให้ผมมีชีวิตอยู่ได้ และช่วยให้รู้ว่าผมมีตัวตนและเป็นใครก็แล้วกัน”²³ ส่วนโกล็ด ปีเลต์(Claude Pilet) ผู้เสนองานวิจัยล่าสุดเรื่อง **Le sens ou la mort** (2010) ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความซับซ้อน ความปะติดปะต่อเชื่อมโยง และความหมายที่ลึกซึ้งของงานประพันธ์เรื่องนี้ของมาล โรชไว้อย่างละเอียด ก่อนที่จะประเมินค่าในบทความอิลเกทรอนิกส์ว่า **Le Miroir des limbes** จัดได้ว่าเป็น “ผลงานชิ้นเอกที่พิเศษยิ่ง” (extraordinaire chef d’oeuvre)²⁴

II La Métamorphose des dieux (รูปแปรแห่งทวยเทพ, 1957-1976)

คังที่ได้เกริ่นไว้แล้วในบทที่ 2 ว่ามาล โรชได้เขียนหนังสือเล่มนี้เสร็จและพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1957 แล้ว แต่เขายังรู้สึกต้องการปรับปรุงอีก ดังนั้นเมื่อปลอดจากภาระหน้าที่ทางการเมืองในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมแล้ว และหลังจากหายป่วยแล้ว เขาจึงทุ่มเทเวลาเขียนตอนที่ 2 โดยให้ชื่อว่า **L’Irréel** (ยิ่งกว่าความเป็นจริง) พิมพ์เผยแพร่ในปีค.ศ. 1974 และตอนที่ 3 **L’Intemporel** (จีรังกาล) พิมพ์เผยแพร่ในปีค.ศ. 1976 ทั้งนี้ก่อนถึงแก่กรรม เขาได้นำต้นฉบับเดิมที่พิมพ์ไว้แล้วในปีค.ศ. 1957 มาปรับปรุงใหม่เฉพาะภาพประกอบ ให้ชื่อใหม่ว่า **Le Surnaturel** (สิ่งเหนือธรรมชาติ) โดยถือเป็นตอนที่ 1 ของชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ (สำนักพิมพ์กาตีมาร์ดจัดพิมพ์ในปีค.ศ. 1977 หลังมรณกรรมของผู้ประพันธ์ 4 เดือน)

ในหนังสือชุด รูปแปรแห่งทวยเทพ นี้ มาล โรชนำประเด็นและแนวคิดหลักที่ได้เสนอไว้แล้วในข้อเขียนเกี่ยวกับศิลปะก่อนหน้านี้อย่างเฉพาะในเสียงแห่งความเจ็บและพิพิธภรณ์ในจินตนาการว่าด้วยประติมากรรมโลก(ดูบทที่ 2) มาพัฒนาและปรับปรุงใหม่อีกครั้ง เพื่อให้แนวคิด เนื้อหา ตลอดจนตัวอย่างและภาพประกอบมีความเหมาะสม ลุ่มลึก คมชัดมากขึ้น สื่อความอย่างมีนัยสำคัญยิ่งขึ้น และที่สำคัญได้ปรับปรุงลีลา จำนวน โวหาร ภาพพจน์ ความเปรียบให้มีความคม กระชับและไพเราะ มีลักษณะเชิงวรรณศิลป์มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านเข้าถึงอรรถรสของงานประพันธ์และเกิดความรู้สึกถึงงานศิลปะร่วมกับเขา ทั้งนี้มาล โรชได้เน้นย้ำไว้ในบทนำว่าเขาไม่ต้องการเขียนประวัติศาสตร์ศิลป์ หรือหนังสือสุนทรียศาสตร์เปรียบเทียบ แต่ต้องการเน้นแก่นเรื่องศิลปะว่าด้วยการต่อสู้ของมนุษย์กับชะตากรรม และที่สำคัญต้องการยกย่องสรรเสริญอัจฉริยภาพของศิลปินที่ได้สร้างสรรค์งานศิลปะที่ยิ่งใหญ่อย่างอิสระและด้วยจินตนาการอันไร้ขีดจำกัด

เล่ม 1 : Le Surnaturel (สิ่งเหนือธรรมชาติ) 1957,1977

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าในช่วง 550 ปีก่อนคริสตกาล ศิลปะทุกชนิดในยุคกรีกโบราณยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ มีการบูชาเทพด้วยความกลัว แต่อีก 50 ปีต่อมา (ในยุคคลาสสิกกรีก) มีความพยายามทำให้งานสร้างสรรค์เป็นอิสระจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เปลี่ยนความเกรงกลัวเป็นความชื่นชม เปลี่ยนจากการคุกเข่าอ่อนวอน มาเป็นการถวายเป็นเครื่องสังเวทแก่เทพเจ้า ประติมากรเอก ฟิดิอัส (Phidias) ได้สลักหินอ่อนเป็นเทวรูปที่มีลักษณะของมนุษย์ในอุดมคติ ซึ่งมีรูปทรงสง่างาม สวมพัสดราภรณ์ที่มีรอยจีบอ่อนพลิ้ว เทวประติมากรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะรูปปั้นเทพีเอทีนา (Athéna) ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่ภายในวิหารอีกต่อไป แต่ออกมาประดิษฐานหน้าวิหารพาเทนอน (Parthenon) ในขณะเดียวกันกวีเอกซอโฟคลีส (Sophocle) ก็ได้สร้างสรรค์ละครโศกนาฏกรรม (tragédie) โดยให้ตัวละครเผชิญหน้ากับชะตากรรม ซึ่งถูกกำหนดโดยเทพเจ้า ในลักษณะของผู้ที่มีความเท่าเทียมกัน ไม่ใช่การยอมจำนน นับเป็นการพิชิตชะตากรรมในรูปของการสร้างงานศิลปะอีกแบบหนึ่ง

มาลโรซ์ชี้ว่า เมื่ออารยธรรมกรีกได้รับการเผยแพร่ออกไปนอกประเทศ นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสต์ศักราช สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชจนถึงสมัยอาณาจักรโรมัน ความเชื่อในเรื่องเทพอันศักดิ์สิทธิ์ก็เจือจางลง เปลี่ยนมาเน้นเรื่องความงามเป็นสำคัญ ลีซิป (Lysippe) ประติมากรยุคเฮเลนนิสติก ได้สร้างประติมากรรมที่เน้นความงามของชายชาติตรี และในสมัยอาณาจักรโรมันแม้จะนิยมการลอกเลียนแบบเทวประติมากรรมกรีก แต่ก็เพื่อเน้นความงามและการประดับตกแต่ง ไม่ได้ยกย่องความเป็นเทพ นอกจากนี้จักรวรรดิโรมันยังนิยมการวาดภาพเหมือนบุคคล (portrait) ด้วย และในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน จังหวัดฟายูม (Fayoum) ในอียิปต์ก็รับอิทธิพลการวาดภาพเหมือนจากชาวโรมัน แต่เป็นการวาดภาพเหมือนของผู้ตายบนหีบศพ

ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความเชื่อความศรัทธาในคริสต์ศาสนาว่าในระยะแรกชาวคริสต์ถูกบีบบังคับจากทางการของอาณาจักรโรมัน จึงต้องแสดงออกอย่างลับๆ ในสุสานใต้ดิน (catacombes) ต้องรอดูถึงคริสต์ศตวรรษที่ 4 ในรัชสมัยของจักรพรรดิคอนสแตนตินแห่งจักรวรรดิโรมันตะวันออกจึงเกิดสันติสุข มีการสร้างศาสนสถาน (basiliques) ใหญ่โตหลายแห่ง และสร้างศิลปะโมเสกแบบไบเซนไทน์ โดยนำเสนอภาพพระเจ้าที่นำเกรงขาม (Pantocrator) บนพื้นโมเสกสีทองภายในศาสนสถาน

หลังจากการรุกรานของพวกอนารยชนซึ่งทำให้จักรวรรดิโรมันล่มสลาย (ค.ศ. 410) คริสต์ศาสนาเฟื่องฟูขึ้นมาใหม่ด้วยอำนาจของพระสันตะปาปาและระบบศักดินา ในประเทศฝรั่งเศส บริเวณใกล้ๆ ปราสาทของขุนนาง มีการสร้างโบสถ์สำคัญๆ เช่นที่ คลูนิ, มัวซัง, เวซเลย์ และ โอเตียง เกิดมีศิลปะโรมาเนสก์ (art roman) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 ซึ่งแม้จะได้รับอิทธิพลจากศิลปะโรมันและศิลปะไบเซนไทน์ แต่ก็มีลักษณะเด่นเฉพาะในตัวเอง กล่าวคือนิยมสลักภาพประติมากรรมตรงหน้าบันด้านนอกของโบสถ์ แสดงภาพพระเจ้าผู้ทรงภาวะนิรันดร์

(L'Eternel) ประทับอยู่ท่ามกลางมนุษย์ที่เป็นชาวบ้านธรรมดาสามัญ พร้อมด้วยรูปสัตว์ที่เหมือนจริง และที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์

ศิลปะกอทิก (art gothique) ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศสประมาณ ค.ศ. 1140 (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 12) ก่อนจะแพร่กระจายไปทั่วยุโรปจนถึงปลายยุคกลาง) นั้น มีความแตกต่างจากศิลปะโรมาเนสก์ตรงที่นิยมสร้างประติมากรรมที่ประณีตใหญ่ด้านหน้ามหาวิหาร ช่างชาวคริสต์ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดของนักบุญฟรอนซิสแห่งอัสซิชี (François d'Assise) มีความเชื่อว่าพระเจ้าคือพระเยซู และแม่พระมีความเป็นมนุษย์ เป็นบุคคลที่น่าจะเป็นจริง สามารถเข้าถึงได้อย่างสนิทสนม ไม่ใช่เป็นสัญลักษณ์แบบศิลปะโรมาเนสก์ และด้วยอิทธิพลของศิลปะกรีก ช่างจึงสร้างพระเยซูให้มีลักษณะของมนุษย์ที่งดงามคล้ายเทพอพอลโล และสร้างแม่พระให้งามแบบ เทวนารีวินัส (Venus) หรือ แอโฟรไดท์ (Aphrodite) ฉากที่ศิลปะกอทิกนิยมนำเสนอ คือ ตอนที่พระเยซูถูกนำลงมาจากไม้กางเขนและตอนที่แม่พระประคองพระเยซูที่สิ้นพระชนม์ไว้บนตัก ท่ามกลางสาวศิษย์ที่แวดล้อม ภาพปิเอตา (Pietà) นี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและความเมตตาสงสารในหมู่ชาวคริสต์ ถึงขนาดที่นักบวชสตรีที่มีหนังสือสวดมนต์ส่วนตัว สร้าง “ความสนิทสนมอย่างลับๆ” กับพระเยซู มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าประติมากรรมกอทิกมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเสนอภาพบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา (figures profanes) ในระยะต่อมา อาทิ ในภาพวาดของจิตรกรชาวดัชท์ฟาน อยค์ (Van Eyck) ในคริสต์ศตวรรษที่ 15)

มาลโรซ์ชี้ว่าระหว่างช่วงต่อของยุคกลางกับยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาของอิตาลี จิตรกรจอตโต ดิ บอนโดเน (Giotto di Bondone, ค.ศ. 1266-1337) ได้ริเริ่มสร้างสรรค์จิตรกรรมแนวใหม่ ซึ่งปฏิเสธการวาดภาพแบบไบเซนไทน์ เขาคิดค้นวิธีการนำเสนอชีวิตประวัติของพระเยซูและแม่พระโดยเติมจินตนาการและความรู้สึกเมตตาสงสารทั้งตามนัยของศาสนา และทั้งตามนัยที่เป็นส่วนตัวลงในภาพวาด นอกจากนี้ยังวาดรูปทรงของบุคคลในภาพให้มีปริมาตรคล้ายประติมากรรม และวาดพื้นหลังของภาพเป็นสีฟ้าสดใส หรือเป็นภาพทิวทัศน์ที่มีอาคารสถาปัตยกรรมในจินตนาการ เช่นภาพ “Les Epousailles de la Vierge” (พิธีแต่งงานของสาวพรหมจารี, ค.ศ. 1305) ทำให้เกิดวิวัฒนาการสำคัญในงานจิตรกรรมของยุโรป ซึ่งจะทำให้จิตรกรรมกลายเป็นศิลปะชั้นนำในเวลาต่อมา มาลโรซ์จึงถือว่าจอตโตคือ “บิดาแห่งจิตรกรรม” ของตะวันตก

เล่ม 2 L'Irréel (ยิ่งกว่าความเป็นจริง), 1974

มาลโรซ์ชี้ว่าในช่วงต้นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาในอิตาลี (คริสต์ศตวรรษที่ 15) เกิดมีแนวคิดและความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างบุคคลในคัมภีร์ไบเบิลกับเทพปกรณัมกรีก-โรมัน โดยถือว่า “นักบุญคือวีรบุรุษ” และสิ่งเกี่ยวกับจิตวิญญาณเป็นเรื่องที่ยิ่งกว่าความเป็นจริง ในทัศนะของมาลโรซ์การ

สร้างสรรค์โลกศิลปะให้มีลักษณะยิ่งกว่าที่เป็นจริง (le monde de l'irréel) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้ของศิลปะกับชะตากรรม กล่าวคือการประกอบสร้างโลกเนรมิตที่เกินเลยจากความเป็นจริง ทำให้งานศิลปะมีโอกาสที่จะหนีพ้นจากอำนาจของชะตากรรม สามารถดำรงคงอยู่นานกว่าชีวิตของผู้สร้างและอารยธรรมที่มันถือกำเนิด

มาลโรซ์ชี้ว่าหลังจากที่จอตโตผู้เป็น “บิดาแห่งจิตรกรรม” ได้เสนอภาพวาดเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งแฝงด้วยจินตนาการและความรู้สึกอ่อนโยน มีจิตรกรชาวอิตาลีในช่วงต้นยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาหลายคน อาทิ มาซซัชโซ(Masaccio), ปิเอโร เดลลา ฟรานเชสกา (Piero della Francesca) ได้หันไปนิยมสร้างภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับคริสต์ศาสนาที่มีลีลาขรึมขลัง (le style sévère) เช่น ในภาพชื่อ “Le Tribut” (ความเสียหาย) และภาพชื่อ “La Résurrection” (การฟื้นคืนชีพ) ซึ่งแสดงให้เห็นพระพักตร์ของพระเยซูที่เคร่งขรึม น่าเกรงขาม คล้ายภาพพระเจ้าที่น่าเกรงขามในศิลปะไบเซนไทน์

อย่างไรก็ตามประติมากร โดนาเทลโล (Donatello, 1386-1466) ซึ่งเป็นศิลปินร่วมสมัยกับมาซซัชโซและปิเอโร เดลลา ฟรานเชสกา กลับไม่ยอมรับ “ลีลาที่ขรึมขลัง” โดนาเทลโลสร้างผลงานประติมากรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะกรีก โดยแสดงความชื่นชมในความงามของมนุษย์ เช่น ประติมากรรมลอยตัว “ดาวิด”(David)ซึ่งสวมหมวกประดับดอกไม้ และสร้างประติมากรรมนูนต่ำตอนพระเยซูถูกปลดลงจากไม้กางเขน นอกจากนี้ยังสร้างประติมากรรมบุคคลขี้เมาที่ไม่เกี่ยวกับคริสต์ศาสนาเลย คือเลอ กาดตามเมลาดา(Le Gattamelata) ซึ่งแสดงรูปวีรบุรุษซึ่งเป็นหัวหน้าทหารรับจ้างและนักผจญภัยที่มีชื่อเสียง

ที่เมืองฟลอเรนซ์ ในช่วงต้นของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาเช่นเดียวกัน จิตรกรสำคัญ คือบอตติเชลลี (Botticelli, 1445-1510) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าผู้ครองนคร คือลอเรนโซ แห่งเมดิชี (Laurent de Medicis) ได้สร้างผลงานที่เน้นความงามโดยไม่เกี่ยวกับคริสต์ศาสนาแต่เกี่ยวกับเทพในปกรณัมกรีก-โรมัน เช่น ภาพชื่อ “La Naissance de Venus” (กำเนิดวีนิส) โดยเสนอภาพหญิงเปลือยที่มีลักษณะอุดมคติ ที่หลุดพ้นจากข้อจำกัดของความเป็นมนุษย์ด้วยการอ้างอิงความเป็นเทพ มาลโรซ์ชี้ว่าวีนิสของบอตติเชลลี “กลายเป็นเทพที่สูญเสียทิพยภาวะ” (un divin dé-divinisé) เป็นเทวาริที่ไม่มีใครสวมมณฑลอันวอน และชี้ว่าการทำให้เป็นยิ่งกว่าความเป็นจริงเท่านั้นที่สามารถทำให้ศิลปินชาวคริสต์แสดงออกซึ่งความยิ่งใหญ่ที่ไม่เกี่ยวกับพระเจ้าได้ (OC V, p. 485)

เมื่อฟลอเรนซ์ซบเซา กรุงโรมในสมัยของสันตะปาปาฉลุสที่ 2 ก็กลายเป็นศูนย์กลางศิลปะของอิตาลีในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 อันเป็นยุคทองของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา การขุดค้นพบประติมากรรมกรีกยุคเฮเลนนิสติก ทำให้ศิลปินใหญ่ เช่น ไมเคิล แองเจโล (Michel Ange, 1475-1564) เกิดมีแนวคิดและมุมมองใหม่เกี่ยวกับชะตากรรม ความตายและความเปราะบาง จึงนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับคริสต์ศิลป์ เช่น ภาพเฟรสโกบนเพดานของวิหารน้อยย(Stistine), ประติมากรรมปิเอตา, โมเสส และประติมากรรมบนหลุมศพของบุคคลสำคัญๆแห่งโรมและฟลอเรนซ์ มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่ายุคนี้เป็น “ยุคแห่งลีลาของสิ่งที่เป็นยิ่งกว่าความเป็นจริงอันยิ่งใหญ่” (le grand style de

l'irréel) ซึ่งศิลปินใหญ่อีกผู้นึงคือ ราฟาเอล (Raphaël, 1483-1520) ใ้สร้างภาพจิตรกรรมที่มีชื่อเสียงมาก ชื่อ "L'Ecole d'Athènes" (สกุลช่างเอเธนส์) ที่เป็นอุดมคติหรือภาพในพระราชวังวาติกัน(chambre de la Signature) เขากล่าวยกย่องราฟาเอลว่า อัจฉริยะศิลปินผู้นี้มุง "วาดภาพมนุษย์ในอุดมคติหรือที่ควรจะเป็น" ซึ่งแสดงถึงการใ้จินตนาการและความฝันสร้างโลกเนรมิตที่สมบูรณ์ และมีแต้ราฟาเอลผู้เดียวเท่านั้นที่สามารถทำเช่นนี้ใ้ได้ (OC V, p.524)

มาลโร้ซตั้งข้อสังเกตว่า ผลงานชิ้นหลังๆของไมเคิล แองเจโลและราฟาเอล เช่น ประติมากรรม ชื่อ "Le Penseur" (นักคิด) และ "La nuit" (รัตติกาล) และของไมเคิล แองเจโล กับภาพจิตรกรรมของราฟาเอล ชื่อ "Le Triomphe de Galatée" (ชัยชนะของเทวนารีกาลาเต้) มีลักษณะที่เน้นอากัปกิริยาที่เกินจริงไม่เป็นธรรมชาติ ทำให้ศิลปินรุ่นหลังในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 นำวิธีการนี้ไปพัฒนาสร้างงานศิลปะแนวใหม่ที่เรียกว่า แมนเนอริสม์ (Mannerisme) ซึ่งปรับเน้นส่วนต่างๆของร่างกายบุคคลตามความพอใจของศิลปิน เช่น จิตรกรชาวอิตาลี ชื่อเลอ ปาร์เมซง (Le Parmesan) วาดภาพแม่พระที่มีพระสอยยาวและพระหัตถ์เรียวยาวเกินความเป็นจริง ในภาพจิตรกรรมชื่อ "La Madonne au long cou" (มาดอนนาพระสอยยาว) และ "La Main florale" (พระหัตถ์ดอกไม้, 1535-1540) ส่วนประติมากรชาติเดียวกันชื่อเลอ ปริมาติส (Le Primatice) ที่ใ้รับเชิญไปตกแต่งพระราชวังฟงแตนโบลในฝรั่งเศส ก็ใ้สร้างภาพปูนปั้นนางไม้ (nymphes) ที่มีเรือนร่างสูงเพรียวระหงเกินความเป็นจริง เป็นต้น มาลโร้ซตั้งข้อสังเกตด้วยว่าศิลปะแมนเนอริสม์นั้นมิพัฒนาการพร้อมๆกับอัจฉริยภาพของจิตรกรรมในนครเวนิส

หลังจากที่กรุงโรมถูกย่ำยีโดยกองทัพของจักรพรรดิซาร์ลส์ ที่ 5 แห่งสเปนในปี ค.ศ. 1527 บรรดาศิลปินต้องแตกกระสานซ่านเซ็นไปอยู่เมืองอื่น เวนิสเลยกลายเป็นศูนย์กลางศิลปะในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาโดยเฉพาะทางด้านจิตรกรรม

มาลโร้ซชี้ว่าลีโอนาร์โด ดา วินชี (Léonard de Vinci, 1452-1519) เป็นศิลปินใหญ่ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงครึ่งหลังของยุคทองแห่งยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาในอิตาลี ก่อนใ้รับเชิญไปอยู่ราชสำนักฝรั่งเศส เขาใ้คิดค้นการใช้เงาและหลักหนีจากความเป็นจริงด้วยการสร้างบรรยากาศของฉากหลังใ้ดูคล้ายกับถูกหม่มคลุมด้วยหมอก ซึ่งนอกจากจะช่วยให้แสดงระยะใกล้-ไกลใ้ดีดึกว่าเดิมแล้ว ยังแนะถึงความเร้นลับของจักรวาลและกระตุ้นอารมณ์ฝันใ้แก่ผู้ชมราวกับในกวีนิพนธ์ มาลโร้ซยกข้อเขียนของดา วินชีที่กล่าวว่า "กวีนิพนธ์คือจิตรกรรมที่เร้าความรู้สึกผ่านทางหูแทนตา" (La poésie est une peinture qui se sent au lieu de se voir – OC V, p.602) และชี้ว่าดา วินชี เชื่อมโยงจิตรกรรมกับกวีนิพนธ์ด้วยการใ้เงาตามที่ใจปรารถนา ดังเช่น ในภาพ "La Joconde" (โมนาลิซ่า, 1503-1506) ที่มีชื่อเสียง มาลโร้ซชี้ด้วยว่าศิลปินใหญ่อีกผู้นึง คือ ผูู้ใ้ให้อธิพลแก่จิตรกรสกุลช่างเวนิส โดยเฉพาะแก่ ทิเชียน (Titien, 1488-1576) และตินโตเรตโต (Le Tintoret, 1518-1594)

มาลโร้ซวิเคราะห์ว่าลักษณะเด่นของสกุลช่างเวนิส คือ การเน้นการใช้สี รูปทรงและแสง-เงาอย่างอิสระตามอำเภอใจ สีและแสงของสกุลช่างนี้มีความซับซ้อนเพราะมีเป้าหมายที่จะสร้างสรรค์

ผลงานที่ไม่เลียนแบบธรรมชาติ โดยมุ่งสร้างเอกภาพจากความหลากหลาย ทำให้สีและแสงสอดประสานกันราวกับเสียงดนตรีในซิมโฟนี จิตรกรกลุ่มนี้นำเสนอภาพเกี่ยวกับเทพปกรณัม เช่น “La Vénus d’Urbino” (เทพีวีนิัสแห่งอูร์บิโน, 1538) ของทิเชียน และบางครั้งทิเชียน ก็จะนำเสนอภาพเกี่ยวกับศาสนาในลักษณะที่เป็น“รูปเคารพที่เป็นยิ่งกว่าความเป็นจริง” (icône de l’irréel) โดยเสนอภาพแม่พระมารีย์ให้งามเหมือนเทวนารีวีนิัส เช่นในภาพ “La Pietà de Venise” (1576) นำสังเกตว่ามาโลโรซแสดงความชื่นชมผลงานของทิเชียนในวัยชราเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะภาพชื่อ “La Nymphe et le Berger” (นางไม้กับคนเลี้ยงแกะ, 1570) ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในภาพกับฉากหลังที่เน้นถึงความเร้นลับของจักรวาล มาโลโรซเปรียบเทียบจิตรกรรมของทิเชียนว่าเป็นเสมือนบทกวี และเปรียบเทียบยิ่งใหญ่ของจิตรกรผู้นี้กับมหากวีเชกสเปียร์ ในแง่ที่ทำให้รู้สึกถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาลอันเร้นลับ (OC V, p. 602) นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบภาพของจิตรกรทิเชียน กับอุปรากรเรื่องออร์ฟิอุส (Orphée, 1607) ของคีตกวีชาวอิตาลี ชื่อมอนโตเวิร์ดี (Monteverdi) ด้วย

มาโลโรซตั้งข้อสังเกตด้วยว่าจิตรกรสกุลช่างเวนิสนี้มักนิยมวาดภาพสเกตช์โดยใช้พู่กันกับสี ก่อนที่จะเติมแต่งให้เป็นภาพจิตรกรรมที่สมบูรณ์ เช่นงานสเกตช์สำหรับภาพชื่อ “Le Paradis” (สวรรค์) และ “Créatures en signes” (ภาพร่างบุคคล, 1579-1581) ของดินโตเรโต นอกจากนี้มาโลโรซยังชี้ด้วยว่า จิตรกรสกุลช่างเวนิสให้อิทธิพลแก่จิตรกรอื่นๆ ในยุโรปอีกหลายคน อาทิ เรมบรันท์ (Rembrandt) รูเบนส์ (Rubens) (เนเธอร์แลนด์) เลอเกรโก (le Greco), เวลาซเกซ (Vélasquez), โกยา (Goya) (สเปน) และปูแซ็ง (Poussin) (ฝรั่งเศส) แต่ผู้ที่รับมรดกของสกุลช่างเวนิสแล้วตั้งคำถามเชิงโต้แย้งเป็นคนแรก คือ เรมบรันท์

มาโลโรซชี้ว่าจิตรกรชาวดัตช์เรมบรันท์ แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ค.ศ. 1606-1669) นั้น แม้จะรับมรดกจากสกุลช่างเวนิสในแง่การใช้แสง-เงาแต่เขาก็นำไปพัฒนาจนมีลักษณะเฉพาะของตนเอง จิตรกรผู้ซึ่งนับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ที่ได้สร้างผลงานทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาและที่ไม่เกี่ยวกับศาสนา ภาพวาดที่เกี่ยวกับศาสนาที่มีชื่อเสียง ได้แก่ “Trois Croix” (ไม้กางเขนทั้งสาม, 1653) ซึ่งจิตรกรเล่นแสง-เงา โดยให้แสงจ้าส่องตรงกลางภาพตัดกับส่วนอื่นๆ ที่มีดสีล้วน เน้นถึงจิตวิญญาณที่สูงส่งของพระคริสต์ และแฝงด้วยความสงสารเห็นใจจากศิลปินผู้วาดภาพ มาโลโรซชี้ด้วยว่านับตั้งแต่ปีค.ศ. 1642 อันเป็นปีที่ซาสเกีย (Saskia) ภรรยาสุดที่รักถึงแก่กรรม เรมบรันท์เลิกวาดภาพอย่างที่ว่าจ้างต้องการให้ทำ แต่จะวาดตามที่ใจปรารถนา เช่น ภาพชื่อ “Ronde de Nuit” หรือ “The Night Watch” (1642) และในช่วงวัยชราเขาวาดภาพเหมือนตัวเองที่มีท่าทางเย้ยหยัน หรือคล้ายกำลังสนทนากับความตายหรือกับสิ่งที่ไม่เคยรู้จัก เช่นภาพชื่อ “Autoportrait de Cologne” (ภาพเหมือนตัวเองแห่งโคโลญจน์, 1668) นำสังเกตว่ามาโลโรซเน้นการบรรยายภาพจิตรกรรมชื่อ “Le Boeuf écorché” (ซากวัวชำแหละ, 1655) ซึ่งเขาติดใจมาตั้งแต่ช่วงวัยเยาว์ เขาคิดว่าภาพที่ทรงพลังภาพนี้แฝงไว้ด้วยการตั้งคำถามเชิงอภิปรายญาทำนองเดียวกับเชกสเปียร์และคอสโตเฟสกี และ

เปรียบเทียบว่า ความเร้นลับที่แฝงอยู่ในการสนทนาระหว่างตัวละครกับแสง-เงาที่เป็นปริศนาในภาพ “ซากวัวฆ่าแหละ” นั้น คล้ายกับความเร้นลับในตัวมนุษย์และความเร้นลับในจักรวาลที่เชกสเปียร์นำเสนอผ่านตัวละครชื่อพรอสเพโร (Prospero) ในบทละครเรื่อง *The Tempest* (พายุพิโรธ) (OC V, p.646)

เล่ม 3 : L’Intemporel (จีรังกาล), 1976

ในความเรียงเล่มที่ 3 (สุดท้าย) ของชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ หรือ **La Métamorphose des dieux** นี้ มาลโรซซ์ชี้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับ “โลกที่เป็นยิ่งกว่าความเป็นจริง”(le monde de l’irréel) ซึ่งเป็นที่นิยมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาในอิตาลีนั้น จะถูกโต้แย้งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะในปีค.ศ. 1863 อันเป็นที่จิตรกรใหญ่ชาวฝรั่งเศสชื่อเดอลาครัวซ์ (Delacroix, 1798-1863) ถึงแก่กรรม และเป็นปีที่เอดูอาร์ด์ มานันต์ (Edouard Manet, 1832-1883) จิตรกรฝรั่งเศสรุ่นใหม่เสนอภาพจิตรกรรมที่ชื่อ *L’Olympia*

มาลโรซซ์ชี้ว่ามานันต์เป็นจิตรกรคนแรกที่ปฏิเสธการสร้างภาพให้เป็นอย่างยิ่งกว่าความเป็นจริง รวมทั้งปฏิเสธแนวทางของจิตรกรกลุ่มโรแมนติคที่นิยมเติมความฝันและจินตนาการให้แก่ความเป็นจริง ทั้งยังปฏิเสธวิธีการของกลุ่มสำนึกนิยมที่มุ่งเสนอความเป็นจริงเป็นสำคัญด้วย มานันต์ต้องการนำเสนอจิตรกรรมเพื่อจิตรกรรมเท่านั้น ไม่ต้องการนำเทวนารีวินัสมาใช้เป็นสัญลักษณ์ ไม่ต้องการเสนอเรื่องราวจากเทพปกรณัม ไม่สนใจเนื้อหา ไม่เลียนแบบธรรมชาติ ไม่เล่นแสง-เงา ไม่เสนอมิติแสดงความลึกของภาพ เขาสนใจแต่ความเป็นจิตรกรรมแท้ๆ โดยให้ความสำคัญสูงสุดต่อรูปทรง (forme) สี และรอยปาดของพู่กันอย่างอิสระ ผลก็คือภาพ *L’Olympia* (1865) ของเขาถูกปฏิเสธจากคณะกรรมการ ไม่ได้รับอนุมัติให้เข้าร่วมแสดงในงานนิทรรศการศิลปะที่ทางการจัดขึ้น ทำให้มานันต์ต้องส่งภาพนี้ไปแสดงร่วมกับศิลปินที่ถูกปฏิเสธคนอื่นๆ ในห้องแสดงงานที่ถูกปฏิเสธ (Salon des Refusés) ในปีค.ศ. 1865

ภาพ *L’Olympia* นี้ มานันต์ได้แรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมของทิเชียน ชื่อ *La Vénus d’Urbin* (เทพีวีนิัสแห่งอูร์บิโน, 1538) แต่เขานำมาพลิกแพลงเพื่อแสดงถึงการต่อต้านขนบประเพณีการวาดภาพแบบคลาสสิก และเพื่อต่อต้านกฎเกณฑ์ทางสุนทรียศาสตร์แบบที่สภาศิลปะแห่งรัฐกำหนด ขณะที่ภาพต้นแบบแสดงให้เห็นภาพเทวนารีวินัสเปลือยมีท่าที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสา มีสุนัข(สัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์)และหญิงรับใช้อยู่ใกล้ๆ มานันต์กลับเปลี่ยนเป็นวาดภาพหญิงโสเภณีเปลือย ผิวขาว นอนท่าเดียวกับต้นแบบ แต่หันหน้ามองตรงมาที่คนดูอย่างไม่สะทกสะท้านด้วยท่าที่ที่ยั่วยุคมารมณณ์ โดยมีหญิงรับใช้ผิวดำถือช่อดอกไม้(ที่ถูกค่านำมาให้)และแมวดำ(สัญลักษณ์เพศชาย)ที่ทำท่ายกหางเหมือนพร้อมที่จะกระโจนเข้าใส่ การแปรแปลงเทวนารีวินัสที่นำ

นับถือและเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักที่สูงส่ง มาเป็นหญิงโสเภณีที่บูชาเงิน ทำให้มานะต์ถูกโจมตีอย่างหนักกว่าเป็นผู้ทำลายรูปเคารพ (iconoclaste) และเสนอกาฬที่ขัดต่อจริยธรรมอันดีของสังคม นอกจากนี้เทคนิควิธีการนำเสนอสีที่ตัดกัน (ขาว/ดำ) ไม่มีแสง-เงา และไม่มีมิติความลึก (perspective) ก็ทำให้เขาถูกวิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนรุนแรง เกราะหัดที่โบคแลร์ซึ่งเป็นกวี-นักวิจารณ์ศิลปะหัวก้าวหน้าคอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุน จึงทำให้มานะต์ผ่านพ้นช่วงวิกฤตของชีวิตไปได้

มาลโรซ์ชี้ว่า หลังจากที่มานะต์ได้บุกเบิกสร้างจิตรกรรมสมัยใหม่ แม้จะได้รับการต่อต้านจากสังคม แต่ก็ได้เปิดทางให้แก่จิตรกรหัวก้าวหน้าอีกหลายคนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อาทิ เซซาน (Paul Cézanne, 1839-1906) ฟาน ก็อก (Vincent Van Gogh, 1853-1890) รูโอลท์ (Georges Rouault, 1871-1958) และโดยเฉพาะปิกัสโซ (Pablo Picasso, 1881-1973) ศิลปินเหล่านี้ได้สืบทอดแนวคิดและผลงานของมานะต์ โดยถือว่า “จิตรกรรมคือคุณค่าสูงสุดของพวกเขาและเป็นหนึ่งในคุณค่าที่สูงที่สุดในโลก” (OC V, p.796) และต่างก็พบว่าเป็นการยากที่จะสร้างงานศิลปะโดยปฏิเสธ “ศิลปะล้ำค่า” แห่งพิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์ของตน แต่ทว่าก็ต้องพยายามเอาชนะอิทธิพลของ “ครูดั้งแบบ” ด้วยการคิดค้นลีลาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนให้ได้ มาลโรซ์ยกตัวอย่างกรณีของเซซานที่ติดใจผลงานของศิลปินใหญ่ในอดีตถึง 4 ศตวรรษซึ่งอยู่ใน “พิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์” ของเขา แต่ในที่สุด เซซานก็ได้สลัดตนเองให้หลุดพ้นจากอิทธิพลของต้นแบบ และสร้างสรรค์จิตรกรรมที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวขึ้นมาได้

มาลโรซ์ชี้ว่าพิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์ทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และความต่อเนื่องของงานศิลปะ และชี้ด้วยว่าแนวคิดเรื่องความเป็นนิรันดร์ (l'éternité) ความเป็นอมตะ (l'immortalité) และความจริงที่ไม่ขึ้นกับกาลเวลา (l'intemporalité) นั้นมีผลต่อศิลปิน ไม่ใช่ในแง่ของความคิดเท่านั้น แต่มีผลในแง่ความรู้สึกพื้นฐานด้วย ทั้งนี้ความรู้สึกเกี่ยวกับจริงกาลนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการยุบรวมแนวคิดเรื่องความเป็นนิรันดร์และแนวคิดเรื่องความเป็นอมตะเข้าด้วยกัน โดยเกิดขึ้นขณะที่ศิลปินกำลังสร้างงานบนฐานของความเชื่อที่ว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะสามารถหนีพ้นอำนาจของเวลา สามารถมีชีวิตรอดและดำรงอยู่ในช่วงเวลาที่ยาวนานจนถึงคนรุ่นหลังได้ แม้ว่าชีวิตของผู้สร้างจะสูญสิ้นไปแล้วก็ตาม

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าการค้นพบจิตรกรรมแนวใหม่ของมานะต์ ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นประจวบกับช่วงเวลาที่เกิดการค้นพบกวีนิพนธ์แนวใหม่ของกวีใหญ่อีกผู้หนึ่งคือ มาลาร์เม่ (Stéphane Mallarmé, 1842-1898) และชี้ด้วยว่าศิลปินสมัยใหม่หลายคนนับตั้งแต่มานะต์ ฟานก็อก ตลอดจนปิกัสซोनั้นต่างก็ตั้งใจสร้างงานศิลปะโดยมุ่งเข้าถึงสัจธรรม (Vérité) หรือโลกอันสูงส่งที่อยู่เหนือความเป็นจริงที่เห็นได้ด้วยตา และที่สำคัญศิลปินใหญ่เหล่านี้ต่างก็ยอมรับนับถืออำนาจการสร้างสรรค์ของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าเหตุใดมาลโรซ์ผู้ประพันธ์จึงได้นำข้อเขียนของฟานก็อกมาไว้ในบทนำ (prologue) ของหนังสือชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ ซึ่งมีใจความว่า

“ในชีวิตผมและในจิตรกรรม ผมอาจขาดพระเจ้าได้ แต่(แม้กำลังป่วย) ผมก็ไม่อาจขาดพลังสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่าผมและคือชีวิตของผม” (OC V, p.3) และดูข้างต้นในข้อ I.1.2

มาลโรซ์ระบุว่า “พิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์” ของเขา ไม่ได้เปิดรับเฉพาะศิลปะตะวันตกเท่านั้น แต่เปิดรับศิลปะเอเชีย-ศิลปะตะวันออกไกล ศิลปะแอฟริกา ศิลปะโอเชียเนีย ตลอดจนศิลปะเด็ก ศิลปะของคนบ้า ฯลฯ ด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะตะวันออกไกล เขาตั้งข้อสังเกตว่าภาพจิตรกรรมของจีนและญี่ปุ่นนั้นมีขนบประเพณีที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันโดยผ่านการเปลี่ยนแปลงต่างๆมายาวนาน ทั้งนี้ศิลปะตะวันออกไกล ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สีหรือไม่รู้จักสีมากเหมือนในตะวันตก ตะวันออกไกลมีภาพวาดด้วยหมึกสีเดียว (ซึ่งต่างจากภาพเฟรสโกของเอเชียส่วนอื่นที่มีหลายสี เช่น อินเดีย) ก่อนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 คนตะวันตกรู้จักภาพวาดของตะวันออกไกลจากภาพสำเนาเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงคุณภาพของภาพต้นฉบับ ไม่รู้สึกถึงคุณค่าการลดหลั่นของสี และพื้นฐานของพุทธศาสนา มาลโรซ์ชี้ว่าการเข้าถึงภาพต้นฉบับจริงทำให้ได้เห็นภาพม้วนที่ระบายด้วยหมึกจีนหรือสีเอกรงค์ (le lavis) ของตะวันออกไกลนั้น มีความแตกต่างจากภาพจิตรกรรมตะวันตก ทั้งแง่แนวคิดและกลวิธีทางศิลปะ และเสนอว่าศิลปินตะวันตกควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาพม้วนของจีนและญี่ปุ่นรวมทั้งภาพวาดเช่นนี้ให้มากขึ้น

มาลโรซ์นำภาพ “น้ำตกนาชิ” (la Cascade de Nachi) ซึ่งเป็นภาพม้วนใหม่ที่มีชื่อเสียงของจิตรกรญี่ปุ่นนิรนามในคริสต์ศตวรรษที่ 14 มาเปรียบกับภาพจิตรกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ของเซซานชื่อ “Lac d’Annecy” (ทะเลสาบอานน์ซี, 1896) ซึ่งเขาเห็นว่ามีความใกล้เคียงกัน แต่มีความแตกต่างกันมาก ในแง่ที่ภาพน้ำตกนาชิมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ แสดงน้ำตกที่ตกจากหน้าผาเป็นทางยาวคล้ายดาบ เป็นสัญลักษณ์ของเทพของสิ่งเหนือธรรมชาติหรือจิตวิญญาณ มีความศักดิ์สิทธิ์ เร้นลับแฝงด้วยสิ่งที่มาลโรซ์เรียกว่า “ความเป็นจริงภายใน” (La Réalité intérieure) ในขณะที่จิตรกรรมของเซซานถ่ายทอดธรรมชาติโดยมุ่งเน้นคุณค่าของจิตรกรรมเป็นสำคัญ

มาลโรซ์ชี้ว่าจิตรกรตะวันตกไม่ได้สนใจเรื่องความเป็นจริงภายใน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องอติวิสัย อันที่จริงทางตะวันตกก็มีคริสต์ศิลป์ที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า ศาสนาของตะวันออกไกลไม่มีพระเจ้า สำหรับชาวตะวันออกไกลความเป็นจริงภายในไม่ได้เป็นเพียงสัจธรรม (Vérité) เท่านั้น แต่เป็นวิธีหลักหนีชีวิตเพื่อสื่อถึงสาระ (essence) ของสัจธรรม ซึ่งช่วยเผยแสดงคุณภาพของชีวิต ทำให้มนุษย์ไม่ตกอยู่ในความโดดเดี่ยว และสามารถสื่อสารกับโลกภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศิลปะในตะวันออกไกลจึงไม่ใช่เพียงเพื่อความสุนทรีย์ แต่เป็นความพยายามที่จะสลายตัวตนเพื่อจะได้หลอมรวมกับจักรวาล ในขณะที่ตะวันตกเน้นตัวตนและพยายามที่จะควบคุมหรือพิชิตจักรวาลให้ได้

มาลโรซ์นำภาพม้วนแบบแวนสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 12-13 ชื่อ “ภาพเหมือนของชิเกโมริ” (Le Portrait de Shigemori) ของจิตรกรญี่ปุ่นทาคาโนบุ (Takanobu) มาเปรียบกับภาพวาดสีน้ำมัน

ของปีเอโร เดลลา ฟรานเชสกา จิตรกรชาวอิตาลีแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 15 ชื่อ “Le Baptême du Christ” (พิธีศีลจุ่มของพระคริสต์) มาลโรซ์ชี้ว่าทั้ง 2 ภาพนี้ดูมีความสงบ (sérénité) คล้ายกัน แต่ก็มีความแตกต่างของวิธีการนำเสนอบุคคลในภาพ ภาพบุคคลใน “ภาพเหมือนของซิเกโมริ” ซึ่งระบายสีหมึกและสีน้ำมันบนผ้าไหม ไม่แสดงแสงและเงา หากแต่แสดงความเหมือนของผู้เป็นแบบด้วยเส้นเรขาคณิต เสื้อผ้าซึ่งเป็นชุดประจำตำแหน่งโซกุจะมีปีกไหล่กว้างเป็นเส้นตรง การใช้เส้นตรง เส้นหักมุมของเสื้อผ้า ช่วยให้ภาพดูสงบนิ่ง มีความคม ทั้งๆที่เป็นภาพ 2 มิติ ไม่มีที่ว่าง และแนบถึงช่วงเวลาในเชิงอภิปรัชญา (instant métaphysique) ในขณะที่ภาพคนเหมือนของปีเอโร เดลลา ฟรานเชสกา มีปริมาตร มีที่ว่าง มีการสอดใส่จินตนาการของศิลปิน ทำให้รู้สึกได้ว่าใบหน้าท่าทางของบุคคลในภาพบ่งบอกว่ามีอะไรเกิดขึ้นโดยแสดงช่วงเวลาที่เกิดความสะเทือนใจ (instant dramatique) และแสดงข้อขัดแย้งระหว่างระเบียบกับความยุ่งเหยิง

มาลโรซ์ระบุว่าพิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์ของเขาเปิดรับศิลปะอิสลามในอินเดีย เปอร์เซีย และตุรกี เข้ามาด้วย เขาเชื่อว่าศิลปะอิสลามซึ่งตะวันตกมองว่าเป็นศิลปะตกแต่งนั้นไม่ถูกต้อง และลวดลายอาราเบสก็แบบอาหรับ (arabesque) นั้น แม้จะสามารถใช้เป็นลายประดับตกแต่ง แต่ที่จริงเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงพระอัลเลาะห์ ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบพรมแขวนในศิลปะอิสลามกับภาพวาดของตะวันตก เพราะพรมแขวนมีลักษณะเป็นนามธรรมที่สื่อถึงพระเจ้า ในขณะที่ภาพวาดของตะวันตก แม้จะเป็นภาพนามธรรม แต่ก็ยังบอกถึงตัวตนผู้วาด อย่างไรก็ตาม มาลโรซ์ก็ยังยืนยันว่าศิลปะมุสลิมไม่เลียนแบบธรรมชาติ และไม่แยกความแตกต่างระหว่างศิลปะชั้นรองกับศิลปะชั้นสูง

มาลโรซ์ระบุว่าพิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์ของเขาเปิดรับศิลปะแอฟริกา, ศิลปะจากหมู่เกาะ, ศิลปะที่แสดงออกอย่างอิสระและดิบพลัน (art brut), ภาพวาดของเด็ก และของคนบ้าด้วย เขาตั้งข้อสังเกตว่าการมองศิลปะของเรา (ตะวันตก) แปรเปลี่ยนไป จากการที่ตะวันตกไม่เคยยอมรับผลงานของสังคมที่ไร้ประวัติศาสตร์ ก็เปลี่ยนมายอมรับมากขึ้น ศิลปะแอฟริกา (เช่น หน้ากากโดคอน (Dogon), เครื่องรางของขลังของลัทธิวูดู (Vaudou), ศิลปะจากหมู่เกาะ (เช่น เกาะโซโลมอน ฟิจิ, วานัวตู), ศิลปะของอินเดียแดงเผ่าโฮปี (Hopi) และศิลปะจากเม็กซิโกยุคโบราณ ซึ่งในตอนแรกรู้จักกันในชื่อ ศิลปะพริมิทีฟ หรือ “arts sauvages” และถูกมองว่าเป็นวัตถุพื้นบ้านหรือวัตถุสะสมทางชาติพันธุ์วิทยา แต่ต่อมาก็ได้รับการยอมรับจากศิลปินในปัจจุบันว่าเป็นงานประติมากรรม โดยเฉพาะนับตั้งแต่ยุคคิวบิสม์เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามมาลโรซ์ชี้ว่าปีกัสโซ ไม่ได้วาดภาพชื่อ “Les Demoiselles d’Avignon” (หญิงสาวแห่งเมืองอาวียงง, 1906-1907) เพราะได้รับแรงบันดาลใจจากรูปทรงของหน้ากากแอฟริกา แต่ที่วาดเพราะเขารู้สึกกลัวภูตผีจิตวิญญาณที่สิงอยู่ในหน้ากากและเครื่องรางเหล่านี้ จึงต้องการขับไล่มันออกไปด้วยการวาดภาพนี้ขึ้นมา (ดูข้างต้น)

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าศิลปินฝรั่งเศสในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มองผลงานสะสมในพิพิธภัณฑ์มานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยาที่ทรอกาเดโร (Trocadéro) ทำนองเดียวกับตอนที่ศิลปินในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มองผลงานศิลปะที่นำไปเลียนรวบรวมมาไว้ในพิพิธภัณฑ์แล้วทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานแนวใหม่ที่ต่างจากแนวนิยมที่สภาศิลปะแห่งรัฐกำหนด ที่เคยทำกันมา เขาชี้ด้วยว่าศิลปะปริมิทีฟ(ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “arts premiers”) ซึ่งมีมนต์ขลัง มีความศักดิ์สิทธิ์และความเหนือธรรมชาตินั้น จัดได้ว่าเป็น “ศิลปะที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน” (arts de l'aléatoire) กล่าวคือไม่มีการระบุผู้สร้างหรือประวัติการสร้าง มีการแสดงออกอย่างอิสระและสร้างความประหลาดใจ ทั้งนี้มาลโรซ์ถือว่าศิลปะเด็ก ศิลปะของคนบ้า, ศิลปะที่แสดงออกอย่างอิสระและฉับพลัน รวมทั้ง “งานศิลปะสำเร็จรูป” (ready – made) ของมาร์แชล ดูชองปี (Marcel Duchamp) ก็ถูกจัดอยู่ในกลุ่มศิลปะที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนนี้ด้วย

ปลายปีค.ศ. 1975 (ก่อนถึงแก่กรรม 1 ปี) มาลโรซ์ได้รับเชิญให้ไปที่เกาะเฮติ (Haïti) เพื่อเยี่ยมชมผลงานของชุมชนจิตรกรกลุ่มแซงต์-โซเลย์ (Saint – Soleil) ซึ่งวาดภาพ “ศิลปะไร้เดียงสา”(art naïf) เพื่อสื่อสารกับคนตายหรือถึงเหนือธรรมชาติ และแสดงออกซึ่งการผสมผสานระหว่างความเชื่อแบบวุฒิกับคริสต์ศาสนา จิตรกรกลุ่มนี้ใช้สีจัดจ้าน เข้มข้น ปาดป้ายพู่กันอย่างอิสระและฉับพลัน แสดงรูปทรงที่ทำให้นึกถึงผีและนึกถึงบทบาทของเวทย์มนตร์บางอย่าง ไม่มีการตั้งชื่อภาพและไม่ทำเพื่อจำหน่าย จิตรกรกลุ่มนี้ถือว่าภาพวาด คือ เครื่องสังเวद्यแต่สิ่งเร้นลับที่พวกเขาสื่อสารด้วย มาลโรซ์รวมงานศิลปะของจิตรกรกลุ่มนี้เข้ากับกลุ่มศิลปะที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน โดยได้เขียนถึงในบทกวีสุดท้ายของ **L’Intemporel** เพราะเห็นว่าเป็นผลงานที่แสดงถึงการสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับศิลปะกับความเชื่อ

ในบทกวีสุดท้ายของ **L’Intemporel** (จีรังกาล) ซึ่งเป็นหนังสือศิลปะเล่มสุดท้ายของชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ คือ มาลโรซ์ผู้ประพันธ์พยากรณ์ไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ในมโนทัศน์จะพบกับความเปลี่ยนแปลงอีก จากเทคโนโลยีการถ่ายภาพนิ่งจะเปลี่ยนมาเป็นเทคโนโลยีที่ใหม่กว่าในรูปของทัศนศิลป์ เช่น วิดีทัศน์ โทรทัศน์และภาพยนตร์ศิลปะ ซึ่งเสนอภาพเคลื่อนไหวที่มีสีสัน มีชีวิตชีวา ถ่ายทอดลีลาและกระบวนการสร้างสรรค์ได้อย่างรวดเร็วทันใจ และทำให้ตื่นตาตื่นใจได้มากกว่าภาพนิ่ง มาลโรซ์เสนอไว้ในปีค.ศ. 1975 (ซึ่งขณะนั้นยังไม่ผู้นิยมทำภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับศิลปะ) ว่าพิพิธภัณฑ์ในมโนทัศน์ในรูปของวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์ศิลปะ นอกจากจะทำให้มหาชนเกิดความสนใจที่จะศึกษางานศิลปะของโลกมากขึ้น และจะทำให้เกิด “การสนทนา” ระหว่างศิลปะต่างยุค ต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรมอย่างมีชีวิตชีวายิ่งขึ้นแล้ว ยังจะทำให้เราเห็นวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของงานศิลปะจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนจะทำให้มุมมองของเรามีต่องานศิลปะแปรเปลี่ยนไปด้วย ในการนี้มาลโรซ์เสนอให้มีการถ่ายทำภาพยนตร์เกี่ยวกับศิลปะในแหล่ง

อารยธรรมสำคัญของโลก (เช่น ที่เอลโลรา) และเกี่ยวกับผลงานศิลปะของศิลปินสำคัญๆ (เช่น ปิกัสโซ) เป็นต้น

จากการศึกษาผลงานว่าด้วยศิลปะชุดสุดท้ายของมาลโรซ์ เห็นได้ว่าผลงานชุดนี้แสดงถึงความสามารถของมาลโรซ์ในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับศิลปะที่ตกผลึกแล้ว ด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ดงามลงตัวหลังจากได้นำเสนอทัศนะเกี่ยวกับศิลปะมาตั้งแต่ค.ศ. 1922 ทั้งในรูปของการเขียนคำนำในสูจิบัตร บทวิจารณ์ศิลปะ ปาฐกถา การให้สัมภาษณ์ และในรูปของหนังสือตั้งแต่ชุด **จิตวิทยาศิลปะ เสียงแห่งความเจ็บและ พิพิธภัณฑ์ในมโนทัศน์ว่าด้วยประติมากรรมโลก** มาลโรซ์ได้ย้าถึงเนื้อหาและแนวคิดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบพิพิธภัณฑ์ในมโนทัศน์ ทฤษฎีการแปรสภาพของงานศิลปะ การสร้างสรรค์ที่ไม่เลียนแบบบรรพชน การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินและการต่อสู้กับชะตากรรม โดยสำรวจผลงานศิลปะตั้งแต่ยุคแรกที่สร้างสรรค์จากความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระเจ้า ซึ่งมาลโรซ์เรียกว่า “งานสร้างสรรค์ที่เน้นสัจธรรม” (L’Imaginaire-de-Vérité) ผ่านยุคที่ยึดถือความงามหรือความเป็นจริงที่เป็นอุดมคติ (L’Irréel) ยุคศิลปะสมัยใหม่ที่ถือว่าศิลปะคือเป้าหมายในตัวของมันเอง จนกระทั่งถึงยุคแห่งศิลปะที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งมาลโรซ์เรียกว่า “ศิลปะเกินกำหนด”(L’art de l’aléatoire)

ในผลงานชุดนี้โดยเฉพาะใน **L’Intemporel** มาลโรซ์แสดงถึงความประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีและศิลปะ ซึ่งเป็นผลงาน 2 สาขาที่เขารักมากที่สุด นอกจากจะเปรียบเทียบผลงานของศิลปินกับผลงานของกวี เช่น ทิเชียน กับ เซกสเปียร์ หรือเปรียบเทียบศิลปะตะวันตก (ฝรั่งเศส) กับศิลปะตะวันออกไกล (จีน ญี่ปุ่น) โดยนำเสนอลักษณะเด่นของศิลปะตะวันออกอย่างน่าสนใจ และที่สำคัญ มาลโรซ์ได้ใช้พรสวรรค์ของความเป็นนักเขียนสร้างฉาก สร้างสำนวน ภาษา โวหาร ภาพพจน์ จังหวะที่ทำให้ข้อเขียนของเขามีลักษณะของบทกวีร้อยแก้วที่ดึงดูดใจผู้อ่าน ซึ่งในแง่ของศิลปะการประพันธ์เราจะศึกษาต่อไปในบทที่ 5

ปฏิกิริยาของนักวิจารณ์

ปฏิกิริยาของผู้รับผลงานชุด **La Métamorphose des dieux** (รูปแปรแห่งทวยเทพ) นั้นมีทั้งเชิงลบและเชิงบวก แต่มีเชิงบวกมากกว่า

แบร์นาร์ด เตแซดร์ (Bernard Teyssèdre) นักหนังสือพิมพ์ วิจารณ์ว่ามาลโรซ์เขียน **L’Intemporel** เหมือนประวัติศาสตร์ศิลป์ซึ่งมีส่วนที่ขาดหายไปมากและทำให้เห็นว่าเป็นงานที่เหมาะสมสำหรับ “สาธารณชน” ที่ชอบการสังเคราะห์แบบย่อยๆ และสนองตอบความคาดหวังของ “ผู้มีรสนิยม” ที่ต้องการเข้าถึง “มายาแห่งวัฒนธรรม” และกล่าวหาว่ามาลโรซ์ไม่ให้ความสนใจศิลปะแนวคอนเซปชวลอาร์ต บอดีอาร์ต หรือปอปอาร์ตเลย²⁵ ส่วนปีแยร์ เดอบัวเดฟร์ (Pierre de Boisdeffre) ก็ติงว่ามาลโรซ์ไม่มีอะไรก้าวหน้าเลยนับตั้งแต่งานเขียนเรื่อง **Le Musée Imaginaire** (1947) และกล่าวหาว่ามาลโรซ์ละเลยขบวนการเซอร์เรียลลิสม์ และไม่ได้สังเกตเลยว่าภาพรวมของศิลปะสมัยใหม่

หันมาเน้นสิ่งที่เป็นจริงอย่างสุดขีด (le réel hypertrophié) เน้นเรื่องร่างกาย และแนวคอนเซปชวลกันแล้ว²⁶

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ได้ติดตามศึกษาผลงานของมาล โรซ์อย่างลึกซึ้งจริงจังและต่อเนื่องยาวนาน กลับแสดงความชื่นชมข้อเขียนว่าด้วยศิลปะสูงสุดท้ายของเขาเป็นอย่างมาก อ็องรี กอคาร์ด์ และ มงเซฟ เคมีรี (นักวิชาการผู้จัดทำ Oeuvre Complètes, V) ได้ประเมินว่าหนังสือชดรูปแปรแห่งทวยเทพ โดยเฉพาะ **L'Intemporel** แสดงถึง “พัฒนาการสูงสุดของข้อคิดพินิจนึกของมาล โรซ์เกี่ยวกับศิลปะ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และความตาย” การนำแก่นเรื่องสำคัญๆ ที่ได้เสนอไว้ในข้อเขียนว่าด้วยศิลปะก่อนหน้านี้นี้มาจัดการประสานเรียงร้อยด้วยวิธีทางวรรณศิลป์จนทำให้เกิดความลุ่มลึกและมีผลที่ทรงพลังดึงดูดความสนใจของมหาชน ด้วยรูปแบบที่สมดุลลงตัว และด้วยคุณค่าของการตั้งคำถามที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับจิตวิญญาณ (profonde interrogation spirituelle) ถือได้ว่าเป็นความเรียงว่าด้วยศิลปะที่บรรลุถึงความสำเร็จมากที่สุด²⁷

แกตอง ปิกง(Gaëtan Picon) นักวิชาการด้านอักษรศาสตร์ เห็นว่าข้อเขียนชดรูปแปรแห่งทวยเทพ มีการใช้สำนวนโวหารที่น่าดึงดูดใจ ซึ่งเน้นถึงการเป็นนายของความคิด มีการใช้ภาพพจน์และจังหวะที่บ่งถึงความรู้สึกสงบ มีการควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง (le lyrisme) ดังเห็นได้จากรูปแบบภาษาที่ขัดเกล่าอย่างดีและการใช้ตัวอย่างที่กระชับ การสร้างระบบเปรียบเทียบได้อย่างชาญฉลาด²⁸

ดอม ซูร์ชองป์(Dom Surchamp)²⁹ และ อ็องเดร ชาสเทล(André Chastel)³⁰ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ศิลป์ทั้งคู่ เห็นร่วมกันว่า รูปแปรแห่งทวยเทพ มีรูปแบบที่สมบูรณ์ลงตัวทั้งในแง่เนื้อหาและการใช้ภาษาต่างจากเสียงแห่งความเจ็บ ซึ่งมีรายละเอียดอัดแน่น และมีความคลุมเครือในบางแง่ ทั้งสองเห็นตรงกันว่าข้อเขียนว่าด้วยศิลปะสูงสุดท้ายของมาล โรซ์นี้จัดได้ว่าเป็นผลงานชิ้นเอก (un chef d'oeuvre par excellence)

อ็องตวน แตรราช (Antoine Terrasse) ศิลปิน ชีวว่าขณะที่นักประวัติศาสตร์ศิลป์ทั่วไปศึกษาผลงานศิลปะในฐานะข้อเท็จจริง แต่มาล โรซ์กลับเน้นถึงพลังแห่งการสร้างสรรค์ และชี้ให้เห็นคุณค่าของผลงานศิลปะ นอกจากนี้ยังแสดงความใจกว้างที่ยอมรับศิลปะในสถานะที่ไม่แน่นอน (les arts d'aléatoire) คำนี้ถึงการเปลี่ยนแปลงของพิพิภพทัศน์ในมโนทัศน์อันเกิดจากสื่อทัศน และแสดงความชื่นชมที่มาล โรซ์เสนอให้นำสรรเสริญการสร้างสรรค์ พร้อมกับตั้งคำถามชวนให้คิดเกี่ยวกับความเร้นลับของศิลปะ³¹

ฌอง เลมารี(Jean Leymarie)³² นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชี้ว่า มาล โรซ์เปรียบเสมือน ‘ศิลปินในวงทัศนดุริยางค์’(musicien sans pareil de l'orchestre plastique) เขามีวาทศิลป์เทียบได้กับนักพูดสมัยกรีกโบราณในแง่ที่สามารถเลือกด้วยคำให้ไพเราะน่าฟังและมีความหมายเร้าใจ ทำให้เราเกิดความประทับใจและมีศรัทธาในศิลปะ

ท้ายที่สุด มงเซฟ เคมีรี³³⁻³⁴ ชี้ว่ามาลโรซ์มีคุณสมบัติของวรรณศิลป์ (l'écritaind'art) และผลงาน *La Métamorphose des dieux* นั้นแม้จะใช้รูปแบบของความเรียงธรรมดาแต่ก็มีพลังสื่อสารให้คนเข้าใจ โน้มน้าวใจผู้อ่านให้ชอบและยินดีที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมชื่นชมผลงานศิลปะเหล่านั้นกับมาลโรซ์ด้วย จึงจัดได้ว่า “เป็นผลงานสร้างสรรค์” (oeuvre de création)

III L'Homme précaire et la littérature (มรรตัยชนกับวรรณคดี, 1977)

งานประพันธ์เรื่องสุดท้ายในชีวิตของมาลโรซ์เล่มนี้ เขียนขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับ “Lazare” (บทสุดท้ายของชุดภาพสะท้อนแห่งอันตราย) และ **L'Intemporel** (ตอนสุดท้ายของชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ) อันเป็นช่วงเวลาที่มาลโรซ์ออกจากโรงพยาบาลแล้วมาพักฟื้นที่บ้านที่ แวริแยร์-เล-บูอิชง(Verrière-les-buissons) เมื่อเดือนพฤศจิกายนค.ศ. 1972 มาลโรซ์ตระหนักว่าเวลาของเขาเหลือน้อยเต็มทีแล้ว จึงพยายามทุ่มเทเขียนหนังสือให้ได้มากที่สุด และเดินทางให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

ขณะกำลังเขียน **L'Intemporel** ใกล้เสร็จ มาลโรซ์ได้รับการขอร้องจากเพื่อนๆ คือ โกลีต กาลีมาร์ต, ฌอง โกรฌอง(Jean Grosjean) และอัลแบร์ต เบอเรต์ ให้เขียนหนังสือเกี่ยวกับวรรณคดี ในทำนองเดียวกับที่ได้เขียนเกี่ยวกับจิตรกรรมและประติมากรรม นอกจากนี้ มาร์ติน เดอ กูร์แซล (Martine de Courcel) ซึ่งชื่นชอบผลงานของมาลโรซ์มานาน มีความประสงค์จะพิมพ์รวบรวมบทความนานาทัศนะของนักเขียน นักวิจารณ์ที่มีต่อชีวิตและผลงานของมาลโรซ์ ในชื่อ **Malraux Être et Dire** และได้ขอให้มาลโรซ์เขียนคำนำหนังสือเล่มนี้ ในตอนแรกมาลโรซ์ปฏิเสธ แต่ในที่สุดก็เขียนให้ในรูปของปัจฉิมบท เรื่อง “Néocritique” (การวิจารณ์แนวใหม่) ต่อจากนั้นมาลโรซ์ได้พัฒนาบทความนี้เป็นความเรียงขนาดยาว 15 บท เรื่อง **L'Homme précaire et la littérature (มรรตัยชนกับวรรณคดี)** เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและทัศนวิสัยเกี่ยวกับวรรณคดีอันเป็นประสบการณ์ที่เขาสั่งสมมานานเกินครึ่งศตวรรษ ทั้งในฐานะของนักเขียนนวนิยาย นักวิจารณ์วรรณกรรมและในฐานะผู้เขียนคำนำให้แก่วรรณกรรมจำนวนมาก ทั้งที่เป็นวรรณกรรมในอดีตและร่วมสมัย ทั้งวรรณกรรมฝรั่งเศสและวรรณกรรมต่างประเทศ

มาลโรซ์เขียนความเรียงเรื่องนี้เพื่อแสดงข้อคิดพินิจนี้ขึ้นสุดท้าย ด้วยต้องการให้หนังสือเล่มนี้เป็นมรดกแทนตัวหลังจากที่เขาจากโลกนี้ไปแล้ว โดยส่ง 2 บทสุดท้ายเข้าโรงพิมพ์ก่อนถึงแก่กรรมเพียง 1 เดือน

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ค่อนข้างซับซ้อน แก่นเรื่องสำคัญได้แก่ การเสนอลักษณะร่วมระหว่างทัศนศิลป์กับวรรณศิลป์ ลักษณะการแปรสภาพของงานศิลปะ ซึ่งมาลโรซ์หมกมุ่นครุ่นคิดมา

นานตั้งแต่ค.ศ. 1935 รวมทั้งแก่นเรื่องการต่อสู้กับชะตากรรม และการแสวงหาความหมายของชีวิต และความตาย ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะเนื้อหาสำคัญๆ โดยสังเขป

ในบทที่ 1 - 2 มาลโรซ์นึกย้อนไปถึงประสบการณ์ส่วนตัวตอนวัยหนุ่ม (อายุ 27 ปี) ขณะได้รับมอบหมายให้เป็นบรรณาธิการหนังสือ **Tableau de la littérature française** (ปริทัศน์วรรณคดีฝรั่งเศส) โดยได้รับการสนับสนุนจากอ็องเดร ฌิด เขาได้ไปทาบตามนักเขียนเด่นๆ ในช่วงนั้นให้เลือกวิจารณ์วรรณกรรมในอดีตที่ตนชอบมาคนละ 1 เรื่อง โดยไม่ต้องคำนึงว่าวรรณกรรมเล่มนั้นเคยได้รับการยกย่องมาแล้วหรือไม่ มาลโรซ์เสนอเกณฑ์การวิจารณ์อย่างหลวมๆ เช่น ขอให้ไม่ใช้วิธีการทำงานแบบนักวิชาการ แต่ขอให้มีการ “เสวนา” หรือ “ทวิวจน์” (dialogue) กับผลงานอย่างอิสระเพื่อแสดงว่าวรรณกรรมในอดีตนั้น “สื่อสาร” กับคนในยุคปัจจุบันได้มากน้อยเพียงไร และผู้วิจารณ์มีปฏิกิริยา และมีความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวต่อผลงานตรงหน้าอย่างไร รวมทั้งขอให้ประเมินคุณค่าของตัวงานและความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ด้วย ผลก็คือเกิดมีหนังสือปริทัศน์วรรณคดีฝรั่งเศส **De Corneille à Chénier** ตีพิมพ์ออกมาในปีค.ศ. 1939

มาลโรซ์นำวิธีการวิจารณ์ในครั้งนั้นมาใช้อีก แต่แทนที่จะขอให้ผู้อื่นเขียนวิจารณ์ เขาจะทำหน้าที่วิเคราะห์วิจารณ์เสียเองคนเดียว โดยมุ่งชี้ความสัมพันธ์แนวใหม่ระหว่างตัวบทวรรณกรรมกับผู้อ่านหรือผู้วิจารณ์ มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่างานชิ้นเอกในวรรณคดี ก็เช่นเดียวกับงานชิ้นเอกในจิตรกรรมหรือประติมากรรม เมื่อมีชีวิตรอดมาถึงปัจจุบันก็สามารถสื่อสารสัมพันธ์กับผู้รับ/ผู้อ่านได้อย่างน่าพิศวง ทั้งที่มีช่วงเวลาห่างกันนับร้อยๆปี แม้ว่าคุณค่าที่ผู้อ่าน/ผู้รับได้ค้นพบจากงานนั้นต่างจากวัตถุประสงค์ที่ผู้สร้างได้ตั้งไว้แต่แรกก็ตาม มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตด้วยว่า การรับผลงานวรรณกรรมในอดีตนั้นมีปัจจัยเรื่องการแปรสภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการแปรสภาพภายในตัวผลงานเอง เมื่อผ่านกาลเวลาอันยาวนาน หรือการแปรสภาพของฝ่ายผู้รับซึ่งขึ้นอยู่กับกระแสนิยมและวิจารณ์ญาณที่เปลี่ยนไป เช่น กรณีของการรับกวีนิพนธ์เรื่อง **Les Fleurs du Mal** (ดอกไม้แห่งความชั่ว) ของโบลแลร์ซึ่งถูกประณามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่กลับได้รับความนิยยกย่องอย่างสูงนับตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา มาลโรซ์ชี้ว่าการรับผลงานในอดีตนั้นมีลักษณะไร้เหตุผลและคาดเดาล่วงหน้าไม่ได้ เพราะแม้แต่งานที่ยิ่งใหญ่ก็สามารถถูกลืมเป็นเวลานานก่อนจะถูกค้นพบและเห็นคุณค่าอีกครั้ง เขาชี้ด้วยว่า ห้องสมุดในมโนทัศน์ของนักเขียน ก็เช่นเดียวกับพิพิธภัณฑ์ในมโนทัศน์ของศิลปิน กล่าวคือไม่ขึ้นกับลำดับเวลาที่เป็นเส้นตรงแบบในประวัติศาสตร์

ในบทที่ 3-5 มาลโรซ์สืบค้นการแปรสภาพของผลงานวรรณกรรมจากอดีตถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเทียบเคียงกับทัศนศิลป์ เขาตั้งข้อสังเกตว่าการแบ่งยุคของวรรณกรรมมีข้อจำกัดมากกว่าการแบ่งยุคทางศิลปะ ทั้งในแง่เวลาและสถานที่ เพราะมีภาษาเป็นอุปสรรค กล่าวคือขณะที่ใน **Le Surnaturel** (เล่มแรกของรูปแปรแห่งทวยเทพ) เริ่มจับตั้งแต่ยุคกรีกและก่อนหน้านั้นทางวรรณกรรมเริ่มได้เพียงแค่ยุคกลางเท่านั้นเอง มาลโรซ์ตั้งชื่อยุคแรกของวรรณกรรมนี้ว่า

“L’Imaginaire de Vérité”(งานสร้างสรรค์ที่เน้นสัจธรรม) เพราะเกิดจากความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระเจ้าและในสัจธรรมแห่งคริสต์ศาสนา รวมทั้งยึดถือเหล่านักบุญเป็นต้นแบบ

ต่อมามาล โรซซ์ถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับลึกที่เกิดขึ้นแก่ชาวคริสต์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ต่อกับคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งเกิดมีการปฏิรูปศาสนาและการค้นพบศิลปวิทยาการกรีกแห่งอเล็กซานเดรีย ทำให้เกิดการเปลี่ยนศรัทธาแรงกล้าและความเกรงกลัวพระเจ้ามาเป็นการชื่นชม และแทนที่สัจธรรมแห่งคริสต์ศาสนามาเป็นการให้คุณค่าแก่ความงาม มีการเชื่อมโยงความเชื่อในคริสต์ศาสนากับลัทธิมนุษยนิยม มีการยกย่องความยิ่งใหญ่ของวีรบุรุษให้เทียบเท่ากับความยิ่งใหญ่ของนักบุญ ศิลปิน กวี เน้นการสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงความงามหรือความเป็นจริงที่ถูกทำให้เป็นอุดมคติ มาลโรซซ์เรียกการสร้างสรรค์ในยุคนี้ว่า “L’Imaginaire de l’Illusion”(งานสร้างสรรค์ที่เน้นมายา) ซึ่งเทียบได้กับ **L’Irréel** ในชุดรูปแปรแห่งทวยเทพ

มัลโรซซ์ชี้ด้วยว่าคนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เห็นว่า บทละครมีความสำคัญเทียบเท่าวรรณคดีศาสนาในยุคกลาง และโรงละครซึ่งเป็น “สถานที่ที่มีมนต์ขลังของเรื่องบันเทิง” ก็ได้แทนที่มหาวิหาร นอกจากนี้ยังตั้งข้อสังเกตว่าบทละครของกอร์แนย(Corneille)นั้นเด่นด้วยโวหารและแรงบันดาลใจเกี่ยวกับวีรบุรุษ แต่ราซีน(Racine)เสนอโศกนาฏกรรมที่เด่นด้วยการสร้างรูปแบบวรรณศิลป์ที่สมบูรณ์แบบ จึงทำให้คนรุ่นหลังซังราซีนไว้ใน “ตำนาน” แห่งความสมบูรณ์แบบคลาสสิก แล้วถือเป็นคุณค่าหลักที่ขยายครอบคลุมไปถึงงานศิลปะทุกแขนงด้วย ในทัศนะของมัลโรซซ์ แนวคิดเรื่องความสมบูรณ์แบบนี้ กลายเป็น “ก้นดัก” ที่ทำให้เกิดการจัดลำดับชั้นทางสุนทรียศาสตร์ และทำให้นักทฤษฎีตั้งเป็นกฎเกณฑ์ศิลปะคลาสสิกขึ้นมา ส่งผลให้กวีที่ไม่มุ่งแสวงหาความสมบูรณ์แบบดังกล่าวถูกลดค่า ดังเห็นได้จากกรณีทีวอลแตร์ตัดสินว่าเชกสเปียร์ “ป่าเถื่อน” และมีผลทำให้คนร่วมสมัยในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ยกย่องโศกนาฏกรรมของวอลแตร์ เพราะทำตามกฎคลาสสิก (ทั้งๆที่ในปัจจุบันบทละครของวอลแตร์ไม่ได้รับความนิยม แต่บทละครของเชกสเปียร์ได้รับการยกย่อง) อย่างไรก็ตาม อุปรากรซึ่งไม่เคารพกฎคลาสสิกและเป็นการแสดงที่ตั้งอยู่บนฐานของสุนทรียศาสตร์แบบบาร็อกก็ได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมากในยุโรป

มัลโรซซ์ชี้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้นอีกในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในยุคโรแมนติก เนื่องจาก“ตำนานแห่งความสมบูรณ์แบบ” ได้ถูกแทนที่โดย “ตำนานแห่งอัจฉริยภาพ” ยุคโรแมนติกยกย่องว่าเชกสเปียร์คือ “ประทีป” แห่งวรรณคดี และยกย่องไมเคิล แองเจโล เรมบรันท์กับโกยาว่าเป็น “ประทีป” แห่งจิตรกรรม ละครโรแมนติกต่อต้านกฎตรีเอกภาพของละครคลาสสิกเรียกร้องให้กลับมาหาความเป็นจริงให้มากขึ้น แต่ในไม่ช้าวรรณกรรมประเภทใหม่ คือ นวนิยายก็เข้ามาแทนที่ละคร นับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

ในฐานะที่เป็นนักเขียนนวนิยาย มัลโรซซ์ให้ความสนใจเรื่องแนวคิดและกลวิธีการสร้างสรรค์นวนิยายของนักเขียนใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็น”ยุคทองของนวนิยาย” มากเป็นพิเศษ โดยให้ชื่อยุคนี้ว่า “L’imaginaire de l’écrit”(งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณศิลป์) หรือ “L’Imaginaire du

roman”(งานสร้างสรรค์ประเภทนวนิยาย) โดยจะแยกการวิเคราะห์เจาะลึกเกี่ยวกับวิวัฒนาการการสร้างสรรค์นวนิยายเป็นการเฉพาะ

ในบทที่ 6-10 มาลโรซ์ชี้ว่าตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 นวนิยายมีพัฒนาการควบคู่ไปกับค่านิยม “อ่านหนังสืออย่างเจียบๆ” แต่ไม่มีความต่อเนื่อง หากดูจากนวนิยายเรื่อง **La Nouvelle Héloïse** ของฌอง-ฌากส์ รูโซ ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงนวนิยายเรื่อง **Père Goriot** (พ่อกอริโยต์) ของบาลซัค ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และชี้ด้วยว่านักเขียนนวนิยายในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ค้นพบเสรีภาพ และความเป็นสัพพัญญู(เล่าเรื่อง โดยวางตัวเป็นผู้รู้รอบ) ทำให้เขาสามารถเข้าถึงความรู้สึกของตัวละครหรือสามารถ “จับมนุษย์จากภายในและจากภายนอกไปพร้อมๆ กัน” โดยไม่ต้องกลับไปหาวิธีการเขียนนวนิยายในรูปแบบของจดหมาย ในทัศนะของมาลโรซ์ ผู้ที่ทำให้นวนิยายได้รับการยกย่องอย่างเต็มภาคภูมิ และเป็น “ผู้สร้างสรรค์รูปแบบ” อย่างสมบูรณ์ เทียบได้กับราชินีคือ กุสตาฟ โพลแบร์ต (Gustave Flaubert, 1821-1880) ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง **Madame Bovary** ในแง่นี้มาลโรซ์เน้นการศึกษาเกี่ยวกับโพลแบร์ตมากเป็นพิเศษ

มาลโรซ์ชี้ว่านวนิยายเรื่อง **มาดามโบวาริ** ของโพลแบร์ตนั้น มีอะไรมากกว่าการเล่าเหตุการณ์ที่เป็นข่าวอื้อฉาวในหนังสือพิมพ์ คุณค่าของนักเขียนนวนิยายไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการเล่าเรื่องเท่านั้น แต่อยู่ที่ความสามารถในการตีความและการนำเสนออย่างสร้างสรรค์ คุณนักดนตรีที่ตีความโน้ตเพลง มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่าตอนที่โพลแบร์ตยอมรับคำแนะนำของเพื่อนที่ให้นำข่าวเรื่องการฆ่าตัวตายของภรรยาของหมอเดอลามาร์มาเขียนเป็นนวนิยายนั้น แท้จริงแล้วก่อนหน้านี้โพลแบร์ตได้มีความคิดที่จะสร้างผลงานโดยได้รับแรงบันดาลใจจากโลกแห่งการประพันธ์และอยากที่จะเขียนหนังสือเกี่ยวกับความไร้สาระของชีวิตอยู่ก่อนแล้ว เขาจึงเพียงนำเอาเหตุการณ์จริงมาเป็นโครงเรื่องคร่าวๆ แล้วค่อยนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่ได้สังเกตและค้นคว้าไว้แล้ว มาผสมผสานกับจินตนาการ อารมณ์และบุคลิกภาพเฉพาะตน เพื่อสร้างสีสันและโลกภายในของตัวละครอย่างอิสระ มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตว่างานชิ้นเอกของนักเขียนใหญ่มักสร้างขึ้นอย่างประณีตทุกขั้นตอน ทุกฉากทุกตอนมีความสัมพันธ์กัน เกาะเกี่ยวกันเหมือนห่วงโซ่ ตัวละครมีมิติที่เร็นลับซับซ้อน ทำให้นวนิยายกลายเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หากที่ใครจะเลียนแบบได้ ดังจะเห็นได้ชัดเจนตอนที่ผู้นำนวนิยายไปสร้างเป็นภาพยนตร์ ผู้สร้างภาพยนตร์จำต้องหาวิธีนำเสนอใหม่ โดยยืมเพียงพล็อตหรือเค้าโครงเรื่องของนวนิยายไปใช้ แล้วหาวิธีนำเสนอชีวิตของตัวละครในอีกแบบหนึ่ง และถึงแม้ภาพยนตร์จะอ้างอิงชีวิตได้ดี ก็ไม่ใช่ชีวิตแบบเดียวกับที่นวนิยายนำเสนอ

มาลโรซ์ชี้ว่าพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวของโพลแบร์ต ซึ่งทำให้เขาสามารถแปรเปลี่ยนเรื่องจริง ให้กลายเป็นผลงานศิลปะชิ้นเอก คือ **มาดามโบวาริ** นั้น เทียบได้กับงานสร้างสรรค์ทางจิตรกรรมของจิตรกรจอตโต ซึ่งไม่ได้เกิดเพราะเฝ้ามองคูฟงแคะ แต่เป็นเพราะเขาได้รับแรงบันดาลใจจากภาพวาดของจิตรกรซีมาบูเอ (Cimabue) ที่เขาชื่นชมอย่างยิ่ง มาลโรซ์กล่าวว่า “ในนวนิยายก็

เช่นเดียวกับในจิตรกรรม ผู้สร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่มักเริ่มต้นด้วยอัจฉริยภาพของผู้อื่นแล้วจบลงด้วยอัจฉริยภาพของตนเองเสมอ”

มาล โรซซ์ชี้ด้วยว่า พิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดทั้งที่เป็นสถานที่จริงและทั้งที่อยู่ในมโนทัศน์ มีความสำคัญต่อศิลปินและนักเขียนมาก เพราะเป็นโลกที่ทำให้พวกเขาได้สัมผัสกับปรมาจารย์ชั้นครูที่พวกเขาชื่นชม และทำให้พบ “ทาง” คู่ “อาชีพ” และตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ศิลปะไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม กวีนิพนธ์ นวนิยาย เป็นระบบที่กรองความซับซ้อนของโลกด้วยวิธีการเฉพาะของแต่ละสาขา

มาล โรซซ์เห็นว่านักเขียนก็เช่นเดียวกับจิตรกรในแง่ที่ว่าเขาไม่ได้เป็น “ผู้บันทึกโลก” หากแต่เป็น “คู่แข่งของโลก” มาล โรซซ์เชื่อเช่นเดียวกับจิตรกรเดอลาครัวซ์และกวีโบลแลร์ที่ว่า ผู้สร้างสรรค์ไม่ควรเลียนแบบธรรมชาติหรือความเป็นจริง แต่ควรเลือกสรรสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ ในความเป็นจริง ในชีวิตจริง เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการสร้างสรรค์โดยอาศัยจินตนาการ พลั่งสร้างสรรค์และฝีมือ เพื่อสร้างโลกศิลปะที่งามสมบูรณ์ยิ่งกว่า

มาล โรซซ์ย้อนกลับมาวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์นวนิยายของโพลแบร์ตอีกครั้ง เขาชี้ว่านักเขียนใหญ่แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้นี้ให้ความสำคัญแก่ความเป็นอิสระ (autonomie) ของนวนิยายมาก พยายามวางตัวเป็นกลางไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแสดงความเห็นออกเห็นใจตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นพิเศษ เขาตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเรื่องแปลกที่พวกนักเขียนกลุ่มชนชาตินิยมให้สมญานามนวนิยายของโพลแบร์ตเรื่อง **L'Education sentimentale** (บทเรียนชีวิต)³⁵ ว่าเป็น “คัมภีร์แห่งการวางตัวเป็นกลาง” เพราะโพลแบร์ตได้สร้างตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ถึง 50 ตัว แต่แทบไม่มีตัวละครใดเลยที่ถูกมองในแง่บวก โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นชนชั้นกลุ่มพี อย่างไรก็ตาม เบื้องหลังการมองมนุษย์ในแง่ร้าย มาล โรซซ์ก็ได้พบศรัทธาอันแรงกล้าของโพลแบร์ตที่มีต่อความสูงส่งในตัวมนุษย์ ซึ่งแสดงออกมาทางตัวละครผู้ต่ำต้อยและยากจน ไม่ว่าจะเป็นในนวนิยายเรื่องนี้หรือในเรื่องมาดามโบวารีรวมทั้ง **Les Trois Contes** และ **Buvar et Pécuchet**

มาล โรซซ์ตั้งข้อสังเกตว่านักเขียนแต่ละคนมักสร้าง “พื้นที่พิเศษ” ในจักรวาลแห่งนวนิยายของตน เช่น บาลซัค โซลา และคอสโตเยฟสกี ปล่อยให้ผู้อ่านเขาได้ว่าผู้เขียนแฝงตัวอยู่ข้างหลังตัวละครของตน สมรู้ร่วมคิดอย่างลับๆกับตัวละคร และบางครั้งก็ถึงกับแสดงความชื่นชมออกมา แต่โพลแบร์ตปฏิเสธที่จะทำเช่นนั้น โพลแบร์ตพยายามขจัดตัวตนของเขาซึ่งเป็นเสมือน “ฝาแฝดหัวคือ” ให้พ้นไปจากงานประพันธ์ และไม่สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับตัวละคร แต่กลับสร้างความสัมพันธ์กับ “โลกแห่งหนังสือที่เป็นปริศนา”

มาล โรซซ์ตั้งข้อสังเกตว่านักเขียนกลุ่มชนชาตินิยมเรียกร้องความสัจซื่อต่อโลกแห่งความเป็นจริง แต่โซลาผู้ริเริ่มนำโลกของกรรมกรเข้ามาในนวนิยาย แต่กลับเป็นคู่แข่งของวิกตอร์ อูโกในการสร้างมหากาพย์ที่หยั่งเห็นการณ์ไกลด้วยการบรรยายอย่างละเอียดราวกับภาพถ่าย และคงไม่ใช้ความบังเอิญที่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษนี้ เมื่อนวนิยายแนวชนชาตินิยมถูกลดความนิยม ก็เกิดการฟื้นฟูนวนิยายของสแต็งดาลขึ้นมาใหม่ การอ้างอิงสแต็งดาลทำให้นวนิยายยอมรับส่วนที่เป็นปริศนา

ซึ่งรับมรดกมาจากละคร นั่นคือ ตัวละครที่มีความซับซ้อนคาดเดาล่วงหน้าไม่ได้จะมาแทนที่ตัวละครแบบ 2 มิติที่เน้นอารมณ์รุนแรง (passion) อย่างเดียว มาลโรซ์เชื่อว่าคอสโตเยฟสกีได้พัฒนาตัวละครที่มีความซับซ้อนคาดเดาล่วงหน้าไม่ได้นี้จนสุดทาง ถึงขนาดประกาศ “สิทธิของความรู้เหตุผลและแรงกระตุ้นที่รุนแรงจนควบคุมไม่ได้”

มาลโรซ์เชื่อว่า นวนิยายซึ่งเคยถูกจัดว่าเป็นประเภทวรรณกรรมชั้นรอง ได้รับการเลื่อนชั้นมาอยู่ในระดับสูงด้วยผลงานของบาลซัค โพลแบร์ต สแต็งดาล และเรื่อง **Les Misérables** (เหยื่อธรรม) ของวิกตอร์ อูโก และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสมรรถนะของนวนิยายในการเสนอความคิดเชิงศาสนาหรือเชิงอภิปรัชญาผ่านทางตัวละคร โดยเฉพาะในนวนิยายของคอสโตเยฟสกี นอกจากนี้มาลโรซ์ยังตั้งข้อสังเกตด้วยว่า นักเขียนใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มักตั้งคำถามเกี่ยวกับจักรวาล และพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับความเร้นลับของมนุษย์ เขาเชื่อว่าพลังการตั้งคำถามของนักเขียน และการปฏิเสธที่จะยอมจำนนต่อความรู้เหตุผล ความรู้สาระและความตาย ทำให้งานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ มีสถานะเดียวกับการสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ นั่นคือ การต่อต้านชะตากรรม (anti-destin)

ในบทที่ 11-14 มาลโรซ์ชี้ว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีก เมื่อนวนิยายต้องเผชิญกับการท้าทายที่สำคัญจากสื่อโทรทัศน์ โดยเฉพาะจากภาพยนตร์และโทรทัศน์ เนื่องจากวิธีการเล่าเรื่องของภาพยนตร์และโทรทัศน์ซึ่งสื่อด้วยภาพและความเคลื่อนไหว นั้น ล้ำหน้าวิธีการเล่าเรื่องของนวนิยาย ซึ่งสื่อด้วยคำไปมาก ในสายตาของมาลโรซ์ ภาพยนตร์ “เติบโตแต่ยังไม่ถึงวุฒิภาวะ” มีแต่ชาลี แชปลิน (Chaplin)³⁶ กับไอเซนสไตน์ (Eisenstein)³⁷ เท่านั้นที่สามารถแข่งขันกับงานสร้างสรรค์ประเภทนวนิยายได้ แต่โทรทัศน์นั้นทิ้งห่างวรรณกรรมอย่างแท้จริง เพราะโทรทัศน์ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ สามารถดึงดูดผู้ชมทั้งโลกให้อยู่ตรงหน้าจอที่ถ่ายทอดเหตุการณ์สำคัญๆ และทำให้เหตุการณ์ปัจจุบันกลายเป็น “มหรสพ” ก็ได้

มาลโรซ์กลับมาที่เรื่องของวรรณคดีอีก เพื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการแปรสภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เขาเชื่อว่ายุคปัจจุบันสามารถทำให้งานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ของอารยธรรมในอดีตที่ไกลโพ้น หรือที่สูญหายไปแล้ว กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่งได้ แต่กรณีของวรรณคดีทำไม่ได้หรือทำได้ยาก คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์สำคัญของอียิปต์โบราณ ของชนเผ่ามายา หรือแม้แต่ของลัทธิฮินดูมีชีวิตรอดมาถึงปัจจุบันได้น้อยมาก เนื่องจากอุปสรรคด้านภาษาและเนื้อหา ซึ่งผูกติดกับบริบททางจิตวิญญาณ ยังไม่เป็นที่เข้าใจสำหรับคนปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของเรากับ “พิพิธภัณฑน์ในมโนทัศน์” ยังถูกหล่อเลี้ยงด้วย “ปริศนาที่เร้นลับแห่งจิตไร้สำนึกและความไร้เหตุผล” การอ่านวรรณคดีในอดีตอาจต้องอาศัยการชี้แจงจากผลงานยุคต่อๆ มา เช่น การอ่านแวร์แลน (Verlaine กวีแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 19) ช่วยให้เราเข้าใจวิลลอน (Villon กวีแห่งยุคกลาง) ได้ดีขึ้น มาลโรซ์เชื่อว่าวิธีเข้าถึงวรรณคดีเก่าไม่เป็นไปตามลำดับเวลา ก่อนหลัง การคัดเลือกบทกวีมาทำสรรนิพนธ์ (anthologie) จึงไม่มีกฎตายตัว มาลโรซ์ชี้ว่าการ

สร้างสรรค์ทางกวีนิพนธ์มีลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่นเดียวกับงานสร้างสรรค์ทางจิตรกรรม และ ศิลปินในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก็มักหันหลังให้แก่สุนทรียศาสตร์แบบเดิม

มาลโรซ์ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการมีชีวิตรอดของวรรณกรรมในอดีตว่ามีหนังสือจำนวนมากที่ เราชื่นชมในปัจจุบัน แต่ในยุคที่มันถูกสร้าง หนังสือเหล่านั้นไม่ได้ถูกมองว่าเป็นงานชิ้นเอก และ หนังสือที่ประสบความสำเร็จในอดีตก็มักถูกละเลยหรือถูกลืมในปัจจุบัน ผู้ที่ทำการคัดเลือกก็คือกลุ่ม บุคคลที่มาลโรซ์เรียกว่า “บรรณสาวก” (la secte) ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้อ่านที่ทุ่มเทติดตามอ่านและศึกษา วรรณกรรมอย่างจริงจัง จนเกิดการสมรู้ร่วมคิดอย่างลับๆระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน อย่างไรก็ตาม เกณฑ์การคัดเลือกผลงานวรรณคดีในอดีตก็ยังคงคลุมเครือยังไม่อาจตั้งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับกันเป็นเอก ฉันทได้

ในบทสุดท้าย ซึ่งมีชื่อว่า “L’Aléatoire” (สภาวะที่ไม่แน่นอน) มาลโรซ์ครุ่นคิดพินิจนึกเรื่อง การแปรสภาพในมิติของอภิปรัชญา เขาเชื่อว่าการแปรสภาพของยุคนวนิยายมาเป็นยุคของภาพยนตร์ และโทรทัศน์ ทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับความคาดหวังของมนุษย์และการสร้างอัตลักษณ์ของ มนุษย์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 และแม้วิทยาศาสตร์จะประสบความสำเร็จในการคิดค้นพลัง นิวเคลียร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ แต่มาลโรซ์ก็เห็นว่า “วิทยาศาสตร์อย่างเดียวก็น่าไม่สามารถอบรมเลี้ยงดู เด็กวัยรุ่นได้” (HPL, p.310) มาลโรซ์แสดงความเสียดายที่ภาพต้นแบบที่แสดงถึงมนุษย์ในอุดมคติและ คุณค่าอันสูงส่งที่เคยค้ำจุนอารยธรรมใหญ่ๆของโลกได้สูญหายไป ทำให้ “มนุษย์ผู้ประบาง” ต้อง เผชิญกับความตายโดยไม่มีทรัพยากรทางจิตวิญญาณที่จำเป็นมาช่วยพิจารณา “ความหมายของชีวิต” ทำให้มนุษย์ต้องเคັงคว้างอยู่ท่ามกลาง “สภาวะที่ไม่แน่นอน” ที่อยู่รอบตัว และรู้สึกปวดร้าวกังวลต่อ การต้องเผชิญกับชะตากรรมและกรอบจำกัดของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม การได้สนทนากับเพื่อนผู้เป็นแพทย์เฉพาะทางด้านจิตวิเคราะห์ (คูข้างต้นตอน วิเคราะห์ “Lazare”) ก็ทำให้มาลโรซ์หันเหจากความมุ่นครุ่นคิดเกี่ยวกับเรื่องความตายในแง่เป็น “ที่มาของความปวดร้าวกังวล” มาเป็นการคิดใหม่มองใหม่ว่า “ความตาย” หรือ “l’impensable” (สิ่ง ที่รู้ไม่ได้) นั้นไม่ได้ให้อะไรแก่มนุษย์เลย มีแต่ทำให้มนุษย์กลัว ทั้งๆที่มันจะช่วยให้มนุษย์รอดพ้นได้ มาลโรซ์เชื่อว่าการคิดเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นมรดยชนมีความประบางมีภูมิคุ้มกัน ทำให้กล้าเผชิญ กับ “สิ่งที่ไม่แน่นอน” หรือ “สิ่งที่คาดเดาล่วงหน้าไม่ได้” และพร้อมที่จะเปิดรับ “ความประหลาดใจ” ต่อทุกสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิต ในทัศนะของมาลโรซ์ความประหลาดใจนี้แหละเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ๆกับโลก (HPL, pp.327-328) และจะช่วยให้มนุษย์มีวิสัยทัศน์ในการ พิจารณามนุษยภาวะและพันธกรณีของตนเองในโลกนี้ได้ โดยไม่ต้องพึ่งอภิปรัชญาหรือเทววิทยาใดๆ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากก็ตาม ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต หนึ่งเดือนก่อนถึงแก่กรรม มาลโรซ์ผู้ ตระหนักถึงความแปลกและความเร้นลับของชีวิต (la vie, un mystère insolite – HPL, p.326) ชักชวนผู้อ่านให้ได้รับความรู้สึกประหลาดใจเมื่อต้องเผชิญกับ “ส่วนที่ไร้เหตุผลของโลก”

ปฏิกริยาจากนักวิจารณ์

งานประพันธ์เรื่องสุดท้ายของมาล โรชี่นี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการที่ติดตามผลงานของเขามาอย่างต่อเนื่อง การเรน ดีเลอเวย์(Karen D.Levey) เห็นว่ามรรตัยชนกับวรรณคดีเป็น “ข้อเขียนที่มีเสน่ห์และช่วยให้อ่าน ซึ่งเสนอร่องรอยการแปรสภาพของงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ และเสนอภาพสถานะที่มีปัญหาของอารยธรรมใหม่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่20”³⁸ อ็องรี กอดาร์ดตั้งข้อสังเกตว่ามาล โรชี่เป็นคนแรกๆที่ตระหนักถึงบทบาทและแสดงความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับ “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมต่างเรื่อง ต่างผู้แต่ง และต่างยุคสมัย”(l’intertextualité), “คุณค่าแท้ของวรรณกรรม”(la littéralité), “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่าน/ผู้วิจารณ์กับผลงาน”(le dialogisme) และ “การตอบรับผลงาน”(la réception) เพียงแต่ไม่ได้ใช้ศัพท์เฉพาะที่สำนักต่างๆของนักวิชาการบัญญัติขึ้นเท่านั้น³⁹ ฌอง-โกสต์ ลาราต์⁴⁰ ชี้ว่านักวิชาการชาวเยอรมัน ฮันส์ รอเบิร์ต เจาสส์(Hans Robert Jauss) ระบุในหนังสือของเขาชื่อ **L’Esthétique de la reception**(สุนทรียศาสตร์ว่าด้วยการตอบรับผลงาน)⁴¹ว่าเขาได้รับแรงบันดาลใจจากมาล โรชี่ในเรื่อง “การตอบรับผลงาน” ด้วย ส่วนคริสตียาน มออาตี(Christiane Moatti) ก็ชี้ว่า ในขณะที่คนจำนวนมากเริ่มเพื่อการวิจารณ์แบบล้ำหน้า(avant-garde) หรือเพื่อทฤษฎีของสำนักรูปแบบนิยม (formalisme) และสำนักโครงสร้างนิยม (structuralisme) ที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์เชิงประวัติหรือการไม่ให้ความสำคัญต่อนักเขียนผู้สร้างวรรณกรรม และในขณะที่หน้าที่ของศิลปะและการรับงานศิลปะในสังคมฝรั่งเศสและที่อื่นๆกำลังถูกพลิกผัน แนวทางการวิจารณ์ใหม่ของมาล โรชี่ซึ่งเชื่อมโยงศิลปะในทุกรูปแบบ และเปิดรับประสบการณ์อย่างกว้างที่สุด นับเป็นแนวทางที่น่าสนใจมาก มออาตีชี้ด้วยว่า **L’Homme précaire et la littérature** ไม่ใช่หนังสือประมวลข้อมูล เป็นงานวิจารณ์ที่ไม่ลำสมัย เพราะเสนอข้อคิดพินิจนึกเกี่ยวกับความหมายและเป้าหมายที่แท้จริงของวรรณคดี และช่วยให้ผู้อ่านค้นพบแนวทางวิจารณ์ที่เหมาะสมได้ และนักเขียนจำนวนมาก ทั้งที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศสและที่อื่นๆก็ยอมรับและเชื่อถือหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างมาก นับว่า **มรรตัยชนกับวรรณคดี** ประสบความสำเร็จ⁴³

เชิงอรรถที่ 4

- ¹นายพล Chen-Yi มีส่วนร่วมสำคัญในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยจีนและในการเดินทางไกล และเป็นกวีเช่นเดียวกับเหมา เจ๋อตง แต่มาลโรซ์ไม่รู้ลึกกว่าการสนทนากับรัฐมนตรีผู้นี้เป็น “ทิวทัศน์” ที่แท้จริง เพราะ Chen-Yi พูดยตามมารยาท ตามกรอบ มากกว่าพูดด้วยความจริงใจ
- ²Chou En-lai มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้ร่วมกับเหมา เจ๋อตง และเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศมาแล้ว มีผู้กล่าวว่าเขาเป็นต้นแบบให้มาลโรซ์สร้างตัวละคร Kyo ในนวนิยายเรื่อง *La condition humaine* แต่ที่จริงมาลโรซ์ได้แรงบันดาลใจจากชาวญี่ปุ่นชื่อ Kyoshi Komatsu (ดูเชิงอรรถที่ 3)
- ³Michel Temman ใน **Le Japon d'André Malraux**, Editions Picquier, 1997, p.191 สันนิษฐานไว้ว่า “Le Bonze” น่าจะเป็นตัวองคร มาลโรซ์เอง แต่ใน OC III, p.1215 note 1 ให้ข้อสันนิษฐานว่าอาจเป็น คิโยชิ โคมัทสึ (Kiyoshi Komatsu) เพื่อนักแปลซึ่งมาลโรซ์รู้จักดี ตั้งแต่ปีค.ศ. 1920 และน่าจะเป็นต้นแบบให้สร้างตัวละคร Kyo ในนวนิยาย ภาวะ อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่า “Le Bonze” เป็นตัวละครที่มาลโรซ์ใช้จินตนาการสร้างขึ้นมามากกว่าจะมีอยู่จริง
- ⁴การจัดสวนแบบที่เรียกว่า “สวนแห้ง” (le jardin “sec”) นี้เป็นผลงานของศิลปินญี่ปุ่นชื่อโซอามิ (Soami 1472-1523) ผู้ริเริ่ม นำก้อนหินมาจัดวางบนพื้นทรายเพื่อสร้างบรรยากาศและจินตนาการถึงภูเขาและเกาะแก่งในท้องทะเล (อ้างตาม คำกร สุนพงษ์ศรี 2551 : 127,129) ใน OC III, p. 1215 note 6 ระบุว่า หินในสวนนี้มี 15 ก้อน แต่คนไม่สามารถมองเห็นได้ทั้งหมดในคราวเดียวกัน อาจเห็นได้เพียงครั้งละ 7 ก้อน
- ⁵ไม่มีหลักฐานที่แสดงว่ามาลโรซ์ได้มาที่สวนหินแห่งนี้ในปี 1960 มีแต่หลักฐานว่าเขามาที่นั่นในปี 1958 และ 1974 (OC III, p.1214 note 5)
- ⁶Isé-Jingu เป็นศาลเจ้าชินโต สร้างอุทิศให้เทพีอามาเตราสุ (Amaterasu Kami) ถือเป็นมรดกสำคัญระดับชาติของญี่ปุ่นแห่งหนึ่ง
- ⁷อ้างจาก Wikipedia, the free Encyclopedia : “Charles de Gaulle”, page31, consulté le 6/20/2011
- ⁸ดูบทความของ Jean Marcel Paquette, : “L’Homme de l’Histoire et le grand Artiste : Charles de Gaulle et André Malraux” แปลโดย ประหยัด นิชลาพันธ์ ในรายงานการสัมมนา 100 ปีชาตกาลของอองเดร มาลโรซ์ 27-28 พฤศจิกายน 2544 สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส จัดพิมพ์ด้วยการสนับสนุนของสำนักทูตวัฒนธรรมฝรั่งเศส ธันวาคม พ.ศ.2545 หน้า 145-146
- ⁹อ้างแล้ว หน้า 155
- ¹⁰Jean La couture, op. cit, p.240
- ¹¹เช่น Brasai, **Conversation avec Picasso**, Paris: Gallimard, 1964. Parmelin, Hélène. **Picasso sur place**, Paris: René Juillard, 1959
- ¹²อันที่จริง มาลโรซ์ต้องการเขียนถึงโกย่าศิลปินที่เขาชอบมากในชุดนี้ด้วย แต่ไม่ได้ทำเช่นนั้นเพราะได้เขียนถึงศิลปินสเปนผู้นี้ไว้ต่างหากถึง 3 ครั้งแล้วคือ **Dessin de Goya au Musée de Prado** (1947), **Saturne, dessin sur Goya** (1950) และ **Saturne, le destin, l’art et Goya** (1978)
- ¹³Simone de Beauvoir, **Tout compte fait**, Paris: Gallimard, 1972, p.175
- ¹⁴Olivier Todd, **André Malraux, une vie**, Paris: Gallimard, 2001, pp.493 - 494
- ¹⁵François Mitterrand, « Un entretien avec Pierre Boncenne », **Lire** no.37, septembre 1968, p.32
- ¹⁶Jean Lacouture, op.cit., p. 437 - 438
- ¹⁷Michael Riffaterre, “Les **Antimémoires** d’André Malraux”, **Columbia Forum**, t.x1, n°4, 1968, p.35.
- ¹⁸Henri Godard, “La question des faits dans **Le Miroir des limbes**” **L’Ecole des Lettres**, n°6, 2001, p.49
- ¹⁹Henri Godard et Jean-Louis Jeannelle, “Introduction” in **Modernité du Miroir des limbes**, Paris : Classiques Garnier, 2011, p.9.
- ²⁰“Le mensonge est l’une voie d’accès à la vérité [...] Or, chez Bernanos et chez Malraux, l’emphase est un mensonge ‘honorable’. Marie Gil “Sur les traces de Bernanos,” in **Modernité du Miroir. Un autre Malraux**. Henri Godard et Jean-Louis Jeannelle (dir.) Paris : Classiques Garnier, 2011, p.63,64.
- ²¹Jean-Claude Larrat, “Pour une muséologie du **Miroir des limbes**” in **Modernité du Miroir des limbes**, op. cit, p.107-108, 110
- ²²Moncef Khemiri, “Les **Antimémoires** entre autobiographie et autofiction” www.malraux.org/21.12.2009. Consulté le 3 mars 2011.
- ²³Charles Baudelaire “Les Fenêtres” “Qu’importe ce que peut être la réalité hors de moi, si elle m’a aidé à vivre, à sentir que je suis et ce que je suis” (oeuvres Complètes, t. II, p.339)
- ²⁴Claude Pillet, **Le Sens ou la mort . Essai sur le Miroir des limbes d’André Malraux**. Berlin, Peter Lang, 2010, 484 pages

- Claude Pillet “Complexité, cohérence et sens des textes autobiographiques de Malraux ”. p.1
 .www.malraux.org/26.9.2010 Consulté le 3 mars 2011
- ²⁵Bernard Teyssède, “Malraux, le crépuscule des dieux” Pierre de Boisdeffre, **Nouvel Observateur**, 25 octobre.1967, pp.97-99.
- ²⁶Pierre de Boisdeffre, “Malraux, l’intemporel”, **Le Point**, 15 décembre 1975 ; p.167
- ²⁷Henri Godard et Moncef Khemiri, “Notice”, OC V, p.1230.
- ²⁸Gaëtan Picon, “Malraux et La Métamorphose des dieux” **Mercure de France**, mars-avril 1958, repris dans **L’Usage de la lecture** 2, Mercure de France, 1961, p.229.
- ²⁹Dom Surchamp, **André Malraux : A propos de La Métamorphose des dieux**, Editions Forces vives, 1967, p.13.
- ³⁰André Chastel, “André Malraux, l’homme de la Métamorphose, **L’Image dans le miroir**, Paris, Gallimard, coll “Ideés” 1980, p.140.
- ³¹Antoine Terrasse, “André Malraux et le mystère de la création en art”, **Malraux** (volume collectif), Paris, Hachette, coll. “Génies et réalités”, 1979, pp.159-191.
- ³²Jean Leymarie, “Malraux et la création artistique” dans Martine de Courcel éd., **Malraux, être et dire**, Paris : Plon, 1976,p. 258.
- ³³Moncef Khemiri, **André Malraux,écrivain d’art, Etude de la formation esthétique de l’auteur et analyse de ses écrits sur l’art**. Manuba: Publications de la Faculté des lettres, 2000, pp.610-613
- ³⁴Moncef Khemiri, **André Malraux, Ecriture de l’imaginaire et imaginaire de l’écriture**, Tennis : Centre de Publication Universitaire, 2005, pp.195.
- ³⁵อ้างคามชื่อแปลของทัศนีย์ นาควิษระ ใน ชีวิตและผลงานของกุสตาฟ โพลแบร์ต, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529 หน้า 203...
- ³⁶นักแสดงและนักสร้างภาพยนตร์ชาวอังกฤษ (ค.ศ.1889-1977) มีผลงานภาพยนตร์ที่เด่นมากด้านการเสียดสีผสมกับแนวตลกขบขัน อาทิ “Les Temps modernes” (1940) “Le Dictateur”(1940)
- ³⁷นักสร้างภาพยนตร์ชาวรัสเซีย (ค.ศ.1898-1946) ผู้ผสานแนวคิดปฏิจิเข้ากับสุนทรียศาสตร์ผลงานเด่นที่มัลโรซชอบมากคือ Le Cuirassé “Potennkine” (1925)
- ³⁸Karen D.Levy, “Homme précaire et la littérature(L’)” ,**Dictionnaire Malraux**, op. cit. p.326.
- ³⁹Henri Godard, **L’Autre face de la littérature**. Essai sur André Malraux et la littérature, Gallimard, 1990, p.170
- ⁴⁰Jean-Claude Larrat, **Malraux théoricien de la littérature** 1920-1951, PUF, 1996, p.318
- ⁴¹Hans Robert Jauss, traduction en français : **Pour une esthétique de la réception**, Gallimard, 1978 p.47 et note 70.
- ⁴²Christiane Moatti, Notice sur **L’Homme précaire et la littérature** in **Oeuvres complètes**. Tome VI, 2010, p.1305.
- ⁴³Christiane Moatti, Présentation du livre “André Malraux, Oeuvres complète VI”, texte inédit mis en ligne le 15 décembre 2010. URL :<http://www.malraux.org> Pages téléchargées le 22 février 2011
